

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

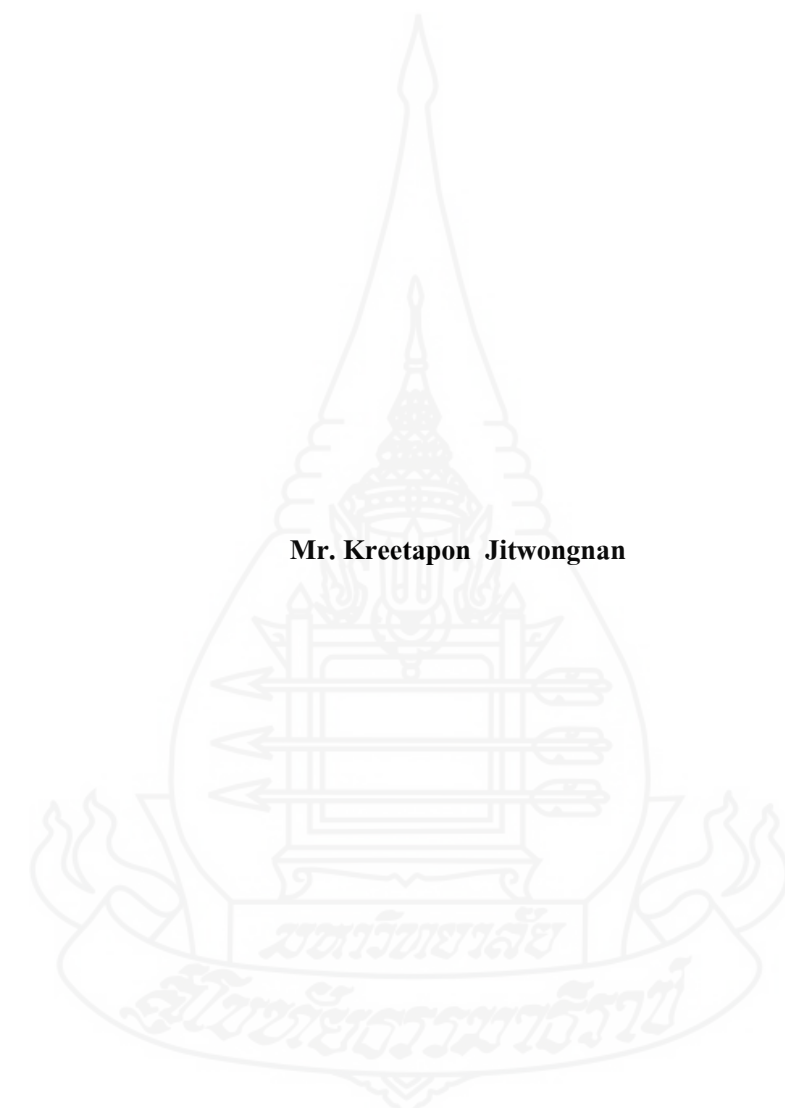
นายกรัณฑพล จิตรวงศ์นันท์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2560

The Rights of Victims in Criminal Cases which not in Military Court Jurisdiction

Mr. Kreetapon Jitwongnan

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร
ชื่อและนามสกุล นายกรีฑาพล จิตรวงศ์นันท์
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ถาวรวัลย์ หอนพรัตน์

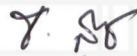
การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2561

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ถาวรวัลย์ หอนพรัตน์)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.ไชยชัย สุวรรณพานิช)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเจนงาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว่ำอิสระ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร
ผู้ศึกษา นายกริธาพล จิตรวงค์นันท์ รหัสนักศึกษา 2564002729 ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาคั่นคว่ำอิสระนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาค ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา เช่น ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ความรับผิดชอบทางอาญาระบบจารีตประเพณี ระบบการดำเนินคดีแบบได้ส่วน และกล่าวหา แนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ประชาชนและโดยรัฐ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา กับศาลทหารและศาลยุติธรรมของประเทศไทย สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 (4) สรุปลงและเสนอแนะ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

การศึกษาคั่นคว่ำอิสระนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร จากการศึกษา คั่นคว่ำ ข้อมูลจาก หนังสือ บทความ เอกสารราชการ คำพิพากษา และการสืบค้นข้อมูล จากอินเทอร์เน็ต โดยนำมาวิเคราะห์กับปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไม่มีสิทธิที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีในศาลทหารต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้อง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาหลายประการ อาทิเช่น ปัญหาคำสั่งไม่ฟ้องในคดีอาญาของอัยการทหาร ปัญหาไม่มีสิทธิในการแต่งตั้งทนายความ จึงเสนอแนะให้มีการแก้ไข ปรับปรุง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 และมาตรา 55 เพื่อความเสมอภาคกันในการฟ้องคดีของผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารและเป็นการอำนวยความสะดวกของคู่ความในคดีอาญาในศาลทหารอย่างเต็มที่รวมทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการของสังคม และสิทธิความเสมอภาค ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

คำสำคัญ ศาลทหาร บุคคลในอำนาจศาลทหาร สิทธิของผู้เสียหาย คดีอาญา

Independent Study title: The Rights of Victims in Criminal Cases which not in Military Court Jurisdiction

Author: Mr. Kreetapon Jitwongnun; **ID:** 2564002729; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Lawan Hornopparat, Associate Professor;

Academic year: 2017

Abstract

This research aims to study (1) the theoretical concept of equality. Criminal liability theory, such as criminal liability in civil law system and common law system, probation and complaints system, concept of criminal procedure commenced by the injured person or public prosecutor (2) the rights of the injured person in criminal cases in the United States military Court, the Thai military Court and the Court of Justice; (3) the rights of the injured person in a criminal case which not in Military Court Jurisdiction according to the Military Tribunal Act BE 2498 (4) Summary and Recommendation the rights of victims in criminal cases which not in Military Court Jurisdiction according to the Military Tribunal Act, 1955.

This independent study is a qualitative research. The method of document research is based on the study of information from books, articles, government documents, judgments and Internet search. The analysis of the practical problems that occur today.

The study indicated that injured person in criminal cases who are not in the jurisdiction of the Military Court, has no right to file lawsuit in Military Court. To file a lawsuit in Military Court shall be done by the military prosecutor. This causes many problems, such as the problems when the military prosecutor uses their discretion orders not to file the criminal case, the problem in the limitation of the right to appoint a lawyer. It is proposed to amend the Military Tribunal Statute Act, BE 2498 (1955), Section 49 and Section 55, to equalize the prosecution right of both persons under the jurisdiction of the Military Court and the injured party who are not in the Military Court jurisdiction and to comply with the evolution of society, the equality rights according to the Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2550

Keywords: Military Courts, Personnel in Military Courts, The Rights of Victims, Criminal Cases

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ลาวัลย์ หอนพรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้สละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้แก่ผู้เขียน และกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช และอาจารย์เกวณีนต่อปัญญาชาญ คณะกรรมการที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือให้แนวคิดคำปรึกษาข้อวิจารณ์การตรวจ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขหลายประการแก่ผู้เขียน จึงขอกราบขอบพระคุณยิ่ง โดยคำแนะนำ และข้อคิดอันเป็นประโยชน์ ทำให้ผู้เขียนสามารถปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมการศึกษาค้นคว้าอิสระให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชทุกท่านที่ได้ให้ความและอบรมสั่งสอนตลอดการศึกษาตามหลัก สูตร รวมถึงท่านผู้บังคับบัญชาของผู้เขียนทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าอิสระ โดยให้การช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้คำปรึกษาให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งให้ ข้อมูลด้านวิชาการทั้งทางตรงและทางอ้อม ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา ปี การศึกษา 2556 ทุกท่าน และเพื่อนร่วมงานทุกท่าน ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือให้ข้อมูล และเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ คุณงามความดีใดที่เกิดขึ้นจากผลการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนขอมอบเป็นกตเวทิตาแด่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณ แต่หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับทุกประการและขออภัยมา ณ ที่นี้

กริษาพล จิตรวงค์นันท์

กรกฎาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
3. กรอบแนวความคิดของการวิจัย.....	4
4. สมมุติฐานการวิจัย.....	5
5. ขอบเขตการวิจัย.....	6
6. ระเบียบวิธีวิจัย.....	6
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพและการดำเนินคดีอาญา.....	7
1. ที่มาและแนวความคิดของหลักการความเสมอภาค.....	7
1.1 ที่มาของแนวคิดของหลักการความเสมอภาค.....	7
1.2 วิวัฒนาการแนวคิดของหลักความเสมอภาค.....	8
1.3 ความหมายของหลักความเสมอภาค.....	8
1.4 ประเภทของหลักความเสมอภาค.....	9
2. ที่มาและแนวความคิดสิทธิเสรีภาพ.....	10
3. ปณิญาและรัฐธรรมนูญประเทศต่างๆที่บัญญัติเกี่ยวกับความเสมอภาค.....	11
3.1 ปณิญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส.....	11
3.2 รัฐธรรมนูญสหพันธรัฐเยอรมนี.....	14
3.3 รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐอิตาลี.....	14
3.4 รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐออสเตรเลีย.....	15
3.5 ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	15
4. ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา.....	16
4.1 ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร.....	18
4.2 ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณี.....	19

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. ระบบการดำเนินคดีอาญา.....	21
5.1 ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวน (Inquisitorial System).....	22
5.2 ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา (Accusatorial System).....	24
6. แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา.....	26
6.1 แนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย.....	26
6.2 แนวคิดการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน.....	27
6.3 แนวความคิดการดำเนินคดีโดยรัฐ.....	27
บทที่ 3 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาและศาลทหาร และศาลยุติธรรมประเทศไทย.....	30
1. สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา.....	30
1.1 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	31
1.2 การฟ้องคดีในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา.....	32
2. สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศไทย.....	33
2.1 การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารประเทศไทย.....	39
2.2 สิทธิขอเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ คดีอาญาในศาลทหาร.....	44
2.3 สิทธิของผู้เสียหายในการแต่งตั้งทนายความในศาลทหาร.....	45
2.4 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการรับมรดกความในศาลทหาร.....	48
2.5 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการอุทธรณ์และฎีกาคดีอาญาในศาลทหาร.....	48
3. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลยุติธรรม ของประเทศไทย.....	50
3.1 การฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย.....	50
3.2 สิทธิขอเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญาในศาลยุติธรรมประเทศไทย.....	54
3.3 สิทธิในการแต่งตั้งทนายในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย.....	56
3.4 สิทธิในการรับมรดกความในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย.....	58
3.5 สิทธิในการอุทธรณ์ และฎีกาในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย.....	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร.....	62
1. ปัญหาสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผลกระทบจากการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีในศาลทหาร.....	63
1.1 ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติใน การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร.....	66
1.2 ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการ แต่งตั้งนาย.....	69
1.3 ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการ อุทธรณ์และฎีกา.....	71
2. ปัญหาสิทธิในการรับมรดกความและผลกระทบของผู้รับมรดกความในศาลทหาร.....	73
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	76
1. บทสรุป.....	76
2. ข้อเสนอแนะ.....	78
2.1 ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก.....	78
2.2 ปรับปรุงแก้ไข สิทธิในการรับมรดกความในศาลทหารเวลาปกติเช่นเดียวกับการ การรับมรดกความในศาลยุติธรรม.....	79
บรรณานุกรม.....	81
ประวัติผู้ศึกษา.....	85

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเสมอภาคถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรอง และคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยมีต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด และขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจ โดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐ จึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น โดยเฉพาะ ซึ่งในปัจจุบันทหารได้เข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งปัญหาด้านความมั่นคงตามพื้นที่แนวชายแดน โดยได้มีการจัดตั้งกองกำลังป้องกันชายแดนขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อปฏิบัติการปกป้องกันประเทศ การแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การแก้ปัญหายาเสพติด การแก้ไขปัญหาความมั่นคงภายใน ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การปฏิบัติหน้าที่รักษากฎหมายในอำนาจหน้าที่หน่วยรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ และภารกิจอื่นๆตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละครั้งอาจเกิดความผิดพลาดจนทำให้มีผู้ได้รับความเสียหายที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของทหาร หรือแม้กระทั่งการก่อคดีอาญาซึ่งผู้ก่อคดีเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 จนนำไปสู่การดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายในศาลทหาร ซึ่งศาลทหารไทยปรากฏตามกฎหมายลักษณะขบถศึก จุลศักราช 796 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 มีศาลกลาโหม ชำระความที่เกี่ยวกับทหาร และยังชำระความพลเรือนด้วย เนื่องจากตำแหน่ง สมุหกลาโหมนั้นมีได้มีเพียงอำนาจหน้าที่เฉพาะการบังคับบัญชาทหารเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่จัดการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้อีกด้วย ฉะนั้นศาลที่ขึ้นอยู่กับกระทรวงกลาโหมมีทั้งศาลที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ และศาลในหัวเมืองทางใต้อีกด้วย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงในเรื่อง กระบวนการยุติธรรมทั้งหมด โดยให้จัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น

และรวบรวมศาลซึ่งกระจัดกระจาย อยู่ในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมจนหมดสิ้นทุกศาล ยกเว้นแต่ศาลทหารเพียงศาลเดียวที่ยังคงให้สังกัดกระทรวงกลาโหมอยู่ตามเดิม ศาลในประเทศไทยจึงแบ่งได้เป็นศาลยุติธรรมกับศาลทหารนับตั้งแต่นั้น¹

โดยได้มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จนได้มีการตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ขึ้น โดยมีการได้แบ่งประเภทศาลทหาร ออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก โดยศาลทหาร มีอำนาจตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 พิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก ได้แก่ ทหาร แยกเป็น 3 ประเภท² คือ

ทหารประจำการ ได้แก่ ทหารประจำการชั้นสัญญาบัตร ชั้นประทวน และทหารที่ไม่มียศที่เรียกกันว่า พลทหารอาสาสมัคร

ทหารกองประจำการ คือ ทหารเกณฑ์ หรือทหารที่สมัครเข้ากองประจำการ เพราะกฎหมายบังคับให้ต้องเป็นทหาร

กลุ่มที่สอง ได้แก่ นักเรียนทหาร หมายถึง นักเรียนทหารที่กำหนดขึ้นโดยกระทรวงกลาโหม เช่น นักเรียนนายร้อย นักเรียนแพทย์ทหารวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า นักเรียนนายเรือ นักเรียนนายเรืออากาศ นักเรียนเตรียมทหาร

กลุ่มที่สาม คือ บุคคลที่มีได้เป็นทหาร จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

บุคคลที่เป็นข้าราชการกลาโหมพลเรือน เป็นลูกจ้างในสังกัดกระทรวงกลาโหม เมื่อกระทำความผิดต่อหน้าที่ราชการ โดยไม่จำกัดพื้นที่ หรือความผิดอาญาอื่น โดยจำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหาร

บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยชอบด้วยกฎหมาย

บุคคลที่เป็นเชลยศึกหรือชนชาติศัตรูในช่วงเวลาที่มีศึกสงคราม

ในการฟ้องคดีในศาลทหารนั้นมิได้คำนึงถึงว่าผู้เสียหายจะอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ เพียงแต่ผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ศาลทหารก็มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษา จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงมิได้ที่จะมีผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

¹ ศาลทหารประเทศไทย,บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ www.thailaws.com/aboutthailaw/court_01.htm

² พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16

เป็นผู้เสียหายในคดี โดยที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 และมาตรา 55 วรรคแรก มีการจำกัดสิทธิบางประการของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ ซึ่งทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันระหว่างผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค ตามบทบัญญัติ มาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ที่วางหลักความเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ไม่มีสิทธิที่จะเป็น โจทก์ฟ้องคดีในศาลทหารต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้อง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49³ ที่บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก⁴ บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง”

ซึ่งการบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 วรรคแรกนี้ ทำให้เกิดปัญหาหลายประการ อาทิเช่น ปัญหาคำสั่งไม่ฟ้องในคดีอาญาของอัยการทหาร เป็นเหตุให้ตัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยปัญหาของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิในการแต่งตั้งทนายความในคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก ที่มีได้บัญญัติรวมถึงสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารด้วย โดยในมาตราดังกล่าวได้บัญญัติเพียงสิทธิในการฟ้องคดีของผู้ที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนทั่วไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่ทราบเรื่องกฎหมายทหารเพราะเป็นเรื่องที่ห่างไกลตัวและเข้าใจยากหากไม่ได้รับการศึกษาในเรื่องดังกล่าว เมื่อมีคดีความเกิดขึ้นก็ย่อมจะมีความระแวงสงสัยในกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร เพราะหากตนเองเป็นผู้เสียหายเองแล้วแต่ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องความยุติธรรมด้วยตัวเอง แต่กลับต้องมอบให้อัยการทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องดำเนินคดีให้ความกังวลในกระบวนการยุติธรรมยอมเกิดขึ้น เพราะในสายตา

³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49

⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก

ของประชาชนทั่วไปจะ คิดว่าเมื่อทหารหรือผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิด ผู้ฟ้องก็เป็นอัยการ ฝ่ายทหารอาจจะไม่ได้รับความ เป็นธรรมเท่าที่ควร ดังนั้นหากจะมีการปฏิรูปประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าตามนโยบายแล้ว ควรต้องจะมีการปรับปรุงแก้ไขให้ประชาชนทั่วไปได้รับสิทธิ ในกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร เท่าเทียมกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจ ศาลทหาร และสิทธิเทียบเท่ากับศาลยุติธรรมทั่วไปเสียก่อน จึงจะทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่า ในศาลทหารไม่มีการจำกัดสิทธิของประชาชน และทหารไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ใน อำนาจศาลทหารหรือผู้ที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ทุกคนจะมีสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรม อย่างเท่าเทียมกัน หากแก้ไขได้ดังนี้คาดว่าจะประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในทหารที่จะปฏิรูปประเทศ และให้ความสนับสนุนเป็นแรงผลักดันให้การขับเคลื่อนปฏิรูปให้ประเทศเจริญรุดหน้าต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษา แนวความคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเสมอภาค ทฤษฎีความรับผิดชอบทาง อาญา เช่น ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ความรับผิดชอบทางอาญาระบบจารีต ประเพณี ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวนและกล่าวหา แนวความคิดการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหาย ประชาชนและโดยรัฐ

2.2 เพื่อศึกษา สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา กับศาลทหารและศาลยุติธรรมของประเทศไทย

2.3 เพื่อศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

2.4 เพื่อศึกษา สรุปและเสนอแนะ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจ ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

3. กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ในปัจจุบัน รัฐได้คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยจะเห็นได้ จากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้มุ่งเน้นในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอ

ของประชาชนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งสิทธิในทางกฎหมายที่ให้ผู้เสียหายมีสิทธิในการฟ้องคดีตามทฤษฎีที่ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ซึ่งในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 และมาตรา 55 ได้จำกัดสิทธิบางประการของผู้เสียหายซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งแนวความคิดในการทำการวิจัยเรื่องสิทธิของบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตาม พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร ฉบับนี้ ได้ใช้แนวความคิดเรื่องหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย ทุกคนควรได้รับความคุ้มครองของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

4. สมมุติฐานการวิจัย

ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ได้จำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการฟ้องคดีต่อศาลทหารไว้ ซึ่งเป็นต้นทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ ทำให้เกิดการจำกัดสิทธิในข้ออื่นๆตามมา เช่น สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการมีทนายความไว้คอยว่าต่างแก่ต่าง สิทธิในการรับมรดกความ และสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา ในศาลทหารเวลาปกติ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาแนวทางคุ้มครองสิทธิในการฟ้องคดีระหว่างผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้เท่าเทียมกันได้อย่างไร

5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อหาแนวทางการแก้ไขสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกว่าได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 หรือไม่ โดยในการศึกษาจะนำระบบของการคุ้มครองสิทธิของศาลยุติธรรมประเทศไทยมาเปรียบเทียบกับศาลทหารในเวลาปกติของประเทศไทย และเปรียบเทียบกับศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุผลที่ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีกองทัพยิ่งใหญ่เป็นอันดับต้นๆของโลกมีจำนวนทหารจำนวนมาก รวมทั้งอัตราการจัดกำลังพลตำรา แบบธรรมเนียมทหารซึ่งประเทศไทยได้นำมาจากกองทัพสหรัฐอเมริกาแทบทั้งสิ้น และ

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ยึดหลักความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอันดับแรก โดยงานวิจัยฉบับนี้จะมุ่งเน้น การวิจัยประเด็นปัญหาความไม่เสมอภาคในการฟ้องคดีของผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จนนำไปสู่ผลกระทบเกี่ยวกับสิทธิอื่น ๆ เช่น การขอเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการมีทนายความ สิทธิอุทธรณ์ ฎีกา และสิทธิในการรับมรดกความ

6. ระเบียบวิธีวิจัย

รายงานการวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเอกสาร(Documentary Research) เช่น ตำรา งานวิจัย บทความ คำตัดสินของศาลฎีกา คำสั่งศาลทหารสูงสุด และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทำให้ทราบถึง แนวความคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเสมอภาค ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา เช่น ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ความรับผิดชอบทางอาญาระบบจารีตประเพณี ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวน และกล่าวหา แนวความคิดการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหาย ประชาชนและโดยรัฐ

7.2 ทำให้ทราบถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา กับศาลทหารและศาลยุติธรรมของประเทศไทย

7.3 ทำให้ทราบถึง ผลกระทบและปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

7.4 ทำให้ทราบถึง สรุปลงและข้อเสนอแนะ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพ และการดำเนินคดีอาญา

ภายหลังจากที่เราได้ทราบความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเบื้องต้นไปแล้วนั้น ในบทที่ 2 นี้ จะได้นำแนวความคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพและการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องต่างๆมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา ซึ่งมีหลักทฤษฎีอยู่หลายทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา อาทิเช่น ทฤษฎีความเสมอภาค โดย “ความเสมอภาค” (Equality)⁵ ความหมายตามหลักสิทธิมนุษยชน หมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนในการได้รับสิทธิพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยผ่านการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยความเคารพต่อสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความหมายตามหลักกฎหมาย หมายถึง หลักการพื้นฐานของความยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน⁶ รวมถึงปฏิญญาและรัฐธรรมนูญประเทศต่างๆ ที่บัญญัติเกี่ยวกับความเสมอภาค ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา เช่น ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ความรับผิดชอบทางอาญาระบบจารีตประเพณี ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวนและกล่าวหา แนวความคิดการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหาย ประชาชนและโดยรัฐ

1. ที่มาและแนวความคิดของหลักการความเสมอภาค

1.1 ที่มาของแนวคิดของหลักการความเสมอภาค

แนวคิดของหลักความเสมอภาคเริ่มจากการที่ถือว่า “บุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับความรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน”หรือที่เรียกว่า “หลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย” หรือที่ในภาษาอังกฤษ เขียนว่า “Equality before the law” โดยกลุ่มผู้มีความคิดดังกล่าว ได้มีความเห็นในการต่อต้านการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์แบบไม่ถูกต้อง

⁵ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, ความเสมอภาค, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://ppd.kpi.ac.th>

⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักความเสมอภาค, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์, <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=657>

โดยยึดหลักกฎหมายที่ว่า “บุคคลเกิดมาย่อมเสมอภาคกันและมีสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน คิดคว้ามสิทธินี้ไม่จำหน่ายจ่ายโอนได้” และหลักกฎหมายธรรมชาตินี้เป็น แนวความคิดที่สอดคล้องกับสิทธิของปัจเจกนิยม ซึ่งในสมัยดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับปัจเจกชนและสิทธิทั้งหลายของปัจเจกชนซึ่งเป็นจุดกำเนิดของระบบปัจเจกชนนิยมในกฎหมายมหาชน คือ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 โดยการปฏิวัติ ปี ค.ศ. 1789 นี้ ได้ยกเลิกระบบกษัตริย์ที่ปกครอง ด้วยระบบศักดินา แล้วได้ยกความสำคัญของปัจเจกชนขึ้นแทน ซึ่งจะเห็นได้จากคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี ค.ศ.1789 ว่ามนุษยย์เกิดและมีชีวิตอยู่โดยอิสระและโดยเสมอภาคภายใต้กฎหมายความแตกต่างในสังคมจะมีได้ ก็เพื่อประโยชน์อันร่วมกันและต่อมาแนวความคิดดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญประเทศฝรั่งเศส

1.2 วิวัฒนาการแนวคิดของหลักความเสมอภาค

แนวความคิดเรื่องความเสมอภาคนั้น เริ่มเกิดจากสมัยโรมัน โดยแนวทางคำสอนของศาสนาคริสต์ที่มีอิทธิพลมากในสมัยนั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และระบบทาสที่มีอยู่ในยุคโรมัน และต่อมาในสมัยกลางระบบศักดินาได้ยกเลิกแนวคิดเรื่องความเสมอภาค โดยสร้างลำดับชั้นของสังคมขึ้นซึ่งแปรผันตามที่ดินและเจ้าของที่ดินเข้าศักดินา แต่อย่างไรก็ตามความไม่เสมอภาคดังกล่าวในสมัยกลางค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเกิดชนชั้นกลางที่เข้มแข็งขึ้นจนนำไปสู่การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงความไม่เสมอภาคทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งต่อมาได้มีเอกสารที่แสดงออกถึงหลักความเสมอภาคที่ดี โดยได้มีการบัญญัติในกฎหมายของหลายประเทศ

1.3 ความหมายของหลักความเสมอภาค

ความเสมอภาค ความหมายตามหลักสิทธิมนุษยชน หมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษยย์ทุกคนในการได้รับสิทธิพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยผ่านการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษยย์ต่อยุ่กันด้วยความเคารพต่อสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษยย์ ความหมายตามหลักกฎหมาย หมายถึง หลักการพื้นฐานของความยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน ความหมายตามระบอบประชาธิปไตยหมายถึง การที่ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันในเรื่องสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน ในที่นี้ สิ่งที่เป็นขั้นพื้นฐานต่อการอยู่รอดและพัฒนาตัวเองตามหลักสิทธิมนุษยชน คือ ปัจจัยสี่ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และร่างกาย การนับถือศาสนา การศึกษาและการรับรู้ข่าวสาร การเข้าถึงบริการ

สาธารณะ และสวัสดิการสังคม การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย⁷

1.4 ประเภทของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายสามารถแยกประเภทของหลักความเสมอภาคได้ 2 ประเภทดังนี้

1.4.1 หลักความเสมอภาคทั่วไป

หลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใด ๆ ของรัฐได้ หากเรื่องนั้นมีได้มีการกำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องกำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตามหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นๆ

1.4.2 หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง

หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง คือ หลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชาย และหญิง เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเสมอภาคทั่วไปกับหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นถือได้ว่าหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นพื้นฐานของหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หลักความเสมอภาคทั่วไปนั้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุก ๆ เรื่อง โดยไม่จำกัดขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และบุคคลทุกๆ คนย่อมอ้างหลักความเสมอภาคทั่วไปได้ ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องอาจถูกจำกัด โดยใช้เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกลุ่มบุคคลที่รัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองเท่านั้น โดยหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นยังถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษ ซึ่งย่อมมาก่อนหลักความเสมอภาคทั่วไป ถ้ากฎหมายใดได้รับการพิจารณาหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแล้วก็ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาตามหลักความเสมอภาคทั่วไปอีก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30⁸ ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้”

⁷ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, ความเสมอภาค, บทความพิมพ์เผยแพร่ ในเว็บไซต์ <http://ppd.kpi.ac.th>.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 30

ในมาตราดังกล่าวสามารถอธิบายความหมายตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ถึงความเสมอภาคกันในทางกฎหมายได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นเพศชาย เพศหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด มีชาติกำเนิดเป็นเช่นไร จะมีฐานะทางสังคมยากดีมีจนเช่นไร ตราบใดการกระทำนั้น ไม่ขัดต่อกฎหมายย่อมจะกระทำได้

2. ที่มาและแนวความคิดสิทธิเสรีภาพ

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ มีวิวัฒนาการตั้งแต่ยุคกลางของยุโรป โดยการเรียกร้องของพวกขุนนางที่ไม่พอใจพระเจ้าจอร์น ที่ได้เรียกเก็บภาษีตามใจ จึงได้มีการสู้รบกันเกิดขึ้น ต่อมาพระเจ้าจอร์นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงได้ยอมลงนามในมหาบัตร “Magna Carta” โดยมีสาระสำคัญว่า พระมหากษัตริย์จะเรียกเก็บภาษีบางอย่างโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากขุนนางมิได้นอกจากนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจจากศาลของพระมหากษัตริย์ใน มาตรา 39 ระบุไว้ว่า “อิสระชนไม่อาจถูกจะจับกุม คุมขัง ถูกประหารชีวิต หรือถูกเนรเทศถูกกระทำโดยวิธีในวิธีหนึ่ง เว้นแต่โดยอาศัยพื้นฐานคำวินิจฉัยตามบทบัญญัติของกฎหมาย”⁹ ต่อมาในปี ค.ศ.1689 รัฐสภาอังกฤษ ได้ร่างเอกสารขึ้นมาฉบับหนึ่ง เรียกว่า “Bill of Right” ซึ่งพระเจ้าวิลเลียม ได้ทรงเห็นชอบ ซึ่งสาระสำคัญ ประกอบด้วย (1) อำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะระงับกฎหมายหรือการใช้บังคับแห่งกฎหมายโดยปราศจากความยินยอมของรัฐสภาย่อมไม่ชอบต่อกฎหมาย(2)พระมหากษัตริย์จะยกเลิกกฎหมาย หรือเลิกการบังคับแห่งกฎหมายก็ไม่ชอบด้วยก็หมายเช่นเดียวกัน (3)พระมหากษัตริย์ย่อมไม่มีอำนาจที่จะเรียกเก็บเงิน โดยรัฐสภาไม่อนุมัติในเวลานั้นเมืองสงบเรียบร้อย (4) การเกณฑ์และการดำรงไว้ซึ่งกองทหารประจำการ โดยปราศจากความยินยอมของรัฐสภาย่อมกระทำไม่ได้ (5) สิทธิในการพูดและการอภิปราย หรือการดำเนินการในรัฐสภาจะนำมาฟ้องร้อง หรือสอบสวนในศาลหรือในสถานที่ใดนอกรัฐสภามิได้ (6) การเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาจะต้องเป็นไปโดยเสรี

ต่อมาในศตวรรษที่ 16-17 ได้เกิดทฤษฎีสัญญาประชาคม และแนวความคิดต่อมนุษยนิยม ซึ่งได้เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อประชาชน กล่าวคือ สิทธิในชีวิต ร่างกาย กรรมสิทธิ์ เสรีภาพ ซึ่งที่มาของสิทธิ และเสรีภาพดังที่ได้กล่าวมานี้เป็นรากฐานของการบัญญัติเรื่องสิทธิ และเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆมากมาย โดยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ สิทธิ และเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ให้แก่ราษฎรนั้น องค์กรผู้ใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็น

⁹ บรรเจิด สิงคนดี, หลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่, กรุงเทพมหานคร, วิญญูชน, 2543, หน้า36

องค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการ ต้องยึดถือหลักประกันสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน ซึ่งในรัฐธรรมนูญของไทยไม่ว่าจะเป็นฉบับใด

3. ปณิญาและรัฐธรรมนูญประเทศต่าง ๆ ที่บัญญัติเกี่ยวกับความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค ถือว่าบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับความคุ้มครองและรับรองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หรือที่เรียกว่า “หลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย” ซึ่งเป็นการยอมรับในทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ที่ได้กล่าวไว้ว่าบุคคลทุกคนเกิดมามีความเสมอภาคกัน และมีสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ดิดตัวมาสิทธินี้มาสามารถจำหน่ายโอนได้ จึงทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำแนวคิดหลักความเสมอภาคนี้ มาเป็นหลักในการวางรากฐานรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ รวมถึงปณิญาที่สำคัญๆด้วย ดังนี้

3.1 ปณิญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส

ความเสมอภาคเป็นแนวความคิดกำเนิดมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยโรมัน โดยเกิดจากคำสั่งสอนของศาสนาคริสต์ที่มีผลอย่างมากต่อระบบสังคมในสมัยนั้น แต่ต่อมาในสมัยของระบบศักดินาได้มีการยกเลิกแนวคิดความเสมอภาค โดยได้มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมทำให้เกิดการกดขี่ขึ้นในสังคม หลังจากนั้นชนชั้นกลางได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงความไม่เสมอภาคในสังคมขึ้น ซึ่งต่อมาได้มีการบัญญัติถึงหลักความเสมอภาคไว้ในปณิญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 ไว้ ดังนี้

มาตรา 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาและทรงไว้ซึ่งเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ใน (การมีและการใช้) สิทธิประการต่าง ๆ ความแตกต่างทางสังคมไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะเช่นไรก็ตามจะมีขึ้นได้ก็แต่เพื่อประโยชน์สาธารณะร่วมกันเท่านั้น

มาตรา 2 วัตถุประสงค์แห่งสังคมการเมือง ได้แก่การธำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิทั้งหลาย (ที่กำเนิดขึ้นและมีมา) ตามธรรมชาติและ (เป็นสิทธิซึ่ง) มีอายุยกเลิกเพิกถอนได้ของมนุษย์ สิทธิทั้งหลายเหล่านี้ได้แก่ เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ (ในทรัพย์สิน) ความปลอดภัย (ในชีวิตและร่างกาย) และ (สิทธิใน) การขัดขืนต่อการกดขี่ (ไม่ว่าในรูปแบบใด)

มาตรา 3 หลักการซึ่งเกี่ยวข้องด้วยอำนาจอธิปไตยย่อม (ถือกำเนิดขึ้นจากหรือ) หยั่งรากลงในประชาชาติ (ทั้งหมด)องค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือปัจเจกชนผู้หนึ่งผู้ใดจะใช้อำนาจที่มาจากประชาชาติโดยตรงแต่ลำพังตนเองนั้นมิได้

มาตรา 4 เสรีภาพ ได้แก่ ความสามารถ (ของบุคคล)ที่จะกระทำการใด ๆ ได้โดยไม่ก่ออันตรายเสียหายแก่ผู้อื่น ด้วยเหตุนี้การใช้สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนนั้นย่อมถูก

จำกัดลงได้แต่เฉพาะที่จะให้การประกันแก่ผู้เป็นสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมเพื่อที่จะสามารถใช้สิทธิอย่างเดียวกันนั้นได้ด้วยข้อจำกัดทั้งหลายในการใช้สิทธิเหล่านี้จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยบทกฎหมายเท่านั้น

มาตรา 5 บทกฎหมายมีสิทธิจะห้ามได้ก็แต่การกระทำซึ่งอาจก่ออันตรายเสียหายแก่สังคมการใด ซึ่งมีได้ถูกห้ามไว้โดยบทกฎหมาย การนั้น (บุคคล) ย่อมสามารถจะกระทำได้ และบุคคลจะถูกบังคับให้กระทำที่บทกฎหมายมิได้บัญญัติไว้ (ให้บุคคลต้องกระทำการเช่นนั้น) มิได้

มาตรา 6 บทกฎหมายเป็นสิ่งแสดงออกซึ่งเจตจำนงร่วมกันพลเมืองทุกคนย่อมมีสิทธิเข้าร่วมในการร่างบทกฎหมายไม่ว่าจะโดยเข้าร่วมด้วยตนเองหรือโดยผ่านทางผู้แทนของพลเมืองกฎหมายจักต้องมีผลบังคับเสมอกันแก่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นกรณีที่บทกฎหมายอาจกำหนดให้ความคุ้มครอง (แก่สิทธิของบุคคล) หรือกรณีที่บทกฎหมายอาจกำหนดให้ลงโทษ (แก่บุคคล) พลเมืองทุกคนซึ่งเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมายอาจจะมีฐานะมีตำแหน่งและงานอาชีพใด ๆ ทางสังคมก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคลและไม่จำเป็นต้องพิจารณาความแตกต่างอื่นใดเว้นเสียแต่ความแตกต่างอันเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะตนและความแตกต่างในด้านความสามารถของบุคคลแต่ละคน

มาตรา 7 บุคคลจะถูกกล่าวหา ถูกจับกุมหรือถูกคุมขังได้ ก็แต่โดยมีบทกฎหมายซึ่งให้อำนาจกระทำได้ในกรณีนั้นและจะกระทำการ (เช่นว่านั้น) ผิดแผกไปจากที่กำหนดไว้ โดยบทกฎหมายนั้นก็ได้เช่นกัน ผู้ใดที่ร้องขอหรือจัดส่ง หรือได้ปฏิบัติให้เป็นไปหรือใช้ให้กระทำการตามคำสั่งที่สั่งโดยอำเภอใจ โดยปราศจากกฎหมาย) ย่อมจะต้องถูกลงโทษ แต่หากพลเมืองถูกเรียกหรือถูกจับกุมโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายจักต้องยอมปฏิบัติตามแต่โดยดี การฝ่าฝืนขึ้นขัดในกรณีนี้ย่อมถือว่าเป็นผู้ต้องกระทำผิด

มาตรา 8 กฎหมายจะกำหนดบทลงโทษใด ๆ ได้ก็แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งและเห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดเท่านั้นผู้ใดจะถูกลงโทษได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่บัญญัติขึ้นและประกาศใช้ก่อนหน้าการกระทำอันเป็นความผิด และได้ใช้บทบัญญัติของกฎหมายนั้น ๆ โดยชอบแล้วเท่านั้น

มาตรา 9 บุคคลทุกคนย่อมได้รับข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยตัดสินว่าเป็นผู้ต้องกระทำผิดและหากหลีกเลี่ยงมิได้ที่จะต้องจับกุมบุคคล มาตรการเข้มงวดใด ๆ ก็ตามที่มิได้มีความจำเป็นแก่การประกันความปลอดภัยในสภาพบุคคลของคนผู้นั้นแล้ว กฎหมายจักต้องยกเลิกเสียให้สิ้นเชิง

มาตรา 10 บุคคลสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตนได้โดยไม่ต้องเกรงต่อเหตุใด ๆ โดยมีเงื่อนไขว่าการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้นจักต้องไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยแห่งสาธารณะซึ่งรับรองโดยกฎหมาย

มาตรา 11 การสื่อสารแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล โดยเสรีในทางความคิด และความเห็นเป็นสิทธิประการหนึ่งในบรรดาสิทธิอันมีค่าอย่างยิ่งยวดของมนุษย์พลเมืองทุกคน จึงสามารถพูด เขียน พิมพ์เผยแพร่ได้อย่างเสรี (ซึ่งความคิดและความเห็นของตน) เว้นเสียแต่ในกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้ว่า (การกระทำใด) เป็นการใส่เสรีภาพผิดไปจากเจตนารมณ์ที่แท้จริง

มาตรา 12 การชำระรักษาไว้ซึ่งบรรดาสิทธิมนุษยชนและพลเมืองเหล่านี้ย่อมจักต้องอาศัยอำนาจสาธารณะ อำนาจสาธารณะเช่นนี้จักก่อตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ร่วมกันของทุกคน หาใช่เป็นประโยชน์เฉพาะแก่ผู้ซึ่งได้รับมอบให้ใช้อำนาจนั้นไม่

มาตรา 13 เพื่อชำระไว้ซึ่งอำนาจสาธารณะและค่าใช้จ่ายทางการปกครองเป็นการจำเป็นที่จะต้องเรียกให้ (สมาชิกใน) สังคมเข้ามารับภาระในเรื่องนี้ ร่วมกันการมีส่วนร่วมในค่าใช้จ่ายสาธารณะ จะต้องกำหนดสัดส่วนในระหว่างพลเมืองโดยเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงความสามารถของพลเมืองแต่ละคน (ในการรับภาระค่าใช้จ่ายสาธารณะ)

มาตรา 14 พลเมืองมีสิทธิที่จะตรวจสอบโดยตนเองหรือโดยผ่านทางผู้แทนในเรื่อง (ต่าง ๆ) ที่ว่า มีความจำเป็นเพียงใดในการเข้ารับภาระค่าใช้จ่ายสาธารณะในเรื่องที่ว่า จะยอมรับภาระค่าใช้จ่ายสาธารณะหรือไม่ก็ได้โดยเสรี (และ) ในเรื่องที่ว่า จะตรวจสอบการใช้จ่ายสาธารณะ ตลอดจนความมากน้อยของค่าใช้จ่ายรายการของค่าใช้จ่าย การเรียกคืนและระยะเวลาในการใช้จ่าย (ก็สามารถจะกระทำได้)

มาตรา 15 สังคมย่อมมีสิทธิเรียกให้หน่วยงานสาธารณะทุกหน่วยงานรายงานการปฏิบัติการในส่วนที่ตนรับผิดชอบอยู่นั้นได้

มาตรา 16 สังคมใดมิได้มีหลักประกันแห่งสิทธิทั้งปวงและมิได้มีการแบ่งแยกอำนาจโดยชัดเจน สังคมนั้นย่อมปราศจากรัฐธรรมนูญ

มาตรา 17 กรรมสิทธิ์ในฐานะที่เป็นสิทธิอันมีอาจก้าวล่วงได้และเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์บุคคลจะถูกพรากไปซึ่งกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่กรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างเห็นประจักษ์ชัดตามที่กฎหมายบัญญัติ และ โดยมีเงื่อนไขในการ (จ่ายค่า) ชดเชยที่เป็นธรรม และกำหนดไว้เป็นการล่วงหน้าแล้ว¹⁰

¹⁰ ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล, “คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ๑๙๘๕” บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://www.thaivolunteer.org>.

3.2 รัฐธรรมนูญสหพันธ์เยอรมนี

รัฐธรรมนูญสหพันธ์เยอรมนี ฉบับปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญที่ถือกำเนิดมาจาก “The Parliamentary Council” หรือ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 65 คน โดยเริ่มร่างในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1949 และร่างเสร็จจอันมีผล บังคับใช้ใน เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1949 โดยวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ คือวันที่ 23 พฤษภาคม จึงกำหนดให้ วันที่ 23 พฤษภาคม เป็นวันชาติเยอรมัน (ตะวันตก) ในเวลานั้น สำหรับประธานร่างรัฐธรรมนูญ (President of the Parliamentary Council) คือ Dr. Konrad Adenauer ซึ่งต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี คนแรกของ ประเทศเยอรมัน (ตะวันตก) เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญ แบ่งเป็น 11 หมวด (Chapter) 146 มาตรา (Article) และยังมี ภาคผนวกอีก 5 มาตรา ที่นำมาจากรัฐธรรมนูญ ไวมาร์ (Weimar Constitution 11 August 1919) ที่ยกมา คือมาตรา 136 ถึงมาตรา 141 โดยเขียนไว้ต่อจากมาตราสุดท้ายคือต่อจาก มาตรา 146 ของ The Basic Law¹¹ โดยได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค ไว้ใน มาตรา 3 ความเสมอภาคตามกฎหมาย ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทุกคน จะต้อง ได้รับการปฏิบัติ โดยเท่าเทียมกัน และจะนำมาเป็นข้ออ้างในเรื่องเพศ, การเกิด, สีผิว, ภาษา, เชื้อชาติ, สถานภาพทางสังคม, ความเชื่อ, ศาสนา, ความคิดทางการเมือง เพื่อเลือก ปฏิบัติไม่ได้

3.3 รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐอิตาลี¹²

ฉบับปัจจุบันลงวันที่ 27 ธันวาคม ค.ศ. 1947 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และความเสมอภาคไว้ใน มาตรา 3 ว่า

พลเมืองทุกคนมีศักดิ์ศรีทางสังคมอย่างเดียวกันและเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมาย โดย ปราศจากการแบ่งแยกเพราะเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สภาพร่างกาย หรือสภาพทางสังคมเป็นหน้าที่ของสาธารณรัฐที่จะต้องขจัดอุปสรรคทั้งในทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่ขัดขวางต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้ใช้แรงงานในองค์กรทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมของประเทศ ทั้งนี้ภายใต้ข้อจำกัดที่ไม่กระทบต่อเสรีภาพ และความเสมอภาคของพลเมือง

¹¹ พลเอกสรวิชัย ชะลออยู่. “ประชาธิปไตยสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี”การฝึกอบรมหลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ, หน้า 14

¹² เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักความเสมอภาค, บทความพิมพ์เผยแพร่, ในเว็บไซต์ <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=657>

3.4 รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐออสเตรีย ฉบับปัจจุบันลงวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1920 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคไว้ใน มาตรา 7 ดังนี้

1. พลเมืองของสหพันธ์ทุกคนมีความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย อภิสิทธิ์จากการเกิด เพศ สภาพร่างกาย ชนชั้น ศาสนาไม่อาจมิได้ บุคคลย่อมไม่ถูกกีดกัน เพราะความพิการ สาธารณรัฐผูกพันที่จะคุ้มครองความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกันพิการและบุคคลธรรมดาทั่วไป ในทุกแง่มุมของชีวิตประจำวัน

2. สหพันธ์รัฐ มลรัฐและเทศบาลรับรองหลักความเสมอภาคระหว่างชาย และหญิงมาตรการที่มุ่งส่งเสริมความเสมอภาคดังกล่าวย่อมได้รับการยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามาตรการเหล่านั้นต้องการขจัดความไม่เสมอภาคที่ดำรงอยู่...”¹³

3.5 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

ในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติได้ผ่านสงครามที่ล้างผลาญชีวิตประชาชน ผู้บริสุทธิ์จำนวนมาก พร้อมทั้งยังส่งผลกระทบต่อในด้านอื่น ๆ เช่น ความเป็นอยู่ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ ทั้งในรูปแบบของความอดอยาก การทรมานนักโทษ การใช้แรงงานเยี่ยงทาส และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ดังนั้น หลังจากที่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศสมาชิกสหประชาชาติจึงได้ให้คำมั่นว่าจะร่วมกันป้องกันมิให้เกิดโศกนาฏกรรมดังกล่าวขึ้นอีก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงได้ถือกำเนิดขึ้น เพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนทั่วทุกแห่ง โดยได้รับการยกย่องขึ้นในปี พ.ศ. 2490 (ค.ศ.1947) โดยคณะกรรมการภายใต้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิก จำนวน 8 คน โดยมีนาง Eleanor Roosevelt ภรรยาอดีตนางาธิปไตยสหรัฐอเมริกา เป็นประธาน และเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่ผลักดันให้ประเทศต่างๆ ให้การสนับสนุนและรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491 (ค.ศ.1948) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน¹⁴ โดยในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้มีการบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ไว้ดังนี้

- 1) มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่าง ๆ
- 2) ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลนี้ โดยปราศจากการบ่งแย่งไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ๆ

¹³ เกรียงไกร เจริญชนาวัดน์, อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 8

¹⁴ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://humanrights.mfa.go.th> .

- 3) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล
- 4) บุคคลจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสถานะจำของไม่ได้ ทั้งนี้ห้ามค้าทาสทุกรูปแบบ
- 5) บุคคลจะถูกกระทำการทรมาน หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้
- 6) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย
- 7) ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ
- 8) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของตนตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย
- 9) บุคคลจะถูกจับกุม กักขัง ตามอำเภอใจไม่ได้
- 10) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระไม่ลำเอียง
- 11) ทุกคนที่ถูกล่ามว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย¹⁵
- นอกจากนี้ยังมีเอกสารระหว่างประเทศหลายฉบับที่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้เช่นกัน เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Convention of Civil and Political Rights ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแต่ละประเทศได้บัญญัติความเสมอภาคทางด้านกฎหมายไว้ทั้งสิ้น

4. ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา

ความผิดอาญา เกิดขึ้นจากทฤษฎีสัญญาประชาคม โดยประชาชนยินยอมมอบอำนาจของตนให้รัฐออกกฎหมาย เพื่อควบคุม และป้องกันสังคมให้พ้นจากการกระทำที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น โดยการออกกฎหมายเพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคล ในสังคม และมีการกำหนดข้อห้ามให้ปฏิบัติหากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษทางอาญา โดยมีนักปรัชญาอธิบายที่มาของความผิดทางอาญาไว้ดังนี้

¹⁵ หลักการสิทธิมนุษยชน,บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <https://sites.google.com>

ซีซาร์ เบ็คคาร์เรีย (Cesare Beccaria) เป็นผู้เสนอแนวความคิด ที่รัฐสามารถออกกฎหมาย กำหนดการกระทำใดที่รัฐห้ามมิให้กระทำ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมได้นั้น เนื่องจากทฤษฎีสัญญาประชาคม ที่ประชาชนยินยอมยกอำนาจของตนให้กับรัฐ เพื่อให้รัฐดูแลความสงบเรียบร้อย ดังนั้นประชาชนจำเป็นต้องยอมเสียดุลสิทธิบางประการ หรือการกระทำบางสิ่งบางอย่าง โดยออกเป็นกฎหมาย ข้อห้ามต่างๆ เมื่อมีบุคคลใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเชื่อว่ารัฐจะสามารถออกกฎหมายได้ตามอำเภอใจ จำเป็นต้องอยู่ในกรอบของสัญญาประชาคม (social contract)¹⁶ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ป้องกันความมั่นคงและความปลอดภัยของประชาชน จะสามารถล่วงละเมิดเสรีภาพของประชาชนได้เพียงเท่าที่จำเป็น และจะต้องยึดหลักศีลธรรม จารีตประเพณี และความคิดเห็นของสังคมโดยรวมที่ นำเสนอผ่านทางตัวแทนของประชาชนที่ไปทำหน้าที่ออกกฎหมาย

ศาสตราจารย์ เฮอร์เบิร์ต แอล แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer) ได้อธิบาย หลักการเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ ชื่อ “The Limits of the Criminal Sanction” โดยวางหลักการไว้ 6 ประการ¹⁷ ดังนี้ คือ

1. การกระทำนั้นเป็นที่เห็นได้ชัดในหมู่ชนส่วนมาก ว่าเป็นการกระทำที่ กระทบกระเทือนต่อสังคม และหมู่ชนส่วนมากมิได้ให้อภัยแก่การกระทำเช่นนั้น
2. ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอาญาแล้ว จะไม่ขัดแย้งกับ วัตถุประสงค์ของการลงโทษประการต่างๆ
3. การปราบปรามการกระทำเช่นนั้น กล่าวคือ การถือว่าการกระทำนั้นเป็น ความผิดทางอาญาจะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้น้อยลงไป
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะมีการใช้บังคับกฎหมายอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน
5. การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำดังกล่าวจะไม่มีผล ทำให้เกิดการใช้กระบวนการนั้นอย่างเกินขีดความสามารถทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ
6. ไม่มีมาตรการควบคุมอย่างสมเหตุสมผลอื่นๆ แล้ว นอกจากการใช้ กฎหมายอาญากับกรณีที่เกิดขึ้นในระบบกฎหมายของแต่ละประเทศจะมีระบบกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป แต่สามารถจำแนกออกเป็น 2 ระบบกฎหมายหลักๆ คือ ระบบกฎหมายประมวลกฎหมาย และกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งแต่ละประเทศก็จะมี โครงสร้างความคิดทางอาญาที่ต่างกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

¹⁶ รองศาสตราจารย์ ธีรวัฒน์ สุทธิโยธิน, ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา,กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา ชั้นสูง, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช,หน้า 9

¹⁷ รองศาสตราจารย์ ธีรวัฒน์ สุทธิโยธิน, อ้างแล้ว, เจริญธรรมที่ 12,หน้า 19

4.1 ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ความรับผิดชอบทางอาญาตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายยุโรปในกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ใช้ลงโทษผู้กระทำผิดในสังคม จำเป็นต้องพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิด และการกระทำของบุคคลนั้นเป็นขั้นตอน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ องค์ประกอบความผิด ความผิดกฎหมาย ความชั่ว

4.1.1 องค์ประกอบความผิด

สามารถจำแนกออกเป็น 2 คือ องค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายใน

1) องค์ประกอบภายนอก

องค์ประกอบภายนอก จะประกอบด้วย ผู้กระทำ การกระทำ กรรมของการกระทำ และความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ และผล¹⁸

2) องค์ประกอบภายใน

องค์ประกอบภายใน เป็นการพิจารณา ในเจตนาของผู้กระทำ ประกอบด้วย เจตนา(ธรรมดา)และเจตนาพิเศษ ซึ่งเจตนา หมายถึง การกระทำที่ผู้กระทำ กระทำไปโดยรู้สำนึก ในการที่กระทำ และรู้ข้อเท็จจริงอัน เป็นองค์ประกอบของความผิด และผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น

4.1.2 ความผิดกฎหมาย

ในกฎหมายอาญานั้นการที่จะพิจารณาการกระทำใด ๆ ว่าเป็นความผิดนั้น จะต้องเริ่มจากการพิจารณาว่าครบองค์ประกอบความผิดหรือไม่ เมื่อได้พิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวนั้นครบองค์ประกอบความผิดแล้ว ก็จะต้องพิจารณาต่อว่าการกระทำนั้นเป็นต่อกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้หรือไม่ ซึ่งเหตุในการกระทำนั้นจะไม่ใช่ความผิด สามารถแบ่งออกพิจารณาเป็น 3 เรื่อง คือจารีตประเพณีความยินยอมของผู้ถูกระทำและกรณีที่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจไว้

4.1.3 การกระทำที่เป็นความชั่ว

ความผิดทางอาญานั้นจากที่เราได้พิจารณาถึงองค์ประกอบความผิด และการกระทำนั้นผิดกฎหมายตามที่กฎหมายบัญญัติหรือไม่แล้ว ในส่วนต่อไปจะต้องพิจารณาถึงตัวผู้กระทำว่าสิ่งที่ได้กระทำนั้นมีความรู้สึกผิดชอบหรือไม่ ซึ่งในข้อกฎหมายได้มีการยกเว้นโทษ

¹⁸ แสวง บุญเฉลิมวิภาส,หลักกฎหมายอาญา, (พิมพ์ครั้งที่ 5) แก้ไขเพิ่มเติม) สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551, หน้า 45

ให้กับผู้ที่ กระทำไว้หลายลักษณะ เช่น ความบกพร่องเรื่องอายุ ความบกพร่อง เรื่องจิตของผู้กระทำ ความบกพร่องเรื่องความไม่รู้ข้อผิดถูก¹⁹

1) ความบกพร่องเรื่องอายุ

ในสังคมเราประกอบไปด้วยบุคคลรายวัย ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม บุคคลที่สูงวัยซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษาอบรมทำให้รู้ถึงความผิดชอบชั่วดี แต่ในทางกลับกัน บุคคลที่ยังมีอายุน้อยอาจจะไม่ได้รับการศึกษาอบรมพอสมควร การกระทำความผิดบางอย่าง กฎหมายจึงไม่เอาโทษต่อผู้ที่มีอายุน้อยโดยถือว่าปราศจากความชั่ว โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติ ของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ที่ได้ยกโทษให้บุคคลที่มีอายุไม่เกินสิบปี หากกระทำความผิดทางอาญานุคนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเชื่อว่ากฎหมายจะยกโทษให้ผู้กระทำความผิดที่บกพร่องเรื่องอายุไปเสียทุกช่วงอายุ แต่กฎหมายมีการแบ่งเกณฑ์ห้วงอายุบุคคลที่กระทำความผิดทางอาญา ให้ได้รับโทษตามเกณฑ์ที่ต่างกัน เช่น บุคคลที่กระทำความผิดทางอาญาอายุเกินสิบปีแต่ไม่เกินสิบห้าปี กฎหมายได้บัญญัติให้ไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลอาจพิจารณาเห็นควรให้ดำเนินการในมาตรการอื่นๆ ได้ หรือบุคคลที่กระทำความผิดอายุเกินสิบห้าปีแต่ไม่เกินสิบแปดปี กฎหมายได้บัญญัติให้ลดโทษให้ผู้กระทำความผิดลงกึ่งหนึ่ง

2) ความบกพร่องเรื่องจิตของผู้กระทำ

กรณีบุคคลผู้กระทำความผิดในขณะที่ไม่รู้ผิดชอบเพราะมีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน กฎหมายจะไม่เอาโทษ หรือยกเว้นโทษให้แก่บุคคลนั้น โดยมีแนวคิดว่าเป็นบุคคลผู้กระทำผิดที่มีจิต บกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่มีความรู้ผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำให้ เมื่อกระทำกฎหมาย บัญญัติเป็นความผิดกฎหมายจึงไม่เอาโทษเพราะถือว่าไม่มีความชั่วทางจิต ดังเช่นที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65²⁰

3) ความบกพร่องเรื่องความไม่รู้ข้อผิดถูก

ความบกพร่องเรื่องความไม่รู้ข้อผิดถูก ในบางกรณีกฎหมายได้ยกเว้นความผิดให้กับผู้กระทำที่มีความบกพร่องในเรื่องความไม่รู้ข้อผิดถูก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 70

4.2 ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณี

ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้น จะพิจารณาความรับผิดชอบของบุคคลจำเป็นจะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ประกอบด้วย ส่วนของการกระทำหรือที่เรียกว่า “ภาวีสัย” (objective) และส่วนของจิตใจ หรือ “อัตตวิสัย” (subjective) ซึ่งแนวคิดของ

¹⁹ โภเมศ ขวัญเมือง, กฎหมายอาญาชั้นสูง, สำนักพิมพ์วิญญูชน, กรุงเทพมหานคร, 2550, หน้า 15

²⁰ รองศาสตราจารย์ฉัตรวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, อ่างแล้ว, เชียงอรรถที่ 12 หน้า 39

ทางศาสนาคริสต์สมัยกลางมีแนวความคิดที่ว่า “Actus non facit reum nisi mens sit rea” การกระทำ จะไม่เป็นความผิดถ้าไม่มีเจตนาร้าย

4.2.1 องค์ประกอบความรับผิดทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณี

องค์ประกอบที่ 1 การกระทำความผิด (Actus Reus) การกระทำในสิ่งที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด จุดเริ่มต้นของการพิจารณาความรับผิด คือ จะต้องมีการกระทำ เพราะกฎหมาย อาญามุ่งลงโทษสิ่งที่เป็นการกระทำ จะไม่ลงโทษสิ่งที่เป็นความคิด

1) การกระทำ (Actus) ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ

อิริยาบถ (Origin movement) หมายถึง การเคลื่อนไหว หรือ ไม่เคลื่อนไหวส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายโดยรู้สำนึก ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่อยู่ภายใต้การบังคับของจิตใจ หากเคลื่อนไหวร่างกาย โดยไม่รู้สำนึก เป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่อยู่ภายใต้การบังคับของจิตใจ

พฤติการณ์ประกอบอิริยาบถ (Circumstance) การเคลื่อนไหว หรือ ไม่เคลื่อนไหวส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ขณะนั้น

ผลของอิริยาบถและพฤติการณ์ประกอบอิริยาบถนั้น เป็นผลของการกระทำที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ผลที่สำเร็จในตัว

2) ความผิด (Reus) ในการรับผิดทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณี จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาการกระทำความผิดในส่วนการกระทำ(Actus) เสียก่อนว่าการกระทำครบองค์ประกอบของความผิดหรือไม่ แล้วจึงค่อยมาพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีกฎหมายบัญญัติว่าเป็น “ความผิด” หรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้าหากไม่มีกฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด ก็ถือว่าขาดองค์ประกอบของความผิด

องค์ประกอบที่ ๒ เจตนาร้าย (Mens Rea) ในกฎหมายจารีตประเพณี ถือว่า “เจตนาร้าย” คือ สิ่งที่ยังบอกสถานะที่แท้จริงของจิตใจ อันเกี่ยวกับจิตใจที่ชั่วร้าย นอกจากนี้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี นั้นเจตนาร้าย ครอบคลุมทั้งส่วนที่เป็น การกระทำโดยเจตนา และการกระทำประมาทโดยไม่รู้ตัว

4.2.2 โครงสร้างความรับผิดทางอาญาตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี

ตามที่เราได้แยกองค์ประกอบในส่วนของความผิดออกเป็นสองส่วน คือ การกระทำและส่วนของจิตใจที่ชั่วร้ายแล้ว ระบบกฎหมายจารีตประเพณียังคงมีหัวใจของโครงสร้างความรับผิดทางอาญาอีก 5 ประการ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) การกระทำความผิด (Actus Reus)

การกระทำความผิด (Actus Reus) หมายถึง การกระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ ยกตัวอย่างเช่น นายเอใช้ไม้ตีไปที่ศรีษะของ นายบี ทำให้นายบีได้รับบาดเจ็บสาหัส (ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าการกระทำความดังกล่าวเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย)

2) จิตใจที่ชั่วร้าย (Mens Rea)

จิตใจที่ชั่วร้าย (Mens Rea) หมายถึง เจตนาของผู้กระทำที่มุ่งร้าย ตัวอย่างเช่น นายเอใช้ไม้ตีไปที่ศรีษะของ นายบี ทำให้นายบีได้รับบาดเจ็บสาหัส(ซึ่งการกระทำความดังกล่าวผู้กระทำมีจิตใจที่จะมุ่งทำร้าย)

3) ความสอดคล้องต้องกันระหว่างการกระทำและผล

ความสอดคล้องต้องกันระหว่างการกระทำและผล (Concurrence) หมายถึง การพิจารณาว่าเจตนาที่มุ่งร้ายนั้นมีความสอดคล้องต้องกันกับการกระทำหรือไม่

4) ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล

ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล (Causation) หมายถึง การพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ โดยต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีความเกี่ยวข้องกับผลของการกระทำหรือไม่อย่างไร ผลของการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการกระทำนั้นหรือไม่

5) ผลร้ายที่เกิดขึ้น

ผลร้ายที่เกิดขึ้น (Harm) หมายถึง ผลร้ายที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการกระทำและ เจตนาร้ายนั้น ดังนั้นความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณี จึงกล่าวสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบทางอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณีจะต้องพิจารณาในส่วนของกระทำความผิดเสียก่อนว่าการกระทำนั้นมีบัญญัติของกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดหรือไม่ หากได้พิจารณาแล้วปรากฏว่าไม่เป็นความผิดก็ไม่จำเป็นต้องไปพิจารณาของในส่วนจิตใจ

5. ระบบการดำเนินคดีอาญา

รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคมผ่านกระบวนการทางกฎหมายที่รัฐได้บัญญัติขึ้น แต่ในแต่ละประเทศก็จะมีกระบวนการยุติธรรม และวิวัฒนาการทางด้านกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป ตามแต่ละประเทศและพื้นฐานของสังคม แต่สามารถแบ่งระบบการดำเนินคดีอาญาหลัก ๆ ได้สองระบบ คือ

5.1 ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวนเป็นระบบที่ใช้อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศไทยในภาคพื้นยุโรป เช่น ประเทศฝรั่งเศส โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์ ตั้งแต่ยุคกลาง โดยการนำรูปแบบการไต่สวนที่พระในศาสนาคริสต์มีอำนาจดำเนินคดีตั้งแต่ต้นจนจบมาใช้ในการดำเนินคดี อาศัยกับผู้กระทำความคิดทั่วไป จนกระทั่งเมื่อมีการปฏิวัติใหญ่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นบอบสาธารณรัฐเมื่อ ค.ศ.1789 ก็ได้มีการปฏิรูประบบการดำเนินคดีอาญาใน ประเทศฝรั่งเศสครั้ง โดยมีการนำระบบลูกขุนของประเทศอังกฤษมาใช้ในการดำเนินคดีที่เป็นความผิด ที่มีลักษณะร้ายแรงและนับแต่นั้นเป็นต้นมา²¹ โดยการดำเนินคดีแบบไต่สวนจะมีลักษณะต่างจากการดำเนินคดีแบบกล่าวหาหลายประการ อาทิ เช่น

5.1.1 บทบาทของศาลในการดำเนินคดีแบบไต่สวน

ในระบบพิจารณาคดีแบบไต่สวน ศาลมีอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานต่างจากระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาที่ศาลจะถูกจำกัดอยู่ในการพิจารณาคดีเท่านั้น ซึ่งศาลไม่มีอำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง โดยวิธีการดังกล่าวถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของศาลในการดำเนินคดีแบบไต่สวน หรือที่เรียกว่า “ผู้พิพากษาไต่สวนหรือผู้พิพากษาสอบสวน” มีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทุกประเภทเหมือนกับพนักงานสอบสวน รวมทั้งกฎหมายประเทศฝรั่งเศสได้ให้อำนาจผู้พิพากษาไต่สวนในการอนุญาตให้มีการใช้วิธีการดักฟังโทรศัพท์และบันทึกการสนทนาอีกด้วย ซึ่งในระบบไต่สวนนั้นมีแนวความคิดที่ว่าผู้พิพากษาจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการที่จะทำให้เกิดความมั่นใจว่า ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือได้มาจากการดำเนินคดีโดยศาลจะต้องมีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะทำให้คำพิพากษาสามารถตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงได้ ในขณะที่แนวคิดในระบบกล่าวหา การวินิจฉัยข้อเท็จจริงจะขึ้นอยู่กับการนำพยานหลักฐานของกลุ่มความเข้าสืบเท่านั้น²² นอกจากนี้ ในระบบไต่สวนผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาไม่ได้เป็นเพียงแต่ผู้ที่คอยรับข้อเท็จจริงจากคู่ความ แต่ผู้พิพากษาดังกล่าวจะเป็นผู้รับผิดชอบ ตั้งแต่การกำกับดูแลการรวบรวมพยาน หลักฐาน ทั้งหลายที่จำเป็นและผู้พิพากษาระบบไต่สวนไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแต่กรรมการควบคุมกติกาเหมือนกับผู้พิพากษาระบบกล่าวหา แต่ผู้พิพากษาระบบไต่สวนจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการค้นหาพยานหลักฐาน

²¹ ดร.อุทัย อาทิวา,ระบบการดำเนินคดีอาญา : ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน,กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า25

²² ดร.อุทัย อาทิวา,อ้างแล้ว,หน้า 29

5.1.2 วิธีพิจารณาเป็นปรปักษ์กันเพียงเล็กน้อย

ในปัจจุบันประเทศฝรั่งเศสได้มีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีการให้เพิ่มหลักประกันในการต่อสู้คดีของกลุ่มความในคดีอาญาให้ผู้ต้องหาและผู้เสียหาย จะต้องได้รับความเสมอภาคและเป็นปรปักษ์กัน รวมทั้งจะต้องสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิพากษาจากศาล โดยกระบวนการดำเนินคดีแบบไต่สวน จำเลย ในคดีอาญาจะเป็นคนแรกที่จะต้องเบิกความ เพื่อทราบประวัติความเป็นมา และพฤติกรรม ของจำเลย จำเลยจะได้รับอนุญาตให้ดูสำนวนการสอบสวนก่อนทำการเบิกความ ซึ่งตรงกันข้าม กับระบบกล่าวหาที่จำเลยจะเบิกความต่อเมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว

5.1.3 วิธีพิจารณาที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ในการดำเนินคดีแบบไต่สวนนั้น จะมีการบันทึกพยานหลักฐานที่ได้มา ในชั้นไต่สวนไว้ในสำนวนการไต่สวน เพื่อนำไปใช้ในการสืบพยานในการพิจารณาคดีของศาล ดังนั้นศาลในระบบไต่สวนจะทราบถึงรายละเอียดแห่งคดีตั้งแต่ในชั้นไต่สวน

5.1.4 การไต่สวนเป็นความลับ

ในระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวนของประเทศฝรั่งเศสจะไม่อนุญาตให้ ทนายความให้คำปรึกษาแก่ลูกความจนกว่าจะผ่านเวลายี่สิบชั่วโมง แต่ในปัจจุบันได้มีการแก้ไข ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สิทธิผู้ถูกจับกุมสามารถพบทนายความได้ทันที เมื่อถูก จับกุม แต่ในระหว่างสอบปากคำทนายความไม่มีสิทธิเข้ารับฟังการสอบปากคำ เนื่องจากลักษณะ การสอบสวนนั้นจะต้องมีการบันทึกอยู่ในสำนวนการสอบสวนหรือไต่สวน และจะต้องถูก ตรวจสอบโดยละเอียดโดยศาลในชั้นพิจารณา ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องอนุญาตให้ทนายเข้าฟังการ สอบปากคำของตำรวจและผู้พิพากษาไต่สวน

ในการดำเนินคดีแบบไต่สวนนั้นต่างมีข้อดีและข้อเสียโดยคือ ข้อดีของการ ดำเนินคดีแบบไต่สวนศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงและควบคุมการไต่สวนพิจารณาคดีเป็นการ ดำเนินการทางลับมีพิจารณาพยานหลักฐาน เอกสาร มากกว่าการเบิกความ การดำเนินคดีต่างๆ ในศาลไม่มีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดเช่นระบบกล่าวหา ส่วนข้อเสียของการดำเนินคดีระบบไต่สวน นั้น ดำเนินคดีระบบไต่สวนจะไม่เน้นเรื่องความเท่าเทียมของกลุ่มความ ดังนั้นการพิจารณาคดีอาญา อาจทำลับหลังจำเลยได้ ทนายความของจำเลยไม่มีบทบาทในการซักความอย่างในระบบกล่าวหา ศาลเป็นผู้มีหน้าที่เป็นผู้ไต่สวนอาจทำให้ศาลเปลี่ยนจากความเป็นกลาง เป็นกลุ่มความเสียเอง ซึ่ง อาจจะทำให้เกิดความหวาดระแวงในความยุติธรรมได้

5.2 ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา (Accusatorial System)

เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นในประเทศกลุ่มกฎหมายจารีตประเพณี คือ อังกฤษ แล้วต่อมาพัฒนาไปยังสหรัฐอเมริกาและประเทศในเครือจักรภพ ระบบกล่าวหาถือหลักว่า ศาล หรือ ผู้พิพากษา เปรียบเสมือนกรรมการของการต่อสู้คดีที่จะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ซึ่งในระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหานี้มีข้อแตกต่างจากการดำเนินคดีแบบไต่สวน ดังนี้

5.2.1 ความสำคัญของคู่ความในการดำเนินคดี

ในการดำเนินคดีแบบกล่าวหานั้น มีแนวคิดพื้นฐานของการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่พิพาท โดยศาลมีหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดว่าฝ่ายใดเป็นผู้กระทำผิด ซึ่งในการพิจารณาศาลจะวางตัวเป็นกลาง และในการดำเนินคดีแบบกล่าวหาจะให้ความสำคัญของคู่ความ โดยผู้มีอำนาจในการเริ่มดำเนินคดีอาญาจากแนวคิดที่ว่ากรกล่าวหาสามารถดำเนินการได้ โดยประชาชน โดยอิสระ เพราะถือว่าสังคมเป็นผู้เสียหายด้วย เมื่อมีการฟ้องคดีเกิดขึ้นภาระการพิสูจน์จะตกอยู่กับโจทก์และจำเลยในฐานะคู่พิพาท ศาลจะเป็นวางตัวเป็นกลางต่างจากการดำเนินคดีแบบไต่สวน

5.2.2 วิธีพิจารณาเป็นปรักษ์

หลักการของการดำเนินคดีแบบกล่าวหา คือ ให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายต่อสู้กัน เพื่อให้ความจริงได้ปรากฏขึ้น แต่จะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี การต่อสู้คดีในปัจจุบันจะเป็นการต่อสู้ด้วยพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเข้ามาสู้คดี โดยกำหนดให้ฝ่ายที่ กล่าวหาเป็นฝ่ายที่ต้อง มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็น โดยปราศจากข้อสงสัย ที่ชอบด้วยเหตุผลว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง ดังนั้นคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องแสดงให้เห็น ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานของฝ่ายของตนว่าเป็นความ จริงและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ส่วนอีก ฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะฝ่ายที่ถูกกล่าวหาที่ต้องได้รับ โอกาสในการต่อสู้คดีที่ เท่าเทียมกันในการทำลาย ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่ฝ่ายแรกนำสืบ พร้อมทั้งแสดงพยานหลักฐาน ประกอบในส่วน ของตนเพื่อประกอบการทำลายน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานของฝ่ายแรก²³

5.2.3 วิธีพิจารณาต่อสู้กันด้วยวาจา

ในการดำเนินคดีแบบกล่าวหา การพิจารณาคดีเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ ทั้งสองต่อหน้าศาล เป็นการต่อสู้ด้วยวาจา โดยแต่ละฝ่ายจะต้องนำสืบพยานของฝ่ายตน คู่ความ มีอิสระเต็มที่ในการต่อสู้คดี โดยไม่สามารถอ้างได้ว่าตกอยู่ภายใต้อิทธิพลใดๆ ในระหว่าง กระบวนการพิจารณาคดีต่อหน้าศาล ส่วนพยานหลักฐานที่มีการรวบรวมไว้ในชั้นสอบสวน

²³ ดร.อุทัย อาทิวา, อ่างแล้ว, หน้า 20

ในระบบกล่าวหาไม่ได้กระทำต่อหน้าศาล ดังนั้นพยานหลักฐานเหล่านี้ แม้จะมีการรวบรวม และมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ไม่ถือว่าผูกพัน ศาลให้จำต้องรับฟังเหมือนกับวิธีพิจารณาในระบบไต่สวน

5.2.4 วิธีพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

ในการดำเนินคดีแบบกล่าวหา จะมีการดำเนินการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยสืบเนื่องมาจากการใช้แนวคิดการต่อสู้ของกลุ่มพิพาทในสนามประลองการต่อสู้ต่อหน้าประชาชน ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ารับฟังการพิจารณาคดีได้ และการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยนั้นสามารถพิจารณาได้จาก ลักษณะของการมีลูกขุนในการพิจารณาคดีการมีลูกขุนในการพิจารณาคดีนั้น มีความหมายที่ สอดคล้องกับ หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยประการหนึ่งคือการที่มีตัวแทนของประชาชนจำนวนหนึ่งในการ ให้พิจารณาพิพากษาคดี

5.2.4 ผู้พิพากษามีฐานะเป็นกรรมการ

การดำเนินคดีระบบกล่าวหาผู้พิพากษาจะมีบทบาทที่สำคัญในการควบคุมการต่อสู้คดีของกลุ่มความเพื่อให้มีความยุติธรรม และจะเป็นผู้ตัดสินว่าใคร เป็นผู้ชนะคดี แต่ในระหว่างการพิจารณาคดีผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาจะไม่แสดงบทบาท โดยการเรียกพยานที่ตนเห็นสมควรมาให้ข้อเท็จจริงในศาล หรือทำการไต่สวนเพิ่มเติมด้วยตนเอง เพราะอาจจะ เกิดข้อครหาว่าเข้าแทรกแซงการดำเนินคดี เพื่อประโยชน์แก่กลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการแสวงหาพยานหลักฐานนั้นเป็นหน้าที่ของกลุ่มความที่จะต้องนำมาแสดงให้ศาลเห็นและรับฟังเอง

ในการดำเนินคดีแบบกล่าวหาที่ต่างมีข้อดีและข้อเสียโดยสรุป คือ ข้อดีการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา ศาลจะมีหน้าที่ในการตัดสินคดีความเท่านั้น ไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานเพิ่มเติม ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหาเป็นระบบในการดำเนินคดีสามฝ่าย คือ ฝ่ายผู้พิพากษา ฝ่ายอัยการหรือฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลย มีวิธีพิจารณาแบบเปิดเผย ทุกคนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้ ศาลในระบบกล่าวหาที่ทำหน้าที่มักจะไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพ เนื่องจากระบบกล่าวหาไม่แนวคิดเพื่อให้ประชาชนได้ตรวจสอบ ดังนั้นจึงใช้ระบบลูกขุนซึ่งเป็นประชาชนธรรมดา ส่วนข้อเสียการดำเนินคดี แบบกล่าวหา เมื่อจำเลยได้รับการยกฐานะเป็นประธานในคดีแล้ว จำเลยจะมีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทำให้อาจมีการพิพากษายกฟ้องจำเลยโดยอาศัยเทคนิคทางกระบวนการพิจารณาคดี และจำเลยอาจหลุดพ้นคดีเพียงเพราะพยานหลักฐานยังเพียงพอ และพยานหลักฐานน่าสงสัย ทำให้ไม่ได้ความจริงแห่งคดีที่ครบถ้วนและรอบด้าน ศาลมีบทบาทในการเสาะหาข้อเท็จจริงในคดีน้อยมาก เป็นเรื่องของกลุ่มความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริง และตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง จึงมักจะปรากฏอยู่เสมอว่าจำเลยชนะคดีเนื่องกฏหมายวิธีพิจารณาความ

6. แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

ในอดีตแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาจะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาแนวคิดในการดำเนินคดีอาญาจากการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นแนวคิดการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน โดยมีหลักแนวคิดที่ว่า การกระทำผิดทางอาญาไม่ใช่ เพียงแต่ผู้เสียหายเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหายแต่ความเสียหายยังเกิดขึ้นต่อสังคมส่วนรวมด้วย ซึ่งต่อมาก็มีวิวัฒนาการแนวคิดใหม่ขึ้นมาตามลำดับเป็นแนวคิดที่ป้องกันการแก้แค้น โดยแนวคิดที่ว่านั้น ก็คือแนวความคิดการดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ควบคุมความเรียบร้อยและความสงบสุข ของสังคมส่วนรวม ดังนั้นในปัจจุบันแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญมีอยู่ด้วยกัน 3 แนวความคิด คือ

6.1 แนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

เริ่มแรกการดำเนินคดีอาญานั้นผู้เสียหายจะดำเนินการฟ้องคดีต่อผู้กระทำความผิด อาญาด้วยตนเอง ทั้งยังมีภาระหน้าที่ในการรวบรวมพยาน หลักฐานต่างๆ เพื่อพิสูจน์ให้ได้ว่า ผู้ที่กระทำความผิดต่อตนเองนั้นได้กระทำความผิดขึ้นจริง และเป็นการแก้แค้นต่อผู้กระทำความผิด ให้ได้รับโทษอย่างเหมาะสมกับความผิดที่ได้ก่อขึ้นไว้ ซึ่งแนวความคิดการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายเป็นหลักแนวคิดจากกฎหมายธรรมชาติและแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยม ซึ่งมีหลัก กฎหมายที่ว่าบุคคลทุกคนเกิดมาพร้อมเสมอภาคกัน ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวจะยึดมั่นในสิทธิ และ เสรีภาพของประชาชน ทำให้รัฐมีการบัญญัติรับรองสิทธิแก่ประชาชนให้สามารถฟ้องเรียกร้อง ความยุติธรรมเมื่อได้รับผลกระทบจากการก่อคดีอาญาได้ โดยการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย จะต้องเริ่มด้วยการแต่งตั้งทนาย เพื่อให้ดำเนินการร่างคำฟ้องและฟ้องคดีต่อศาลได้โดยตรง จากนั้น ก็จะเป็นขั้นตอน จะมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน หากไต่สวนแล้วคดีมีมูล ศาลจึงจะประทับรับฟ้องคดี แล้วดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ก็จะพิพากษายกฟ้อง ซึ่งราษฎร ที่เป็นโจทก์ก็อาจอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษานั้นได้ต่อไป แต่แนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่างมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เช่น การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายมีข้อดีตรงที่ผู้เสียหายมีอำนาจ โดยตรงที่จะฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาล เป็นผู้ตัดสินใจในการบังคับให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด อาญาและให้ชดเชยค่าเสียหาย โดยที่รัฐไม่ต้องมีความรับผิดชอบในการฟ้องคดีส่วนข้อเสีย การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย โดยปกติแล้วบุคคลทั่วไปเมื่อได้รับความเสียหายก็จะคำนึง ถึงความเสียหายในส่วนที่ตนเองได้รับเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในภาพรวม ของสังคม เมื่อผู้เสียหายได้รับค่าชดเชยความเสียหายแล้ว โดยส่วนใหญ่ก็จะไม่ใส่ใจเอาความกับ ผู้ที่กระทำความเสียหายทำให้เป็นอุปสรรคของรัฐที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

6.2 แนวคิดการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

หลักแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนั้น มีแนวความคิดที่ว่า การกระทำผิดทางอาญาไม่ใช่เพียงแต่ผู้เสียหายเท่านั้นที่ เป็นผู้เสียหายแต่ความเสียหายยังเกิดขึ้นต่อสังคมส่วนรวมด้วย ประชาชนทุกคนจึงมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดให้ได้รับโทษให้เหมาะสมกับที่ตนเองได้ก่อไว้ได้ หลักการนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่าพลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองและต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ศาล²⁴ โดยในกฎหมายอังกฤษ ประชาชนที่อยู่ในสังคมยังมีหน้าที่ในการป้องกัน และปราบปรามการกระทำความผิดอาญา จึงทำให้ระบบนี้ประชาชนจะให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพมาก ซึ่งดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนั้นต่างมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เช่น การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการควบคุมอาชญากรรมและถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ แต่ก็มีข้อเสีย คือ การที่บุคคลอื่นไม่ได้เป็นผู้เสียหายที่แท้จริงอาจทำให้ไม่ทราบถึงความเดือดร้อนที่ผู้เสียหายที่แท้จริงได้รับจากการกระทำความผิดทางอาญา

6.3 แนวความคิดการดำเนินคดีโดยรัฐ

ภายหลังจากที่มีแนวความคิดการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย และแนวคิดการดำเนินคดีโดยประชาชนแล้วนั้น ต่อมาก็เริ่มมีแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการดำเนินคดี ก็คือ แนวความคิดการดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งแนวความคิดการดำเนินคดีโดยรัฐนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดของพวกอรรถประโยชน์ ซึ่งมีแนวความคิดที่ตรงข้ามกับแนวความคิดแบบปัจเจกชน โดยพวกอรรถประโยชน์จะมุ่งเน้นถึงการควบคุมสังคม คือ มีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขผู้กระทำความผิดหรืออีกนัยหนึ่งเป็นการปรับตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีปกติสุขจำกัดความสามารถหรือจำกัดโอกาสกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดติดเป็นนิสัยและป้องกัน หรือปราบปรามผู้กระทำความผิดนั้น²⁵ โดยแนวความคิดนี้รัฐมีหน้าที่ควบคุมความเรียบร้อย และความสงบสุขของสังคมส่วนรวม โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา ซึ่งก็คืออัยการ และเจ้าพนักงานอื่นๆตามที่กฎหมายได้กำหนด แต่อย่างไรก็ตามในระบบการดำเนินคดีโดยรัฐ ก็ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียวมีการผ่อนคลายเป็นให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้

²⁴ กุลพล พลวัน, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย” วารสารอัยการ ปีที่ 9 ฉบับที่ 101, พฤษภาคม 2529, หน้า 78

²⁵ อภิรักษ์ เพ็ชรศิริ, “การพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา: ระบบการพิจารณาแบบไบเฟอร์เมชั่น” วารสารนิติศาสตร์ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 ปี 2521 หน้า 446

บางในบางกรณี โดยจำกัดประเภทคดีและฐานความผิดไว้ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ส่วนประเทศฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้เอกชนฟ้องคดีอาญาเองได้ แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้²⁶ ซึ่งการดำเนินคดีโดยรัฐในประเทศฝรั่งเศส ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐที่กฎหมายได้กำหนดไว้แต่เพียงผู้เดียว ผู้เสียหายจะไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองได้ เพียงแต่ผู้เสียหายมีอำนาจที่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานของรัฐ คืออัยการและตำรวจให้ทำการสอบสวนและดำเนินคดี ส่วนการดำเนินคดีโดยรัฐในประเทศเยอรมนี ประเทศเยอรมนีถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศสและใช้ระบบประมวลกฎหมาย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนียึดหลักว่า “มนุษย์ไม่อาจจะถูกปฏิบัติในลักษณะที่เป็นเพียงวัตถุของวิธีพิจารณา”²⁷ ซึ่งระบบกฎหมายของประเทศเยอรมนียึดหลักความเสมอภาคและควมมีคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ไม่สมควรที่จะเป็นเครื่องมือของสังคมหรือถูกลดค่าของชีวิตมาเป็นเพียงวัตถุของการพิจารณา โดยในประเทศเยอรมนีการฟ้องคดีเป็นหน้าที่ของอัยการ ในฐานะตัวแทนของรัฐ ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาเองได้

โดยทั่วไปหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จะมีขั้นตอนอันประกอบด้วยผู้เสียหายคดีอาญาไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานตามที่กฎหมายได้กำหนด หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนจะทำการสืบสวนและส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ ซึ่งอัยการมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานและทำความเข้าใจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีหรือสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ ศาลไม่จำเป็นต้องให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยศาลสามารถประทับฟ้องได้เลย แต่ทั้งนี้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ก็ยังมีทั้งข้อดีและข้อเสียคือ ข้อดีรัฐ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ตรวจสอบข้อเท็จจริง ในเรื่องที่กำลังหาตลอดจนมีอำนาจในการดำเนินคดีในฐานะตัวแทนรัฐ มีอำนาจรับผิดชอบในการฟ้องคดี โดยเจ้าพนักงานอัยการ ทำให้ประชาชนทั่วไปที่อาจจะไม่ทราบบทบัญญัติ และวิธีพิจารณาความอาญาได้ดีเท่าที่ควรเสียโอกาสในการดำเนินคดีและเรียกค่าเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาได้

²⁶ โกลเมน ภัทธภิรมณ์, “อัยการฝรั่งเศส”, ระบบอัยการสากล, (กรุงเทพมหานคร:กองทุนสวัสดิการศูนย์บริการทางวิชาการ กรมอัยการ, 2526) หน้า 87

²⁷ กมลชัช รัตนสกววงศ์, “หลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาเรื่องในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน: ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดทางทฤษฎี”, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 22, ฉบับที่ 3, กันยายน 2535, หน้า 418

ส่วนข้อเสียรัฐไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริงไม่ได้เป็นผู้เสียหายที่แท้จริงอาจทำให้ไม่ทราบถึงความเดือดร้อนที่ผู้เสียหายที่แท้จริงได้รับจากการกระทำความผิดทางอาญา รวมทั้งความใส่ใจของเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินขั้นตอนตามกฎหมาย และการดำเนินการแบบดังกล่าวจะเป็นการตัดสิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องดำเนินคดี โดยรัฐมีอำนาจในการฟ้องคดีเท่านั้น

บทที่ 3

สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา และในศาลทหารและศาลยุติธรรมประเทศไทย

ในบทที่ 3 นี้ จะได้นำเสนอเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา และศาลทหารและศาลยุติธรรมประเทศไทย สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารทั้งผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ว่ามีลักษณะแตกต่างกัน เช่นไร รวมทั้งจะได้ทำการเปรียบเทียบสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งศาลยุติธรรมประเทศไทย และศาลทหารประเทศไทย รวมถึงจะได้นำคดีตัวอย่างที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิในการดำเนินคดีในศาลทหาร พร้อมทั้งอธิบายให้ทราบต่อไป

1. สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ประกอบด้วยมลรัฐ ต่างๆ จำนวนทั้งสิ้นห้าสิบรัฐ ที่มีความเจริญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ด้านสิทธิเสรีภาพ และทางด้านกฎหมายซึ่งเป็นแบบแผนทางด้านกฎหมายของหลายๆประเทศ รวมทั้งด้านการทหารที่ประเทศสหรัฐอเมริกามีการส่งกองกำลังทหารเข้าร่วมรบหรือปฏิบัติการรักษาสันติภาพทั่วโลก เริ่มตั้งแต่สมัยสงครามโลก ครั้งที่1 สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม สงครามอ่าวเปอร์เซีย ฯลฯ ดังนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีบทบาทมากในการต่อรองกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกา มีกองกำลังทหารประจำการ กำลังสำรอง ทหารกองหนุน และหน่วยงานอื่นๆที่สามารถสนับสนุนกองทัพประเทศสหรัฐอเมริกาได้เมื่อต้องเข้าสู่ภาวะสงครามจำนวนมากติดอันดับโลก ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศสหรัฐอเมริกาจะต้องมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบัญชาทหาร เพื่อปกครองบังคับบัญชาทหารหรือบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในการดูแลของทหาร เช่น ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร Uniform Code of Military Justice หรือ UCMJ ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของกฎหมายทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้บัญญัติขึ้นโดยสภาองเกรส แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้บัญญัติเกี่ยวกับธรรมนูญศาลทหาร อันประกอบด้วย การจับกุม การควบคุมตัว การดำเนินการทางวินัยทหาร การฟ้องคดีต่อศาลทหาร

เขตอำนาจศาลทหาร โครงสร้างของศาลทหาร กระบวนการก่อนพิจารณาและทบทวนการพิพากษาของศาลทหาร รวมถึงการอุทธรณ์ และฎีกา ซึ่งนอกจากประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร Uniform Code of Military Justice หรือ UCMJ ที่ถือว่าเป็นกฎหมายหลักของทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วยังมีกฎหมายแยกย่อยไปอีกหลายฉบับ อาทิเช่น ข้อบังคับสำหรับศาลทหาร Rules for Courts-Martial กฎหมายลักษณะพยานทหาร Military Rules of Evidence ซึ่งในประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร Uniform Code of Military Justice หรือ UCMJ นั้น ได้มีบทบัญญัติที่สำคัญคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ของประเทศไทยเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจศาลทหาร ดังนี้

1.1 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ประเทศสหรัฐอเมริกา

บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจกฎหมายฉบับนี้²⁸

1) บุคคลต่อไปนี้ อยู่ภายใต้อำนาจ บทนี้

(1) สมาชิกของกองกำลังติดอาวุธ รวมถึงคนที่กำลังรอการปลดประจำการ หลังจากหมดอายุการเกณฑ์ทหาร อาสาสมัคร ตั้งแต่เข้าสู่กองทัพ และบุคคลอื่นที่ถูกเรียกอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือได้รับการแต่งตั้งในหรือรับหน้าที่ในการฝึกอบรมกองกำลังติดอาวุธ ตั้งแต่วันที่ที่กำหนดโดยข้อกำหนดในการเรียกร้องหรือสั่งให้ปฏิบัติตาม

(2) นักเรียนนายร้อย นายเรืออากาศ นักเรียนนายเรือ

(3) สมาชิกกำลังสำรองในขณะที่มีการฝึกอบรม แต่ในกรณีของสมาชิกของ กองกำลังพิทักษ์ภาคมาตุภูมิหรือกองกำลังป้องกันภัยทางอากาศของสหรัฐอเมริกา เฉพาะเมื่ออยู่ในภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลาง

(4) สมาชิกที่เกษียณอายุประจำการของกองกำลังติดอาวุธซึ่งมีสิทธิได้รับค่าจ้าง

(5) กำลังพลสำรองที่เกษียณอายุ ที่รับการรักษาด่วนในโรงพยาบาลจากของหน่วยทหาร

(6) สมาชิกของกองเรือสำรอง และกองกำลังนาวิกโยธินสำรอง

(7) บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

(8) สมาชิกของ องค์การบริหารสมุทรศาสตร์และบรรยากาศแห่งชาติสหรัฐอเมริกา องค์การช่วยเหลือด้านสาธารณสุข และหน่วยงานอื่น ๆ เมื่อได้รับมอบหมาย และเข้าร่วมการปฏิบัติทางทหาร

²⁸ UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE, 802. ART. 2.

- (9) นักโทษที่ถูกคุมขังในหน่วยทหาร
- (10) กลุ่มคนที่เข้าร่วมกองทัพ,เกณฑ์เข้ากองทัพ ในยามสงคราม
- (11) ภายใต้สนธิสัญญาหรือข้อตกลงใด ๆ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาอาจหรืออาจเป็นภาคีของกฎหมายระหว่างประเทศ ลูกจ้าง หรือผู้ที่ร่วมกับกองกำลังติดอาวุธนอกประเทศสหรัฐอเมริกาและ เครื่องรัฐเปอร์โตริโก กวมและหมู่เกาะเวอร์จิน
- (12) ภายใต้สนธิสัญญาหรือข้อตกลงใด ๆ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาคือหรือเป็นภาคีของกฎหมายระหว่างประเทศผู้ที่อยู่ในพื้นที่เช่าหรือได้รับสิทธิหรือได้รับไว้เพื่อใช้โดยสหรัฐอเมริกาภายใต้การควบคุม ของเลขานุการที่เกี่ยวข้องและอยู่นอกประเทศสหรัฐอเมริกาและนอกเขตคลองเครื่องรัฐเปอร์โตริโกเกาะกวมและเกาะเวอร์จิน²⁹

เราจะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร Uniform Code of Military Justice หรือ UCMJ ของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ได้บัญญัติครอบคลุมผู้ที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาไว้อย่างครอบคลุมเริ่มตั้งแต่ทหารที่ประจำการทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ นาวิกโยธิน กองกำลังป้องกันมาตุภูมิ ยามฝั่งสหรัฐ กำลังสำรอง ผู้ที่อยู่ในการควบคุมของทหาร บุคคลที่ถูกเกณฑ์เข้าร่วมกองทัพหรือทำสงคราม ลูกจ้างที่อยู่ภายใต้สนธิสัญญาตามที่กฎหมายกำหนด

1.2 การฟ้องคดีในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบการพิจารณาคดีโดยหลัก ๆ สามารถแบ่งออกเป็นสองระบบ คือ ระบบกล่าวหาที่ใช้กับระบบกฎหมายจารีตประเพณี และระบบไต่สวนที่ใช้กับระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายแบบจารีตประเพณี โดยใช้ระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหา แนวความคิดในการดำเนินคดีโดยรัฐ มีอัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดี ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือบุคคลที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม กฎหมายทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาได้จำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีต่อศาลทหาร ต้องมอบคดีให้กับอัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้องคดี ซึ่งการดำเนินการตามแบบดังกล่าวมีทั้งข้อดี และข้อเสียแตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.2.1 ข้อดีของการดำเนินคดีโดยรัฐ ของอัยการทหารประเทศสหรัฐอเมริกา

อัยการทหารเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายทหาร การที่ให้อำนาจอัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดีแทนผู้เสียหายทำให้อัตราชนะของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีต่อศาลเอง อีกทั้งอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีความเสี่ยงกับคดีที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เสียหายและคู่กรณี ซึ่งในบางคดีผู้เสียหายไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายดีเท่าที่ควร ทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิ

²⁹ UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE,802. ART. 2.

ต่างๆ ซึ่งกฎหมายทหารนั้นเป็นกฎหมายเฉพาะจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีผู้มีความรู้ทางด้านกฎหมายทหารเป็นผู้ดำเนินการฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย โดยเฉพาะในกองทัพประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทหารประจำการจำนวนมากติดอันดับโลก หากให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องต่อศาลเองโดยไม่ผ่านการพิจารณาของอัยการทหาร จำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหารอาจจะมีจำนวนมาก และทำให้ไม่เกิดความวุ่นวายในการบังคับบัญชาของทหารที่มีขนาดใหญ่ได้

1.2.2 ข้อเสียของการดำเนินคดีโดยรัฐ ของอัยการทหารประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดีโดยรัฐซึ่งกฎหมายได้บัญญัติให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดีเท่านั้นเป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาล เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมที่ตนเองจะได้รับ ซึ่งการให้อำนาจอัยการทหารเป็นผู้ฟ้องร้องแต่เพียงผู้เดียวนั้น ในบางกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารหรือผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร อาจทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาเกิดความสงสัยว่าตนเองจะได้รับความเป็นธรรมหรือไม่ โดยเฉพาะเมื่ออัยการทหารเปรียบเสมือนบุคคลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของทหาร การดำเนินการต่างๆ รวมทั้งการสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้องจะขึ้นอยู่กับอัยการทหารเท่านั้น ซึ่งสิทธิที่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่พึงมีพึงได้นั้นอาจจะขาดหายไปหากอัยการทหารพิจารณาว่าไม่ฟ้องคดีต่อศาลทหาร

2. สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารประเทศไทย

พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้แบ่งประเภทศาลทหาร ออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก โดยศาลทหารมีอำนาจตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 พิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะที่กระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 โดยในแต่ละศาลก็จะมีอำนาจที่แตกต่างกันออกไป อาทิเช่น

ประเภทที่ 1 ศาลทหารในเวลาปกติ คือ ศาลทหารที่ดำเนินการอยู่ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองสงบสุขไม่มีศึกสงคราม โดยศาลทหารในเวลาปกติจะมีการพิจารณาพิพากษาคดีที่สามารถอุทธรณ์ และฎีกาได้ ซึ่งศาลทหารในเวลาปกติ ประกอบด้วย ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง ศาลทหารสูงสุด³⁰

³⁰ กฤตภาส หอมกระแจะ, “ศาลทหาร”, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <https://med.mahidol.ac.th>

ประเภทที่ 2 ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีประกาศใช้ กฎอัยการศึก หรืออยู่ในสภาวะการที่ไม่ปกติ

ประเภทที่ 3 ศาลอาญาศึก เป็นศาลทหารอีกประเภทหนึ่งที่ได้แยกออกมาต่างหากจากศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ การตั้งศาลอาญาศึกจะเกิดขึ้นได้ เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ประกอบด้วย เมื่อมีการรบเกิดขึ้น โดยได้มีการกำหนดเขตยุทธบริเวณ ซึ่งในเขตยุทธบริเวณดังกล่าว มีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือมีเรือรบ ป้อม หรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร ผู้บังคับบัญชาตามที่ได้กล่าวมามีอำนาจจัดตั้งศาลอาญาศึกขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในยุทธบริเวณนั้น ๆ

โดยในงานวิจัยฉบับนี้ได้มุ่งเน้นในส่วนของศาลทหารในเวลาปกติว่ามีลักษณะกระบวนการพิจารณาคดี บทบาทอำนาจหน้าที่ และบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีลักษณะเช่นไร โดยบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

ทหารประจำการ ได้แก่ ทหารประจำการชั้นสัญญาบัตร ชั้นประทวน และทหารที่ไม่มียศที่เรียกกันว่า พลทหารอาสาสมัคร ซึ่งหมายถึงทหารตั้งแต่พลอาสาสมัคร พลอาสาสมัครทหารพราน พลทหาร นายทหารชั้นประทวนที่มียศสิบตรี จ่าตรี จ่าอากาศตรี จนถึงทหารทหารสัญญาบัตรที่มีตำแหน่งประจำในกระทรวงกลาโหม จนถึงยศ พลเอก พลอากาศเอก พลเรือเอก และทหารกองประจำการ คือ ทหารเกณฑ์ หรือทหารที่สมัครเข้ากองประจำการเพราะกฎหมายบังคับให้ต้องเป็นทหาร

ตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 421/2521³¹ กรณีวินิจฉัยว่า ทหารนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่ง หรือข้อบังคับตามประมวล กฎหมายอาญาทหาร เป็นบุคคลที่อยู่ที่อยู่ในอำนาจศาล หรือไม่ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 กำหนดเอาวันกระทำผิดเป็นข้อสำคัญว่าคดีใดจะให้ฟ้องต่อศาลทหารหรือศาลพลเรือนถ้าจำเลยเป็นนายทหารสัญญาบัตร ได้กระทำความผิดใน ขณะที่ยังเป็นนายทหารประจำการอยู่ ต้องฟ้องต่อศาลทหารโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าขณะที่โจทก์ ยื่นฟ้องนั้น จำเลยเป็นนายทหารนอกประจำการแล้วหรือไม่และการที่จำเลยเป็นรัฐมนตรีอยู่ด้วยในขณะที่กระทำความผิด ก็ไม่ทำให้ข้อวินิจฉัยเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 (2) เป็นบทบัญญัติให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่กระทำความผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับ

³¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 421/2521

ตามประมวลกฎหมายอาญาทหารภายหลังที่เป็นนายทหารนอกประจำการแล้วต้องอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ได้ทำไว้เมื่อยังประจำการอยู่

จากตัวอย่างดังกล่าวจำเลยเป็นนายทหารสัญญาบัตร จึงถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (1) ถึงแม้หากข้อเท็จจริงจะปรากฏว่าจำเลยได้กระทำความผิดในขณะที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการที่ได้กระทำความผิดต่อคำสั่ง หรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำเลยก็ยังเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (2) จึงทำให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 5369/2543³² เกี่ยวกับกรณีที่นายทหารสัญญาบัตรประจำการตกเป็นจำเลยว่า การพิจารณาคดีจะอยู่ในอำนาจของศาลใดในวันนัดไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยยื่นคำร้องและคำให้การยกข้อต่อสู้ว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจ พิจารณาของศาลพลเรือนด้วยเหตุจำเลยรับราชการทหารตรงกับคำฟ้องของโจทก์ที่ยื่นไว้ และข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลชั้นต้นตั้งแต่บัดนั้นแล้วว่า จำเลยเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ จำเลยจึงเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (1) ศาลชั้นต้นซึ่งเป็นศาลพลเรือนจึงไม่มีอำนาจพิจารณาคดีจำเลยก่อนมีคำสั่งประทับฟ้อง การที่ศาลชั้นต้นได้อนุญาตให้เลื่อนการไต่สวนมูลฟ้อง ไปอีกหลายครั้ง และได้ทำการไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งรับประทับฟ้องโจทก์ไว้พิจารณา จึงเป็นกระบวนการพิจารณาที่ผิดหลง การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งจำหน่ายคดีในเวลาต่อมา ภายหลังเป็นการแก้ไขกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดให้ถูกต้อง มิใช่กรณีที่ศาลชั้นต้นได้มีคำสั่งประทับฟ้องไว้ในขณะที่ยังไม่ปรากฏชัดแจ้งว่าคดีอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่.

จากตัวอย่างดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า โจทก์ได้ทำการยื่นฟ้องจำเลยที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ในศาลยุติธรรมโดยศาลได้มีการไต่สวนมูลฟ้อง และได้มีคำสั่งประทับฟ้องไปแล้วต่อมาภายหลังศาลได้ทราบว่าจำเลยซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาล ศาลยุติธรรมจึงได้จำหน่ายคดี เนื่องจากจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (1) แต่ทั้งนี้ไม่ใช่หมายความว่าจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วจะต้องดำเนินคดีในศาลทหารเท่านั้น แต่ยังคงมีข้อยกเว้นว่าหากจำเลยซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ได้กระทำความผิดร่วมกับพลเรือน ตามแห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14 ที่ได้ระบุถึงบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ประกอบด้วย บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดร่วมกัน รวมถึงคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในศาล

³² คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 5369/2543

พลเรือน คดีที่ต้องดำเนินการในศาลคดีเด็ก และเยาวชน และคดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5318/254³³ อำนาจศาลทหารเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดกับพลเรือน แม้จำเลยจะเพิ่งยกปัญหาข้อกฎหมายขึ้นอ้างในชั้นฎีกาว่า ศาลชั้นต้นซึ่งเป็นศาลพลเรือน ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี โดยจะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลทหาร แต่เมื่อปัญหา ดังกล่าวเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลฎีกาจึงรับวินิจฉัยให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 195 วรรคสอง จำเลยฎีกาว่าจำเลยเป็นนายทหารประทวน มียศสิบเอก เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13,16(3) และ โจทก์ฟ้องจำเลยคนเดียวแม้จะมีพวกของจำเลยก็ไม่ปรากฏว่าอยู่นอกอำนาจศาลทหาร โจทก์จึงต้องฟ้องจำเลยต่อศาลทหาร

ปัญหานี้ โจทก์บรรยายฟ้องว่าจำเลยร่วมกระทำความผิดกับพวกอีกคนหนึ่งที่ยังหลบหนี โดยไม่ได้ระบุว่าพวกของจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จำเลยไม่เคยโต้แย้งว่าพวกของจำเลยอยู่ในอำนาจศาลทหาร จำเลยอ้างในฎีกาเพียงว่า ไม่ปรากฏว่าพวกของจำเลยอยู่นอกอำนาจศาลทหาร หรืออีกนัยหนึ่งคือพวกของจำเลยอยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งเป็นข้ออ้างที่เลื่อนลอยปราศจากหลักฐาน รับฟังไม่ได้ เมื่อไม่ปรากฏว่าพวกของจำเลยอยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็จะถือว่าพวกของจำเลยอยู่ในอำนาจศาลทหารไม่ได้ ต้องถือว่าจำเลยซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารกับพวกของจำเลยที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน อันเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ มาตรา 14(1) ศาลแขวงคดีซึ่งเป็นศาลพลเรือน จึงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนี้.

ในตัวอย่างดังกล่าว จำเลยถึงแม้จะเป็นนายทหารชั้นประทวนยศสิบเอก ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (3) แต่ได้กระทำความผิดกับพวกที่เป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังนั้นจำเลยจะต้องถูกดำเนินคดีในศาลพลเรือน เนื่องมาจากเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14 (1) นักเรียนทหาร หมายถึง นักเรียนทหารที่กำหนดขึ้น โดยกระทรวงกลาโหม เช่น นักเรียนนายร้อย นักเรียนแพทย์ทหารวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์พระมงกุฎเกล้า นักเรียนนายเรือ นักเรียนเรืออากาศ นักเรียนเตรียมทหาร

³³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5318/2540

ตัวอย่าง

เอ อายุ ๑๕ ปี เป็นนักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 2 ได้ทำร้ายร่างกาย บี นักเรียนเตรียมทหารชั้นปีเดียวกันบาดเจ็บ ดังนั้น นักเรียนเตรียมทหารเอ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (4) จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13

จากกรณีปัญหา ข้อเท็จจริงปรากฏว่า นักเรียนเตรียมทหารเอ มีอายุ 17 ปี ในวันที่ก่อเหตุทำร้ายนักเรียนเตรียมทหารบี จนได้รับบาดเจ็บ ดังนั้นถึงแม้นักเรียนเตรียมทหารเอ จะเป็นนักเรียนในสังกัดกระทรวงกลาโหมก็ตาม แต่นักเรียนเตรียมทหารเอ อายุ 17 ปี เป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14 (3) คดีที่ต้องดำเนินคดีในศาลคดีเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว มาตรา 4 ที่ได้ให้ความหมายของ “เยาวชน” คือ บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปี บริบูรณ์ ศาลเยาวชนจึงมีอำนาจพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชน และครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว มาตรา 10 (1)

บุคคลที่มีได้เป็นทหารแต่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งประกอบด้วย บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยชอบด้วยกฎหมาย บุคคลที่เป็นข้าราชการกลาโหมพลเรือน เป็นลูกจ้างในสังกัดกระทรวงกลาโหม เมื่อกระทำความผิดต่อหน้าที่ราชการ โดยไม่จำกัดพื้นที่ หรือความผิดอาญาอื่น โดยจำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหารและบุคคลที่เป็นเชลยศึก หรือชนชาติศัตรูในช่วงเวลาที่มีศึกสงคราม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 203/2531³⁴ เกี่ยวกับกรณีลูกจ้างในสังกัดกระทรวงกลาโหม เมื่อกระทำความผิดต่อหน้าที่ราชการ โดยไม่จำกัดพื้นที่ หรือความผิดอาญาอื่น โดยจำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหาร

ทรัพย์ตามฟ้องซึ่งถูกคนร้ายลักไปเป็นของกระทรวงกลาโหม อยู่ในความดูแลของกรมสรรพาวุธทหารบกซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกองทัพบก กระทรวงกลาโหม โดยกองทัพบก และกระทรวงกลาโหมต่างก็เป็นนิติบุคคลและเป็นผู้เสียหายในคดีนี้ การที่เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก ผู้ครอบครองดูแลทรัพย์ดังกล่าว มอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ไปร้องทุกข์ดำเนินคดีแก่จำเลย ทั้งคดีนี้เป็นคดีอาญาแผ่นดิน พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจสอบสวนและพนักงานอัยการ กรมอัยการ ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีนี้ได้ เดิมอัยการศาลทหารกรุงเทพเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดเกี่ยวกับคดีนี้ไว้แล้ว ต่อมาขณะคดีอยู่ในระหว่างพิจารณา โจทก์คดีนั้นได้ยื่นคำร้องขอถอนฟ้อง โดยอ้างว่าจำเลย

³⁴ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 203/2531

เป็นบุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารกระทำความผิดฐานรับของโจรและมีอาวุธปืนไว้โดยฝ่าฝืนกฎหมายนอกที่ตั้งหน่วยทหาร คดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 14 (2) โจทก์จึงขอถอนฟ้องเพื่อส่งคืนพนักงานสอบสวนให้ส่งพนักงานอัยการพลเรือนดำเนินการต่อไปมิใช่เป็นการถอนฟ้องเด็ดขาดตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 แต่เป็นการถอนฟ้องเพื่อดำเนินการให้ถูกต้อง เกี่ยวกับอำนาจศาลเท่านั้นและแม้กรณีศาลทหารยกฟ้องเพราะเหตุคดีอยู่ในอำนาจศาลพลเรือน พนักงานอัยการก็ยังนำคดีมาฟ้องต่อศาลพลเรือนได้ ดังนั้นสิทธินำคดีมาฟ้อง จึงหาระงับไปไม่พนักงานอัยการ กรมอัยการ มีอำนาจฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้ได้ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายห้ามมิให้รับฟังพยาน โจทก์ที่เคยกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาด้วยกันเป็นแต่มีน้ำหนักให้รับฟังเล็กน้อยเพียงใดเท่านั้น หากศาลเห็นว่าพยานเช่นนั้นเบิกความประกอบชอบด้วยเหตุผล เชื่อได้ว่าเบิกความตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ศาลก็มีอำนาจรับฟังพยานดังกล่าว ประกอบคดีของโจทก์ได้

การกรณีตัวอย่างดังกล่าว จำเลยเป็นพลเรือนสังกัดในราชการทหารกระทำความผิดทางอาญานอกหน่วยที่ตั้งทหาร เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (6) ซึ่งข้อเท็จจริงจำเลยบุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารได้กระทำความผิดฐานรับของโจร และมีอาวุธปืนไว้โดยฝ่าฝืนกฎหมาย นอกที่ตั้งหน่วยทหาร ดังนั้นคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะเห็นได้ว่าถึงแม้กฎหมายจะบัญญัติถึงบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วนั้น แต่ก็ยังมีบุคคลบางจำพวกที่มีข้อกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้เพิ่มเติมเป็นพิเศษ

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 94/2558³⁵ เรื่อง บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย ประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/2557 กำหนดให้ความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความ อาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารและประกาศ คสช. ฉบับที่ 38/2557 ก็กำหนดให้คดีที่เกี่ยวข้องกันอยู่ในอำนาจของศาลทหารด้วย โดยประกาศเมื่อ วันที่ 25 พ.ค.2557 แม้คดีนี้โจทก์ยื่นฟ้องว่า จำเลยกระทำความผิด โดยนำข้อความและภาพล้อเลียนอันเป็นเท็จและเป็นการหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ เข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ และจำเลยไม่ได้ทำการลบหรือนำข้อความ และภาพล้อเลียนออกจากระบบคอมพิวเตอร์ โดยกระทำความผิดตั้งแต่ก่อนใช้ประกาศทั้งสองฉบับดังกล่าวก็ตาม แต่การที่จำเลยไม่ได้ทำการลบหรือนำข้อความและภาพล้อเลียนออกจากระบบคอมพิวเตอร์ และยังคงปรากฏอยู่ในระบบคอมพิวเตอร์ตลอดมาจนกระทั่งภายหลังจากการประกาศใช้ประกาศดังกล่าวทั้งสองฉบับแล้ว การกระทำของจำเลยจึงเป็นความผิดต่อเนื่อง และเป็น การกระทำหลายอย่างเกี่ยวโยงกัน ดังนั้น จึงเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร.

³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 94/2558

จากกรณีดังกล่าวผู้ต้องหาที่เป็นพลเรือนถึงแม้จะเป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลก็ตาม แต่มีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 เรื่อง ความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร อันประกอบด้วย ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา 107 ถึงมาตรา 112 ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 113 ถึงมาตรา 118 ยกเว้นความผิด ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 หรือพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และความผิดตามประกาศ หรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ดังนั้นการกระทำความผิดอาญาตามที่ได้กล่าวมาอยู่ในอำนาจของศาลทหาร

2.1 การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารประเทศไทย

ศาลทหารได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ และศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก ซึ่งอำนาจในการฟ้องคดีอาญา ก็จะมีแตกต่างกันออกไปตามแต่สถานการณ์ เช่น ศาลทหารในเวลาปกติ และศาลทหารในเวลาไม่ปกติ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

2.1.1 ศาลทหารในเวลาปกติ

ศาลทหารในเวลาปกติ คือ ศาลทหารที่อยู่ในสภาวะการณ์ที่ปกติ บ้านเมืองสงบสุขไม่มีสภาวะสงคราม ซึ่งในศาลทหารเวลาปกติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ได้ให้อำนาจบุคคลที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติ ไว้ 2 ประเภท คือ

1) *อัยการทหาร* หมายถึง ผู้มีตำแหน่งอัยการทหารรวมทั้งอัยการผู้ช่วยและผู้ฝึกหัดดำเนินคดีตาม มาตรา 12 ซึ่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 12 บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้อนุมัติให้ผู้สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหารได้ และเมื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ก็ให้ผู้นั้นดำเนินคดีได้ตั้งอัยการทหาร³⁶ โดยอัยการทหารมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

(1) ตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญา พร้อมทั้งเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาการว่าจะดำเนินการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือสั่งการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี

(2) เป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำความผิดอาญา ในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

³⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498, มาตรา 12

(3) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลในกรณีที่จำเลยมีเจตนากระทำความผิดต่อทรัพย์สินนั้นโดยตรง

(4) ร้องขอต่อศาลทหาร เกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินจำเลย เพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล³⁷

(5) สอบสวนคดีอาญาที่ค้าง ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

(6) สอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้

(7) ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้อัยการหรือให้ส่งเอกสาร วัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เป็นพยานหลักฐานได้

(8) ส่งสำนวนการสอบสวนคดีอาญาให้พนักงานอัยการเมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร และแจ้งให้ผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ

(9) ในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่ออัยการทหารเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

(10) นอกจากนี้ให้มีอำนาจหน้าที่อื่นๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบ ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร

2) ผู้เสียหาย ผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหาร สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 และผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

(1) ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ประกอบด้วย นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ หมายถึง นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งมีตำแหน่งราชการประจำกระทรวงกลาโหม นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ หมายถึง นายทหารสัญญาบัตร ซึ่งไม่มีตำแหน่งราชการประจำในกระทรวงกลาโหม เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร นายทหารประทวน และพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับ

³⁷ ร้อยตรี สุริยัณ พุทธหอม, “การฟ้องคดีและการพิจารณาคดีในศาลทหาร”บทความพิมพ์เผยแพร่ใน เว็บไซต์ <http://sja151.blogspot.com>

ราชการทหาร นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด หมายถึง นักเรียนทหารที่กำหนดขึ้น โดยกระทรวงกลาโหม เช่น นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนแพทย์ทหารวิทยาลัยแพทย ศาสตร์พระมงกุฎเกล้า นักเรียนนายเรือ นักเรียนนายเรืออากาศ นักเรียนเตรียมทหาร นักเรียนทหาร ดังกล่าวหากมีอายุอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว หากพ้นเกณฑ์อายุก็ จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร หมายถึงทหารเกณฑ์ หรือทหาร ที่สมัครเข้ากองประจำการเพราะกฎหมายบังคับให้ต้องเป็นทหารพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการ ทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักผ่อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในควบคุมของเจ้าหน้าที่ ฝ่ายทหาร ซึ่งพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร หมายถึง บุคคลที่เป็นข้าราชการกลาโหมพล เรือน เป็นลูกจ้างในสังกัดกระทรวงกลาโหม เมื่อกระทำความผิดต่อหน้าที่ราชการ โดยมาจำกัดพื้นที่ หรือความผิดอาญาอื่น โดยจำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหาร บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ใน ความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น พยานที่ถูกศาลทหารออกหมายจับ มาเพื่อเบิกความ³⁸ เชลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร หมายถึง บุคคลที่เป็นเชลยศึกหรือชนชาติศัตรูในช่วงเวลาที่มีศึกสงคราม ซึ่งบุคคลกลุ่มดังกล่าวซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ ในอำนาจศาลทหารนั้น มีสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหาร โดยบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ที่บัญญัติ ไว้ว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ

ตัวอย่าง

สิบเอกเอ ได้ทำร้ายร่างกายสิบเอกบี ในขณะที่นั่งรับประทานอาหาร กันอยู่ในค่ายทหารที่ทั้งสองสังกัดอยู่ ทำให้สิบเอกบีได้รับบาดเจ็บ จนต้องนำตัวส่งโรงพยาบาล ประเด็นดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบุคคลทั้งสอง ทั้งผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด อยู่ในอำนาจศาล ทหารทั้งคู่ ส่วนประเด็นสถานที่เกิดเหตุนี้ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณา การกระทำดังกล่าวก็ถือ ว่าอยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยที่ผู้เสียหายคือสิบเอกบี สามารถฟ้องต่อศาลทหารหรือมอบให้อัยการ ทหารเป็นผู้ฟ้องก็ได้

พลทหารเอ และพลทหารบี ทหารกองประจำการได้รวมทำร้าย พลทหารซี ในระหว่างลากลับภูมิลำเนาในต่างจังหวัดเป็นเหตุให้พลทหารซีบาดเจ็บสาหัส การกระทำของพลทหารเอและพลทหารบี ซึ่งเป็นการกระทำความผิดร่วมกัน โดยทั้งสองคนเป็น บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทั้งคู่ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (3)

³⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16

ทั้งพลทหารเอและพลทหารบีทั้งสองจึงต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหารพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13 โดยอัยการทหารหรือพลทหารซี ผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้อง ต่อศาลทหารในเวลาปกติ แต่ถ้าเป็นกรณีฟ้องต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติ อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้องคดี

(2) ผู้เสียหายคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการฟ้องคดีในศาลทหารนั้นมิได้คำนึงถึงว่าผู้เสียหายจะอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ เพียงแต่ผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ศาลทหารก็มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษา จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงมิได้ที่จะมีผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเป็นผู้เสียหายในคดี โดยที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก มีการจำกัดสิทธิบางประการของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ ซึ่งทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันระหว่างผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 30 ที่บัญญัติไว้ถึง ความเสมอภาคในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไม่มีสิทธิที่จะเป็น โจทก์ฟ้องคดีในศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”³⁹ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาหลายประการ อาทิเช่น ปัญหาคำสั่งไม่ฟ้องในคดีอาญาของอัยการทหาร เป็นเหตุให้ตัดสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย

ตัวอย่าง

สิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร พลอาสาสมัครทหารพรานเอ ได้ทำร้ายร่างกายนายบีในหมู่บ้านแหล่งหนึ่งซึ่งทั้งสองได้พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าว ทำให้นายบี มีบาดแผลตามร่างกายหลายแห่ง จากการกระทำดังกล่าว พลอาสาสมัครทหารพราน จะต้องถูกดำเนินคดีอยู่ที่ศาลทหารในเวลาปกติ โดยให้อัยการทหารเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้อง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหาร และ โจทก์ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้ฟ้อง แต่ในคดี

³⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

ดังกล่าวผู้เสียหายในคดีอาญาที่เกิดขึ้นคือนายบี ซึ่งนายบีไม่ได้เป็นผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ดังนั้นต้องมอบให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องดำเนินคดีเท่านั้น

2.1.2 ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ศาลทหารที่อยู่ในสถานการณ์บ้านเมืองไม่ปกติ มีการประกาศกฏอัยการศึกหรือภาวะสงคราม ส่วนศาลอาญาศึก เป็นศาลที่แยกออกมาจากศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งการจัดตั้งศาลอาญาศึกจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนด คือ เมื่อมีการรบเกิดขึ้น โดยได้มีการกำหนดเขตยุทธบริเวณ ในเขตยุทธบริเวณ ดังกล่าวมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือมีเรือรบ ป้อม หรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารผู้บังคับบัญชาของกองกำลังทหารที่ไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือผู้บังคับบัญชาประจำเรือรบ ป้อม หรือที่มั่น หรือผู้ทำการแทนผู้บังคับบัญชาดังกล่าว ได้ตั้งศาลอาญาศึกขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในยุทธบริเวณนั้น ๆ ในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญา ได้มีการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีให้อัยการทหารเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”⁴⁰

ตัวอย่าง

การฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ร้อยเอกเอ พร้อมกำลังพลในสังกัด ได้ร่วมกันทำร้ายพลทหารบี ทหารในสังกัด จนเป็นเหตุให้พลทหารบีบาดเจ็บสาหัส ในระหว่างที่เหตุเกิดขึ้นมีการประกาศใช้กฏอัยการศึกในพื้นที่ที่เกิดเหตุ ซึ่งตามกฎหมายแล้วผู้กระทำความผิดและพวกต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ประกอบกับพื้นที่ที่เกิดเหตุเป็นพื้นที่ประกาศกฏอัยการศึก ศาลทหารจึงเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ถึงผู้เสียหายคือพลทหารบี จะอยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม ต้องมอบให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง

⁴⁰ “เพ็งอ้าง”, เจริญธรรมที่ 12

2.2 สิทธิขอเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ คดีอาญาในศาลทหาร

2.2.1 ศาลทหารในเวลาปกติ

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก ได้วางหลักกฎหมายไว้ว่า ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญา และเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก จึงจะมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติได้ โดยสามารถฟ้องร้องคดีต่อศาลทหารได้เองในฐานะโจทก์หรือให้อัยการทหารเป็น โจทก์หรือร้องขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมกับอัยการทหารก็ได้ ซึ่งผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารกฎหมายได้เปิดโอกาสและให้สิทธิเสมือนกับศาลยุติธรรมเกือบทุกกรณี รวมทั้งให้สิทธิในการแต่งตั้งทนาย ซึ่งศาลทหารในเวลาปกติจำเลย หรือผู้เสียหายมีสิทธิแต่งตั้งทนายเพื่อแก้ต่างให้กับตนได้ แต่ผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ตัวอย่าง

ร้อยเอกหญิง ก. ได้ถูก สิบเอก ข. ลักทรัพย์ เป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท ที่เก็บไว้ในรถของตน โดยสิบเอก ข.ได้ทุบกระจกรถคันดังกล่าวเสียหาย ซึ่งในพื้นที่เกิดเหตุอยู่ในอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ประกอบกับผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (3) ศาลทหารจึงมีอำนาจในการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 โดยมีอัยการทหารเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้อง และตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ได้ให้อำนาจผู้เสียหายในคดีอาญา ในกรณีนี้คือ ร้อยเอก ก. สามารถยื่นขอเป็น โจทก์ร่วมกับอัยการทหารในการฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติได้

นาง ก. ได้ถูก สิบเอก ข. ลักทรัพย์ เป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท ที่เก็บไว้ในรถของตน โดยสิบเอก ข.ได้ทุบกระจกรถคันดังกล่าวเสียหาย ซึ่งในพื้นที่เกิดเหตุอยู่ในอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ประกอบกับผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (3) ศาลทหารจึงมีอำนาจในการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 โดยมีอัยการทหารเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้องจากตัวอย่าง นาง ก. เป็นผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงถูกจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ต้องมอบให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้อง ดังนั้นนาง ก.ผู้เสียหายในคดีอาญา จึงไม่มีสิทธิเข้าขอเป็น โจทก์ร่วมกับอัยการทหารในการฟ้อง สิบเอก ข.

2.2.2 ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”⁴¹ สามารถอธิบายได้ดังนี้ ตามที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง ในการฟ้องคดีในศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกได้จำกัดให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ในการฟ้องคดีต่อศาลทหาร ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตามจะไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก ดังนั้นจึงทำให้เป็นการจำกัดสิทธิในการขอเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร

2.3 สิทธิของผู้เสียหายในการแต่งตั้งทนายความในศาลทหาร

สิทธิในการแต่งตั้งทนายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55⁴² ได้บัญญัติไว้ว่า

ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง

ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้จำเลยแต่งตั้งทนายได้ ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้ ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตาม มาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งตั้งทนาย.

2.3.1 สิทธิในการแต่งตั้งทนายของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก ได้วางหลักกฎหมายไว้ว่า ผู้เสียหายคดีอาญาจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามมาตรา 49 วรรคแรก จึงจะมีอำนาจเป็น โจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติได้ โดยสามารถฟ้องร้องคดีต่อศาลทหารได้เองในฐานะโจทก์ หรือให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดี ดังนั้นสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงมีสิทธิในการแต่งตั้งทนายได้ แต่ในกรณีบ้านเมืองเกิดสถานการณ์ไม่ปกติ หรือภาวะสงคราม

⁴¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง

⁴² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55

ศาลในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก ผู้เสียหายในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น จะถูกตัดสิทธิในการฟ้องร้องเป็นโจทก์ ต้องมอบให้อัยการเป็นผู้ฟ้อง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคสองที่ได้วางหลักไว้ว่า ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ ซึ่งผู้เขียนสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ตัวอย่าง

สิทธิการแต่งตั้งนาย จำสิบเอกหนึ่ง ได้ถูกสืบทอดสอง ขโมยเงินมูลค่า 5,000 บาท ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 โดยผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (3) อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังนั้นผู้เสียหายคือจำสิบเอกหนึ่ง ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงมีสิทธิในการแต่งตั้งนาย ฟ้องผู้เสียหายได้แทนตน

2.3.2 สิทธิในการแต่งตั้งนายของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารนั้นจะถูกจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีตั้งแต่เริ่มต้นฟ้องคดีต่อศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหาร หรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”⁴³ และในส่วนสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการแต่งตั้งนายในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก ได้มีการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีให้แก่อัยการทหารเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง ได้วางไว้ว่า ในกรณีที่บ้านเมืองเกิดความไม่สงบหรือภาวะสงคราม ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหาร ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่ก็ตามจะไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหาร

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะถูกจำกัดสิทธิอย่างมากทั้งในศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ถ้าเทียบกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลยุติธรรม แต่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

⁴³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

ซึ่งคำนึงถึงสิทธิในการมีทนายความของจำเลยมากกว่าผู้เสียหาย ทั้งที่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารก็ตาม จะเห็นได้จากบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฉบับที่ 8 พ.ศ.2558 ที่ได้มีการแก้ไขเกี่ยวกับสิทธิในการมีทนายความของจำเลย เช่น ในคดีที่มีอัตราทนายประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายให้ หรือในคดีที่มีอัตราทนายจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าจำเลยไม่มีทนายความ และจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายที่ได้แก้ไขมาใหม่นี้ คำนึงถึงสิทธิของจำเลยในศาลทหารมากกว่าสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งในเรื่องทนายความในศาลทหารนั้น กรณีที่ศาลทหารจัดหาทนายให้ เรียกว่าการ “ตั้งทนาย” ส่วนในกรณีที่จำเลยหาทนายเอง จะเรียกว่า “การแต่งตั้งทนาย” ซึ่งในศาลทหาร ทนายความ คือ ทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความและทนายความตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ซึ่งทนายความตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) เป็นข้าราชการประจำการสังกัดกระทรวงกลาโหม ขณะร้องขอเป็นทนาย
- 2) สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
- 3) ได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพัน หรือเทียบเท่าขึ้นไปให้ว่าความได้เฉพาะคดีนั้นให้ว่าความได้เฉพาะคดีนั้นตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยทนาย พ.ศ.2499⁴⁴

ในคดีที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลทหารตั้งทนายให้จำเลยนั้น ศาลทหารจะตั้งจากทนายความตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด หรือทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความก็ได้ ซึ่งทนายความที่จะว่าความหรือแก้ต่างในศาลทหารได้ ต้องยื่นใบแต่งตั้งทนาย และศาลทหารอนุญาตแล้ว ทนายความในศาลทหาร ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับและระเบียบของทหารให้นำข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาในส่วนที่เกี่ยวกับมรรยาททนายความมาใช้ บังคับแก่ทนายในศาลทหารโดยอนุโลม ในคดีที่ศาลทหารตั้งทนายตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดให้แก่จำเลยนั้นให้ ถือว่าทนายนั้นได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้ไปปฏิบัติหน้าที่ราชการ

⁴⁴ พลเรือโท ปรีชาญู จามเจริญ, “สิทธิมนุษยชนว่าด้วยการตั้งทนายความให้แก่จำเลยในศาลทหาร” การอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, หน้า 9

2.4 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการรับมรดกความในศาลทหาร

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 วรรคแรก ได้วางหลักกฎหมายไว้ว่า ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรกประกอบด้วย นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เช่น นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนแพทย์ทหารวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า นักเรียนนายเรือ นักเรียนนายเรืออากาศ นักเรียนเตรียมทหาร นักเรียนทหารดังก้าว หากมีอายุอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องดำเนินคดีในศาลเยาวชน และครอบครัว หากพ้นเกณฑ์อายุก็จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ทหารเกณฑ์ หรือทหารที่สมัครเข้ากองประจำการ เพราะกฎหมายบังคับให้ต้องเป็นทหาร พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักผ่อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น พยานที่ถูกศาลทหารออกหมายจับมา เพื่อเบิกความ เชลยศึก หรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร หมายถึง บุคคลที่เป็นเชลยศึกหรือชนชาติศัตรูในช่วงเวลาที่มีศึกสงคราม

ดังนั้นในการรับมรดกความจะถูกจำกัดในบทบัญญัติของกฎหมายในมาตรานี้ ทำให้หากผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารได้เสียชีวิตลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ซึ่งไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะถูกตัดสิทธิในการรับมรดกความ ซึ่งแตกต่างจากศาลยุติธรรมที่บัญญัติให้สิทธิในการรับมรดกความไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ว่าหากผู้เสียหายในคดีอาญาได้ฟ้องต่อศาลแล้วแต่ได้เสียชีวิตลง ทายาท ประกอบด้วย บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่อจากผู้ตายต่อไปได้

2.5 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการอุทธรณ์และฎีกาคดีอาญาในศาลทหาร

2.5.1 ศาลทหารในเวลาปกติ

1) ผู้เสียหายในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารในเวลาปกตินั้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 6⁴⁵ ได้บัญญัติไว้ว่า

⁴⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61

ภายใต้บังคับมาตรา 62 และมาตรา 63 คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ หรือจำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายใน สิบห้าวัน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตาม มาตรา 30 หรือ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา แต่ในปัจจุบันได้มีการออกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินการอุทธรณ์และฎีกา จากเดิมสิบห้าวันเป็นสามสิบวันตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2558 มาตรา 13 ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของ มาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พ.ศ. 2498 จากเดิมดังนี้ “ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มีอำนาจ สั่งลงโทษ อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษา หรือคำสั่งให้จำเลยฟัง”⁴⁶

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในการอุทธรณ์และฎีกาต่อศาลทหารในเวลาปกตินั้น ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก เท่านั้น

2) ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้จำกัดสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ตั้งแต่ต้นเริ่มตั้งแต่การฟ้องคดี ต้องมอบให้แก่อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้อง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้ เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็น โจทก์”⁴⁷ ดังนั้นผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะถูกจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกา โดยบทบัญญัติของกฎหมาย

2.5.2 ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก

ในศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกนั้นไม่ว่าจะเป็นจำเลย หรือผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารก็ตาม ไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกา ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ได้วางหลักกฎหมายไว้ว่า ศาลทหาร

⁴⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13

⁴⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

ในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นผู้เสียหายซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ ส่วนในศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี แทนศาลอาญาศึก ให้อัยการทหารเท่านั้น มีอำนาจเป็น โจทก์ ผู้เสียหายคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

3. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

ความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้เสียหาย หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดอาญา ฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4,5,6”⁴⁸

Black Law Dictionary เรียก “เหยื่อ” หรือ “ผู้เสียหาย” ว่า “เหยื่ออาชญากรรม” และได้อธิบายว่า หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาหรือละเมิด⁴⁹

จากข้อกฎหมายดังกล่าวสามารถอธิบายคำว่า “ผู้เสียหาย” คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบต่อการกระทำความผิดทางอาญา ที่ได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่ากรกระทำดังกล่าวเป็นความผิด โดยผู้เสียหายจะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายและมีสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิในการฟ้องคดี สิทธิขอเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการ สิทธิการแต่งตั้งทนายความ สิทธิในการรับมรดกความ สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกา

3.1 การฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

ในการดำเนินการฟ้องคดีของศาลยุติธรรมไทย เป็นการผสมระหว่างกฎหมายระบบจารีตประเพณี และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ให้อำนาจพนักงานอัยการ และผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้กำหนดให้ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

⁴⁹ นายสุภกิจ เจริญเวช, “การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 :ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เสียหายได้รับความช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร”, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553, หน้า 10

3.1.1 พนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) ได้บัญญัติไว้ว่า "พนักงานอัยการ" หมายความว่า "เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้อง ผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้เป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงาน อื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้"⁵⁰ ซึ่งอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 สรุปได้ ดังนี้

- 1) อำนาจความยุติธรรมโดยรวมพยานหลักฐานที่ได้จากพนักงานสอบสวน ดำเนินการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ที่กระทำความผิดทางอาญา ดำเนินการฟ้องคดีอาญา ต่อศาลยุติธรรม และปฏิบัติตามหน้าที่ของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น ซึ่งได้บัญญัติให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการหน้าที่
- 2) รักษาผลประโยชน์ของรัฐ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับด้านกฎหมาย แก่ส่วนราชการ หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ดำเนินการทางด้านกฎหมายแทนรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ และนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกา โดยมีคำเปรียบเทียบเสมือน "อัยการเป็นทนายของแผ่นดิน"
- 3) กู้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเผยแพร่ความรู้ ให้คำปรึกษา และให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน
- 4) อำนาจหน้าที่อื่นๆตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการฟ้องคดีอาญาพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดในสำนวนแล้ว ทำการตรวจสำนวนการสอบสวนและทำความเข้าใจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี หรือสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 หรือสั่งให้เปรียบเทียบปรับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 144 และอัยการต้องนำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องต่อศาลและดำเนินคดีในศาลฐานะ โจทก์ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการศาลไม่จำเป็นต้องให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยศาลสามารถประทับฟ้องได้เลย จากนั้นก็มาสู่ขั้นตอนการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172

โดยหลักการแล้วการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และต้องให้จำเลยทราบข้อหาที่ฟ้อง ซึ่งจำเลยมีสิทธิที่จะให้การ หรือไม่ให้การก็ได้ และในกรณีที่คดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาคดี ศาลต้องถามจำเลยเรื่องทนายความก่อนว่ามีทนายความ หรือไม่

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5)

ศาลจะข้ามขั้นตอนไปถามคำให้การเลยไม่ได้ ต่อมาเมื่อมีการสอบถามจำเลยเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเริ่มต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี โดยการกำหนดวันนัดสืบพยาน และทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป โดยโจทก์ก็ต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบพยานส่วนจำเลยก็นำพยานหลักฐานเข้าสืบพยานต่อมา เมื่อสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว ศาลก็จะทำคำพิพากษาคดีต่อไป

3.1.2 ผู้เสียหาย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้วางหลักกฎหมายไว้ว่า "ผู้เสียหาย" หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ตั้งบัญญัติไว้ใน มาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6⁵¹ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า "ผู้เสียหายในคดีอาญา" คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงหรือแท้จริง โดยผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงหรือแท้จริง ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ

(1) ต้องมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น

(2) ต้องมีฐานะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล

(3) ต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นหรือโดยพฤตินัย ซึ่งอาจมีผู้ได้รับความเสียหายมากกว่าหนึ่งราย ในฐานะที่แตกต่างกัน

(4) ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย โดยศาลฎีกาเป็นผู้วางหลักเกณฑ์ คือ ต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย ไม่ว่าในกรณีใดก็ตาม ต้องไม่ยินยอมให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและต้องไม่กระทำการที่มีวัตถุประสงค์เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1343/2549⁵² ผู้เสียหายคดีอาญามีส่วนร่วมในการกระทำความผิด จำเลยทั้งสองกับพวกและผู้เสียหายได้ทำพิธีปลุกเสกเหรียญรัชกาลที่ 5 เพื่อให้ได้เลขท้าย 2 ตัว ของรางวัลที่ 1 สลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อได้เลข 96 มาแล้วจำเลยทั้งสองกับพวกและผู้เสียหายตกลงกันว่าจะไปซื้อหวยใต้ดิน ผู้เสียหายได้มอบเงินจำนวน 50,000 บาท ให้จำเลยที่ 2 เพื่อซื้อหวยใต้ดิน หลังจากมอบเงินให้จำเลยที่ 2 แล้ว จำเลยที่ 2 กับพวกก็หลบหนีไป

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

⁵² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1343/2549

พฤติการณ์ของผู้เสียหายดังกล่าวข้างต้นเป็นการร่วมกับจำเลยทั้งสองกับพวกเล่นการพนันสลากกินรวบอันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายมีโทษทางอาญา ผู้เสียหายคดีนี้จึงไม่ใช่ผู้เสียหาย โดยนิตินัยที่จะมีสิทธิร้องทุกข์ขอให้เจ้าพนักงานตำรวจดำเนินคดีแก่จำเลยทั้งสองในความผิดฐานข้อโกง ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ พนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจสอบสวน และพนักงานอัยการ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง.

จากกรณีดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า ผู้เสียหายได้ร่วมกับจำเลยทั้งสองกับพวกเล่นการพนันสลากกินรวบอันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายมีโทษทางอาญา ผู้เสียหายคดีนี้จึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5342/2549⁵³ ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดข้อเท็จจริงรับฟังได้เป็นยุติตามฟ้อง โจทก์ว่า เหตุที่รททั้งสองเกิดเกี่ยวพันกัน ทำให้รถยนต์ทั้งสองคันเสียหายและผู้ตายถึงแก่ความตาย ผู้ตายมีส่วนประมาทอยู่ด้วย จึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยสำหรับความผิดตาม ป.อ. มาตรา 291 ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 2 (4) และไม่มีอำนาจเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตาม มาตรา 30 ที่ศาลชั้นต้นอนุญาตให้ ศ. บุตรผู้ตายเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ จึงไม่ชอบ ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา ศาลฎีกามีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยเองได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 195 วรรคสอง ประกอบด้วย มาตรา 225 จากกรณีดังกล่าวผู้ตายมีส่วนประมาทอยู่ด้วย จึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย

2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยตรงหรือแท้จริง

ตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6 คือ

(1) โดยความยินยอมของผู้เสียหายอย่างชัดแจ้ง

(2) โดยอำนาจของกฎหมาย ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 คือ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิด ซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือ ผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล ผู้บุพการี คือผู้สืบสายโลหิต โดยตรงขึ้นไป ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ตามความเป็นจริง ส่วนผู้สืบสันดาน ได้แก่ ผู้สืบสายโลหิตโดยตรงลงมา ได้แก่ ลูก หลาน เหลน ลื้อ ตามความเป็นจริง สามีหรือภริยาในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้าย ถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้ ต้องเป็นสามีภริยา โดยชอบด้วยกฎหมาย หากไม่ชอบด้วยกฎหมายสามารถใช้วิธีมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทนได้ ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (7)

⁵³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5342/2549

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล ในความผิดซึ่งกระทำแก่นิติบุคคลนั้น

การดำเนินคดีโดยผู้เสียหายจะต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายหรือไม่นั้นจำเป็นต้องพิจารณาก่อนว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ คือ การกระทำที่กล่าวหากันเป็นความผิดอาญาหรือไม่ จากนั้นจึงพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลประเภทที่กฎหมายหรือบทบัญญัติประสงฆ์ที่จะคุ้มครองหรือไม่หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้นั้นเสื่อมสิทธิจากการกระทำความฐานนั้นหรือไม่เสื่อมสิทธิผู้นั้นก็เป็นผู้เสียหาย⁵⁴ เมื่อได้พิจารณาขั้นตอนเสร็จเรียบร้อยแล้วขั้นตอนต่อไปในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเอง ก็จะต้องเริ่มด้วยการแต่งตั้งทนาย เพื่อให้ดำเนินการร่างคำฟ้องและฟ้องคดีต่อศาลได้โดยตรง จากนั้นก็จะเป็นขั้นตอนจะมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน หากไต่สวนแล้วคดีมีมูล ศาลจึงจะประทับรับฟ้องคดีแล้วดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ก็จะพิพากษายกฟ้อง ซึ่งราษฎรที่เป็นโจทก์ก็อาจอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษานั้นได้ต่อไป

ตัวอย่าง

กรณีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 790/2503 การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย “ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาย่อมมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแทนได้ เมื่อผู้เสียหายมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแล้วผู้ที่รับมอบอำนาจก็ย่อมลงชื่อในฟ้องแทน โจทก์ได้ ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158ข้อ(7)”⁵⁵

จากกรณีดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า การมอบอำนาจในการฟ้องคดีอาญาสามารถกระทำได้ไม่ว่าผู้เสียหายจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ตาม

3.2 สิทธิขอเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญาในศาลยุติธรรมประเทศไทย

สิทธิการขอเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ เป็นการผสมแนวคิดการดำเนินคดีทางอาญาระหว่างแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายกับแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ได้บัญญัติไว้ว่า “คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้”⁵⁶ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การที่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะสามารถยื่นร้องขอเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

⁵⁴ ณรงค์ ใจหาญ, “หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” พิมพ์ครั้งที่ 12, 2556, หน้า 54

⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2503

⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

ได้นั้นจะต้องเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) เท่านั้น โดยผู้เสียหายจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย หากผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดแล้วก็ไม่มีความสิทธิ์ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญาซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา แต่ถ้าเป็นคดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด

ตัวอย่าง

สิทธิขอเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการ

นายเอ ได้ถูกนายบี ทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ได้รับบาดเจ็บ คดีอยู่ในระหว่างศาลชั้นต้นพิจารณา โดยมีอัยการเป็นผู้ยื่นฟ้องแทนนายเอผู้เสียหาย ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ได้เปิดโอกาสให้นายเอผู้เสียหายมีสิทธิขอเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้ โดยทั้งนี้ทั้งนั้นนายเอจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้น จึงจะเข้าหลักเกณฑ์ของกฎหมาย หากนายเอมีส่วนร่วมกับการกระทำความผิดนั้นแล้วก็ไม่สามารถขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3320/2528⁵⁷

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 30, 31 ได้บัญญัติเกี่ยวกับ การร้องขอเข้าร่วม เป็น โจทก์เฉพาะกรณีและผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ กับพนักงานอัยการ และกรณีที่พนักงานอัยการร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์กับผู้เสียหายสำหรับคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว เท่านั้นส่วนกรณีที่ผู้เสียหาย ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์กับผู้เสียหายด้วยกันมิได้มีกฎหมายบัญญัติ ให้อำนาจไว้สิทธิการ ขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ในคดีอาญานอกจากสองกรณี ดังกล่าวนี้แล้วย่อมไม่อาจมีได้ดังนั้นในคดีอาญาที่ผู้เสียหายคนหนึ่ง ได้ยื่นฟ้องคดีไว้ก่อนแล้ว ผู้เสียหายอีกคนหนึ่งไม่อาจยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ได้แม้ศาลชั้นต้นจะตั้งอนุญาตให้โจทก์ที่ 2 ที่ 3 เข้าเป็นโจทก์ร่วมแล้ว แต่เมื่อโจทก์ที่ 2 ที่ 3 ไม่มีสิทธิร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์กับโจทก์ในคดีนี้ คำสั่งของศาลชั้นต้นจึงเป็นการไม่ชอบ โจทก์ที่ 2 ที่ 3 จึงมิใช่คู่ความในคดี ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งของศาลชั้นต้นที่อนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องและจำหน่ายคดีต่อมาได้ปัญหาเกี่ยวกับการขอเข้าเป็น โจทก์ร่วม เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน.

จากกรณีดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่ากรณีที่ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ กับพนักงานอัยการและกรณีที่พนักงานอัยการร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญา

⁵⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3320/2528

ที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัว สามารถทำได้ตามกฎหมาย แต่ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายด้วยกัน มิได้มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจ

การที่กฎหมายได้บัญญัติให้โจทก์สามารถยื่นขอเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ซึ่งกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ในระยะใด ระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้ ถือว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสม เนื่องจากการถ่วงดุลอำนาจและเป็นการตรวจสอบคดีที่ตนเองเป็นผู้เสียหาย หากในคดีมีข้อขัดข้อง หรือมีความไม่รัดกุมในคดี ทนายโจทก์ซึ่งว่าความแทนผู้เสียหายก็สามารถหาหลักฐาน พยานบุคคล และสิ่งต่างๆ มาเป็นข้อมูลให้ศาลพิจารณาเพิ่มเติมได้ อีกทั้งหากเมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว พนักงานอัยการไม่ยอมอุทธรณ์ ทนายความของโจทก์ก็มีสิทธิยื่นอุทธรณ์ต่อไปได้ แต่ในกรณีกลับกันหากผู้เสียหายไม่ได้ขอเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการ ตั้งแต่แรก ทนายความโจทก์ก็ไม่สามารถยื่นอุทธรณ์ต่อไปได้ คงเป็นอำนาจของอัยการเท่านั้นที่จะใช้ดุลพินิจในการพิจารณา ซึ่งอำนาจพนักงานอัยการ มีหลักการในการสั่งฟ้องหรือไม่ จะใช้หลักด้วยกันสองหลัก คือ หลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย และหลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับพนักงานสอบสวนก็ได้

3.3 สิทธิในการแต่งตั้งทนายในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

ในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็น ผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ โดยให้ศาลมีอำนาจในการแต่งตั้งทนายให้แก่จำเลยในคดีอาญาในกรณีที่จำเลยไม่มีทนาย และสิทธิในการแต่งตั้งทนาย คดีอาญาในศาลยุติธรรม ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิพื้นฐาน โดยเริ่มตั้งแต่ฟ้องคดีอาญาจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้วางหลักไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวกรวดเร็ว และทั่วถึง พร้อมทั้งยังกำหนดให้บุคคลได้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายอย่างเหมาะสม เช่น ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ที่ได้บัญญัติว่าประชาชนมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายในการขอรับคำปรึกษาและข้อเสนอแนะทางกฎหมายร่างนิติกรรมสัญญา การจัดหาทนายความไว้ว่าต่างแก่ต่าง รวมทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173⁵⁸ ได้บัญญัติเกี่ยวกับทนายความไว้ว่าในคดีอาญาที่มีอัตราโทษประหารชีวิต จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือคดีอาญาที่จำเลยอายุไม่เกินสิบแปดปี ศาลจะต้องถามจำเลยว่าจำเลยมีทนายหรือไม่ ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่มีทนายศาลจะต้องหา

⁵⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

ทนายให้กับจำเลย หรือในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีแต่ไม่เกินสิบปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อนมีการพิจารณา ว่าจำเลยยากจนและต้องการทนาย ศาลก็จะต้องแต่งตั้งทนายให้ ซึ่งศาลจะให้เงินค่าตอบแทนแก่ทนายความตามสภาพแห่งคดีและสถานะเศรษฐกิจ

ตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2020/2542⁵⁹ เรื่องสิทธิในการมีทนายความคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเป็นหน้าที่ของศาลชั้นต้นที่จะต้องสอบถามจำเลยก่อนเริ่มพิจารณาว่ามีและ ต้องการทนายความหรือไม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคสอง ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลย เมื่อตามรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นไม่ปรากฏว่าได้มีการดำเนินการดังกล่าว และศาลอุทธรณ์ภาค 1 ไม่ได้ดำเนินการให้ศาลชั้นต้นจัดการแก้ไขให้ถูกต้อง จึงเป็นกรณีที่ศาลล่างทั้งสองมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตาม กระบวนการพิจารณาอันเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ จึงเป็น ปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208(2) ประกอบมาตรา 225 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8366/2544⁶⁰ เรื่องสิทธิในการมีทนายความ โจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาฐานผลิตเมทแอมเฟตามีนเพื่อจำหน่ายตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ มาตรา 65 วรรคสอง ซึ่งมีโทษสถานเดียวคือประหารชีวิต ในวันนัดสอบคำให้การจำเลยศาลชั้นต้นสอบถามจำเลยเรื่องทนายความ จำเลยแถลงไม่ต้องการทนายความไม่ขอต่อสู้คดี โดยให้การรับสารภาพ ศาลชั้นต้นจดยกรายงานกระบวนการพิจารณาไว้และเลื่อนไปนัดสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลย โดยไม่ได้ตั้งทนายความให้แก่จำเลย เมื่อถึงวันนัด ศาลชั้นต้นได้สืบพยานโจทก์ไปสองปาก โดยจำเลยไม่มีทนายความต่อมาศาลชั้นต้นจดยกรายงานกระบวนการพิจารณาให้เพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินมาแล้วทั้งหมด และมีหนังสือตั้งทนายความให้แก่จำเลย กับเลื่อนคดีไปนัดสืบพยานโจทก์ใหม่ ในวันนัดสืบพยานโจทก์ใหม่ ศาลชั้นต้น ไม่ได้ให้พยานโจทก์ทั้งสองปากที่เบิกความตอบโจทก์ ซึ่งศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้เพิกถอนเพราะเป็นการผิดระเบียบไปแล้ว เข้าเบิกความตอบคำซักถามของโจทก์ใหม่ เพียงแต่ให้ทนายจำเลยถามค้านพยานโจทก์ทั้งสองปากนี้ต่อไปเลยเท่านั้น ดังนั้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้น เป็นการไม่ชอบและการที่ศาลล่างทั้งสองดำเนินกระบวนการพิจารณาและมีคำพิพากษาในคดีนี้ ต่อมาจึงเป็นการไม่ถูกต้อง ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยแม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา ศาลฎีกาก็มีอำนาจยกขึ้นว่ากล่าวและเห็นควรแก้ไข โดย ย้อนสำนวน ไปให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาเสียใหม่ให้ถูกต้อง

⁵⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2020/2542

⁶⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8366/2544

จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสิทธิในการมีทนายความในศาลพลเรือนเป็นสิ่งที่สำคัญ และได้มีการบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายอย่างชัดเจน โดยสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในหลักความยุติธรรมหาก ละเว้นการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกระบวนการพิจารณาแล้ว กระบวนการพิจารณาก็จะไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ซึ่งเราสามารถสรุปอำนาจหน้าที่และสิทธิของทนายความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กันประกอบด้วย สิทธิพบและให้คำปรึกษาผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา ซึ่งถูกควบคุมหรือขังเป็นการเฉพาะตัว สิทธิในการเข้าฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวนได้ สิทธิในการแก้ต่างให้ลูกความ การตรวจดูพยานหลักฐาน การตรวจสำเนา สิทธิในการขอคัดค้านในการซักพยาน และสิทธิในการดำเนินคดีแทน จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญาในศาลพลเรือนจะมีมุ่งเน้นด้านสิทธิของประชาชนโดยให้ประชาชนมีสิทธิในการมีทนายความได้

3.4 สิทธิในการรับมรดกความในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา จะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปได้”⁶¹ กล่าวคือ ผู้เสียหายในที่นี้ หมายความถึง ผู้เสียหายที่แท้จริงที่ยื่นฟ้องไว้แล้วตายไป ส่วนผู้มีอำนาจดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไป ได้แก่ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภริยา ในกรณีผู้บุพการี และผู้สืบสันดานนั้น กฎหมายถือตามสายโลหิต ส่วนสามีหรือภริยานั้น จะต้องจดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมาย ที่สำคัญบุคคลเหล่านี้จะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปหรือไม่รับดำเนินคดีก็ได้ กฎหมายไม่ได้บังคับ แต่หากบุคคลดังกล่าวประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปก็ให้ยื่นคำร้องต่อศาลขอดำเนินคดีต่อไปโดยใช้ฟ้องซึ่งผู้ตายได้ฟ้องไว้เดิมในทางตรงกันข้าม หากบุคคลเหล่านั้นไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ถ้าเป็นคดีความผิดอาญาแผ่นดิน คือ ความผิดที่ยอมความกันไม่ได้ เช่นฆ่าผู้อื่นตาย โดยเจตนา นั่นถือว่าผู้เสียหายฟ้องแทนแผ่นดิน ถ้าผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วตายลงระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นแล้ว ไม่มีผู้เข้ามาดำเนินคดีแทนศาล อาจพิพากษายกฟ้อง เพราะไม่มีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ต่างกับกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องไว้แล้วตายไประหว่างการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี ซึ่งศาลสามารถพิจารณาคดีต่อไปได้โดยอาศัยพยานหลักฐานที่น่าสืบไว้แล้วในศาลชั้นต้นส่วนคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ เช่น ชกขอก น้อ โกง หรือ หมิ่นประมาทนั้น ไม่ถือว่าผู้เสียหายฟ้องแทนแผ่นดิน หากผู้เสียหายยื่นฟ้องไว้แล้วตายไปโดยไม่มีผู้เข้ามาดำเนินคดีต่อไป ศาลไม่มีอำนาจพิจารณา

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29

พิพากษาคดีต่อไปศาลต้องจำหน่ายคดี เว้นแต่ คดีนั้นดำเนินมาถึงขั้นทำคำพิพากษาเสร็จแล้ว ศาลย่อมมีอำนาจดำเนินการพิจารณาต่อไปได้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3249/2525⁶² สิทธิการรับมรดกความ สิทธิเกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำพิพากษา มิใช่เป็นสิทธิเฉพาะตัว ย่อมตกทอดแก่ทายาท ผู้ร้อง ซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกมีสิทธิขอดำเนินการ บังคับคดีต่อไปได้ จำเลยฎีกาว่า โจทก์ถึงแก่กรรมก่อนศาลมีคำพิพากษา ผู้ร้องมิได้ยื่นคำร้องขอรับมรดกความแทนโจทก์ ผู้ร้องไม่มีสิทธิเข้ามา เกี่ยวข้องกับคดีนี้ อันเป็นฎีกาทำนองเดียวกับในชั้นอุทธรณ์ ซึ่งศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่าศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษาศาลฎีกาให้ทนายโจทก์ และทนายจำเลยฟัง โดยไม่ทราบเรื่องโจทก์ถึงแก่ความตาย คำพิพากษาศาลฎีกามีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายผู้ร้อง ในฐานะผู้จัดการมรดกของโจทก์มีสิทธิที่จะดำเนินการบังคับคดีต่อไปได้ ฎีกาของจำเลย จึงมิใช่เป็นการโต้แย้งคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยให้

จากกรณีดังกล่าวเห็นได้ว่ากระบวนการในการพิจารณาคดีในศาลพลเรือนให้ความสำคัญกับสิทธิในการรับมรดกความถึงแม้ผู้เสียหาย(โจทก์)ได้เสียชีวิตลง ทายาทก็มีสิทธิในการรับมรดกความบังคับคดีกับจำเลยต่อไปได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5119/2530⁶³ สิทธิการรับมรดกความ ซึ่งผู้รับมรดกความเป็นผู้เยาว์ ผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้สืบสันดานตามความเป็นจริงของผู้เสียหาย ซึ่งแม้จะไม่ใช่บุตร โดยชอบด้วยกฎหมายก็มีสิทธิดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 วรรคแรก และเมื่อผู้สืบสันดานของผู้เสียหายยังเป็นผู้เยาว์ มารดาซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ก็ดำเนินคดีแทนผู้เยาว์ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 โดยมารดาไม่ต้องขออนุญาตเป็นผู้แทนเฉพาะคดีของผู้เยาว์ต่อศาลก่อน.

จากกรณีดังกล่าวเห็นได้ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องต่อศาลเป็นที่เรียบร้อย ต่อมาผู้เสียหายได้เสียชีวิตลงผู้สืบสันดานก็มีสิทธิที่จะเข้ามารับมรดกความต่อจากผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ถึงแม้ทายาทผู้รับมรดกความดังกล่าวจะเป็นผู้เยาว์ก็ตาม โดยการตั้งผู้แทนโดยชอบธรรมดำเนินการแทนได้

3.5 สิทธิในการอุทธรณ์ และฎีกาในคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

กระบวนการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมนั้น จะประกอบด้วยสามศาล คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา คู่ความไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย หรือจำเลยมีสิทธิที่จะยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่านหรือได้อ่าน

⁶² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3249/2525

⁶³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5119/2530

คำพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์หรือฎีกาฟัง หากยื่นไม่ทันภายในกำหนดอาจยื่นคำร้องขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาได้ แต่ต้องยื่นคำร้องก่อนสุดระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกา และต้องอ้างเหตุที่ยื่นไม่ทันภายในกำหนด โดยจะเห็นได้ว่าในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมจะให้สิทธิแก่คู่ความทั้งคู่เสียหายและจำเลยอย่างเท่าเทียมกันหากฝ่ายใดคิดว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมก็สามารถที่จะดำเนินการอุทธรณ์และฎีกาได้ตามลำดับหรือตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าผู้เสียหายในคดีอาญาจะเป็นบุคคลใดก็ตาม ต่างจากพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ที่ได้จำกัดสิทธิของผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารและผู้เสียหายคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และอีกทั้งยังมีการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาอีกอีกด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 324/2503⁶⁴ เรื่องสิทธิในการอุทธรณ์ และฎีกา คำสั่งใด ๆ ของศาลล่าง เมื่อไม่มีบทบัญญัติให้คำสั่งนั้นเป็นที่สุดหรือบัญญัติห้ามมิให้อุทธรณ์ฎีกาได้แล้ว คู่ความย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกา คัดค้านคำสั่งนั้นต่อศาลสูงได้ เมื่อเป็น³⁷

กรณีที่อยู่ได้แล้ว ควรอยู่ในอำนาจของศาลอุทธรณ์ที่จะวินิจฉัยได้ การที่สั่งให้ทุเลาการบังคับหรือให้งดการบังคับคดีไว้ก่อนนั้น เมื่อมีอุทธรณ์มาสู่ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์มีอำนาจสั่งได้ ไม่ใช่มีผลให้เพิกถอนคำพิพากษาศาลชั้นต้นแต่อย่างใดตาม ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 209 ไม่ได้ตัดอำนาจศาลที่จะสั่งให้งดการบังคับคดีในเมื่อมีคำขอให้พิจารณาใหม่ เพราะคำขออาจเป็นความจริงมีเหตุที่ควรให้พิจารณาใหม่ แต่ศาลยังจะต้องฟังพยานของอีกฝ่ายหนึ่งเสียก่อน ถ้าไม่ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บังคับคดีไว้ก่อนได้แล้ว คำร้องขอให้พิจารณาใหม่อาจไม่มีผล และเสียหายแก่ผู้ขอให้พิจารณาใหม่ได้ จึงยอมอยู่ในอำนาจศาลที่จะสั่งให้งดการบังคับคดีไว้ก่อนก็ได้ จากกรณีดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าเมื่อศาลชั้นต้นได้พิพากษาคดีแล้ว คู่ความย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8804/2544⁶⁵ สิทธิการอุทธรณ์และฎีกาภายใต้ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเมื่อศาลชั้นต้นอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้อง หากโจทก์เห็นว่าคำสั่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็ชอบจะอุทธรณ์ได้ภายใน 1 เดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำสั่งให้โจทก์ฟังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 วรรคหนึ่งเมื่อโจทก์มิได้ยื่นอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่อนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องจนพ้นกำหนด 1 เดือน ย่อมต้องถือว่าคำสั่งของศาลชั้นต้นที่อนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องได้นั้นเป็นอันยุติแล้ว โจทก์อุทธรณ์ฎีกาในปัญหาดังกล่าวต่อไปไม่ได้ที่โจทก์ยื่นคำร้องครั้งหลังอ้างว่ามีเหตุสงสัยในคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง ขอให้เพิกถอนคำสั่งเมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งว่า คดีถึงที่สุดและคำสั่งชอบแล้ว ไม่มีเหตุเพิกถอนคำสั่ง โจทก์ก็ยื่นอุทธรณ์

⁶⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 324/2503

⁶⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8804/2544

คำสั่งนั้นเห็นได้ว่าไม่ใช่เหตุตามกฎหมายแต่เป็นการพยายามเชื่อมโยง เหตุการณ์เพื่อให้กลับไปสู่ การวินิจฉัยเรื่องถอนฟ้องซึ่งยุติไปแล้ว เท่ากับเป็นการหลีกเลี่ยงให้ โจทก์สามารถอุทธรณ์ได้แม้จะ พ้นกำหนดเวลาอันเป็นการไม่ถูกต้องการที่ศาลอุทธรณ์ภาค 1 รับวินิจฉัยอุทธรณ์ให้โจทก์เป็นการ ไม่ชอบและถือได้ว่าเป็นข้อที่มีได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดย ชอบในศาลอุทธรณ์ภาค 1 ไม่เป็นเหตุให้ โจทก์ฎีกาต่อไปได้ ที่ศาลชั้นต้นสั่งรับฎีกาของโจทก์ไว้ไม่ชอบเช่นกัน ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัย.

จากกรณีดังกล่าว กฎหมายได้ให้สิทธิกับคู่ความไม่ว่าจะเป็นจำเลยหรือโจทก์ สามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาได้หากคิดว่าตนเองไม่ได้รับเป็นธรรม แต่ทั้งนี้จะต้องอุทธรณ์หรือฎีกา ภายใต้อำนาจศาลทนายความที่กฎหมายได้บัญญัติไว้จะเห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารเวลาปกตินั้น จะมีสิทธิในทางกฎหมายเท่าเทียมกับสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญาในศาลยุติธรรม ในเรื่องสิทธิในการฟ้องคดี สิทธิการแต่งตั้งทนาย สิทธิการขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการทหาร หรือสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกา แต่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ บุคคลที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารมิได้บัญญัติไว้ว่าเป็น บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 ซึ่งผู้เสียหายในคดีอาญาจำพวกนี้ก็คือประชาชนทั่วไป ซึ่งผู้เสียหายในคดีอาญาในกลุ่มนี้จะถูกกลิด ลอนสิทธิที่ควรพึงได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิความเสมอ ภาคในทางกฎหมาย โดยได้วางหลักกฎหมายไว้ว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความ คู่คุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยในปัจจุบันได้มีคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในฐานะผู้เสียหาย เนื่องจากการปฏิบัติการทางทหารเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความละเอียดอ่อนทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่และการนับถือศาสนา ดังเช่น พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ที่มีปัญหา การก่อความไม่สงบมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งก็มีการส่งกำลังทหารลงพื้นที่เพื่อรักษาความสงบ ในพื้นที่ดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่ยากที่จะหลีกเลี่ยงในการเกิดข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่ทหาร และ ประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จนไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดีต่อไป

บทที่ 4

ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้มีการแบ่งประเภทของศาลทหารตามสถานการณ์ต่าง ๆ ออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก ซึ่งศาลในแต่ละประเภทก็วิธีพิจารณาความและการจำกัดสิทธิต่างๆที่ต่างกัน อาทิ เช่น ในศาลอาญาศึก จำเลยจะไม่มีสิทธิที่จะมีทนายความแก้ต่าง ศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีการเพิ่มอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้น ที่ผู้มีอำนาจในการประกาศกฎอัยการศึกได้ประกาศไว้ ยกตัวอย่าง เช่น อำนาจที่ได้ประกาศไว้ในบัญชีต่อท้าย พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกและจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีไม่ว่าผู้เสียหายในคดีอาญาจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ก็ตาม โดยศาลทหารในเวลาปกติก็ยังมีแบ่งการใช้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร บุคคลในกลุ่มนี้จะได้รับสิทธิทางกฎหมายต่าง ๆ เท่าเทียมกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลพลเรือน ซึ่งบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 ซึ่งประกอบด้วย นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งมีตำแหน่งราชการประจำกระทรวง กลาโหม นายทหารสัญญาบัตรซึ่งไม่มีตำแหน่งราชการประจำในกระทรวงกลาโหม เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร นักเรียนทหารที่กำหนดขึ้น โดยกระทรวงกลาโหม เช่น นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนแพทย์ทหารวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า นักเรียนนายเรือ นักเรียนนายเรืออากาศ นักเรียนเตรียมทหาร ทหารเกณฑ์ หรือทหารที่สมัครเข้ากองประจำการเพราะกฎหมายบังคับให้ต้องเป็นทหาร พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้ง หน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ซึ่งพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร หมายถึง บุคคลที่เป็นข้าราชการกลาโหม พลเรือน เป็นลูกจ้างในสังกัดกระทรวงกลาโหม เมื่อกระทำความผิดต่อหน้าที่ราชการโดยมาจำกัดพื้นที่ หรือความผิดอาญาอื่น โดยจำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหารบุคคล ซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยชอบด้วยกฎหมาย เชลยศึก หรือชนชาติศัตรู ซึ่ง

อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ส่วนในกลุ่มที่ 2 ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งบุคคลในกลุ่มนี้จะถูกจำกัดสิทธิทางกฎหมาย ที่พึงได้รับในการ พิจารณา คดีอาญาในศาลพลเรือน ตามหลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 แต่ในการพิจารณาคดีในศาลทหารในเวลาปกติ มีการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารหลายกรณี เช่น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่ได้วางหลักไว้ว่าศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วจะต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดี ต่อศาลทหาร ซึ่งบทบัญญัติในมาตรานี้เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนที่ผู้เสียหาย ในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารให้มีสิทธิที่แตกต่างจากผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ถือว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกนี้ บัญญัติไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 เป็นการจำกัดสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรมและสิทธิการแต่งตั้งทนายของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในศาลทหารในเวลาปกติ ซึ่งในบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 ได้บัญญัติไว้แต่เพียงสิทธิในการแต่งตั้งทนายของผู้เสียหาย ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น แต่มิได้บัญญัติรวมถึงสิทธิในการแต่งตั้งทนายของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารแต่อย่างใด ทั้งนี้ โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกที่จำกัดสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้มีการเปรียบเทียบสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารและสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ให้เห็นถึงความแตกต่าง และความไม่เสมอภาคกันในทางกฎหมาย ดังนี้

1. ปัญหาสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารและผลกระทบจากการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีในศาลทหาร

ในการฟ้องคดีในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น มีแนวความคิดในการดำเนินคดี โดยรัฐ ซึ่งให้อัยการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี โดยใช้กฎหมายที่ว่ารัฐเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้ความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคนโดยใช้ระบบได้สวน ซึ่งแตกต่างจากระบบยุติธรรมของไทยไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลทหารก็ตาม จะใช้ระบบ

กล่าวหา โดยในระบบศาลยุติธรรมของประเทศไทยอนุญาตให้โจทก์สามารถฟ้องคดีเองได้ หรือให้อัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแทนตนเองก็ได้หรือขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการก็ได้ แต่ในศาลทหารไทยได้วางหลักกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารไทย ศาลทหารในเวลาปกติ และศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งอำนาจในการฟ้องคดีอาญา ก็จะมี ความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละประเภทของศาลทหาร โดยศาลทหารในเวลาปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ได้ให้อำนาจบุคคลที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติ ไว้ 2 ประเภท คือ อัยการทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 ที่ได้บัญญัติว่าบุคคลใดที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ได้จำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการฟ้องคดีโดยจะต้องให้อัยการฟ้องคดีต่อศาลทหารเท่านั้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกที่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งปัญหาข้อกฎหมายในประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากในสมัยที่มีการตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 นี้ขึ้น เป็นสมัยที่ประเทศไทยอยู่ในสภาวะไม่ปกติมีภัยคุกคามหลายด้านทั้งภัยการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์จากภายในประเทศและจากภายนอกประเทศ ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศชาติ จึงจำเป็นที่จะต้องให้อำนาจทหารมากกว่าคำนึงถึงสิทธิของประชาชน แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ของประเทศไทยอยู่ในภาวะสงบสุขมีการพัฒนาในทุกๆด้านอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการพัฒนาทางด้านกฎหมายของประเทศไทย ดังจะสามารถเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้มีการบัญญัติไว้ถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นข้อบัญญัติของพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ในการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติ ในกรณี ที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารนั้นเป็นการบัญญัติที่ขัดต่อสิทธิ และเสรีภาพที่ประชาชนชนทั่วไปพึงได้รับ ทำให้บุคคลทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบุคคล ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่ได้รับสิทธิความเสมอภาคทางด้านกฎหมายในศาลทหารในเวลาปกติอย่างเต็มที่ ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้จะได้นำมาดำเนินการยกตัวอย่างคดีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้รับผลกระทบในการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหาร ซึ่งควร จะได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ดังนี้

ตัวอย่าง

คดีอาญา หมายเลขดำที่ 1611/2552⁶⁶

เมื่อเวลา 09.00 น. วันที่ 2 กันยายน 2552 ศาลจังหวัดนครราชสีมาได้นัดอ่านคำพิพากษาชั้น 1 ได้สวนมูลฟ้องใน คดีอาญา หมายเลขดำที่ 1611/2552 ระหว่าง นางนิม๊ะ กาเซ็ง เป็นโจทก์ฟ้องพันตรีวิชา ภูทอง จำเลยที่ 1 ร้อยตรีสิริเขตต์ วาณิชบำรุง จำเลยที่ 2 จำสิบเอกเริงณรงค์ บัวงาม จำเลยที่ 3 สิบเอกณรงค์ฤทธิ์ หาญเวช จำเลยที่ 4 สิบเอกบัณฑิต ถิ่นสุข จำเลยที่ 5 และพันตำรวจเอก ทนงศักดิ์ วงศ์ภา จำเลยที่ 6 ข้อหา ร่วมกันข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการใด หรือไม่กระทำการใด หรือ จำยอมต่อสิ่งใด กักขังหน่วงเหนี่ยว เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตายโดยทรมาน ศาลมีคำพิพากษาสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยที่ 6 ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกข้อกล่าวหา สำหรับข้อหาที่โจทก์กล่าวหาว่า การนำตัวนายยะผา กาเซ็งกับพวก มาแถลงข่าวเป็นการกระทำที่ขัดต่อระเบียบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ศาลให้เหตุผลว่า ระเบียบดังกล่าวไม่ใช่กฎหมาย อีกทั้งรัฐธรรมนูญไม่มีบทลงโทษ จึงไม่มีผลบังคับใช้กับจำเลยที่ 6 ได้ ส่วนการที่จำเลยที่ 6 นารถยนต์บรรทุกผู้ต้องหาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ไปให้เจ้าหน้าที่ทหารใช้เป็นที่คุมขังควบคุมตัวนายยะผา กาเซ็ง ผู้ตายกับพวก ภายในหน่วยเฉพาะกิจที่ 39 ก็เป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ทหารซึ่งใช้อำนาจตามกฎหมายจาก คำพิพากษาของศาลจังหวัดนครราชสีมา พิพากษาว่าหากโจทก์มีความประสงค์จะฟ้องจำเลยที่ 1 ถึงจำเลยที่ 5 โจทก์จะต้องไปยื่นฟ้องต่อศาลทหารที่มีเขตอำนาจนั้น โจทก์เห็นว่า การที่ราษฎรจะนำคดีไปฟ้องต่อศาลทหารนั้น ไม่สามารถกระทำได้ แต่จะต้องให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำสำนวนคดีส่งให้อัยการศาลทหารเป็นผู้ยื่นฟ้องเท่านั้น.

จากตัวอย่างอธิบายได้ว่าผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ได้ดำเนินการฟ้องคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจำเป็นต้องมอบคดีให้พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องเท่านั้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ซึ่งถือว่าเป็นการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีในศาลทหารและขัดต่อหลักความเสมอภาคทางกฎหมายของประชาชนศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก ได้มีการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีให้แก่อัยการทหารเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า “ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

⁶⁶ พิพากษาคดีอาญาอีหม่ามยะผา,ศาลยุติธรรมชี้ต้องฟ้องศาลทหาร, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์

หรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และ มาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์⁶⁷ ในเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้บัญญัติ จำกัดสิทธิของการฟ้องคดีศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ในคดีอาญาจะอยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือไม่ก็ตาม ก็เพื่อให้ฝ่ายทหารมีเอกภาพในการปกป้อง และรักษาอธิปไตยของชาติเป็นสำคัญ เนื่องจากสถานการณ์อยู่ในสภาวะที่ไม่ปกติหรือมีสงคราม

จากบทบัญญัติในการฟ้องคดีในศาลทหาร ซึ่งได้บัญญัติไว้พระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พ.ศ.พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่ให้สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาล ทหารมีสิทธิในการฟ้องคดี แต่จำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาล ทหารไว้ไม่ให้มีสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหาร จำต้องมอบให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดีเท่านั้น จากกรณีที่มีการบัญญัติของกฎหมายจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาล ทหารตั้งแต่เริ่มฟ้องคดี ทำให้เกิดผลกระทบการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ ในอำนาจศาลทหารด้านอื่นๆตามมา เช่น สิทธิการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการ แต่งทนาย และสิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา ในศาลทหารเวลาปกติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ ในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร

สิทธิขอเข้าเป็นโจทก์ของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลยุติธรรมถือว่าเป็นสิทธิ ขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายที่พึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรมโดยในศาลยุติธรรม ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 การที่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะสามารถยื่นร้องขอ เป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้นั้นจะต้องเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 2 (4) เท่านั้น โดยผู้เสียหายจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ต้องเป็น ผู้เสียหายโดยนิตินัย หากผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดแล้ว ก็ไม่มีสิทธิร้องขอเข้า เป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ แต่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้บัญญัติ ไว้เกี่ยวกับการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร โดยแบ่งออกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่ ซึ่งอยู่ ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 ที่กล่าวถึง ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่จำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาล ทหารไม่ให้เข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ดังนั้นผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจ

⁶⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง.

ของศาลทหารจึงถูกจำกัดสิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ เนื่องจากผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารถูกจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีเองตั้งแต่ต้น จึงทำให้ไม่สามารถมีสิทธิการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

ผลกระทบที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ได้รับในกรณีนี้ คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิความเสมอภาคในทางกฎหมาย ซึ่งได้รับความคุ้มครองตามบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ตัวอย่าง เช่น

ตัวอย่าง

คำพิพากษาฎีกาที่ 2376/2515⁶⁸

คดีชั้นอุทธรณ์ พลิกศพ นายยะผา กาเซ็ง อีหม่ามประจำมัสยิดบ้านกอดอ อ.เรือเสาะ จ.นราธิวาส ตามที่พนักงานอัยการยื่นคำร้อง รายละเอียดในคำขอรับรองฎีกาของโจทก์นั้น ได้ขอให้ศาลฎีกาพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ที่ได้พิพากษายกฟ้องจำเลยที่ 6 ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ และไม่ประทับรับฟ้องสำหรับจำเลยที่ 1 – 5 ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทหาร และวินิจฉัยว่าคดีอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ศาลยุติธรรมไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา คดีดังกล่าว ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลทหาร ซึ่งโจทก์ไม่เห็นฟ้องด้วยกับคำพิพากษาของทั้งสองศาลดังกล่าว ด้วยเห็นว่าอีหม่ามยะผา กาเซ็ง ได้เสียชีวิตภายใต้การปฏิบัติการของทั้งเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจที่สนธิกำลังร่วมกันจับกุม ควบคุมตัว นำไปแถลงข่าว และเจ้าหน้าที่ทหารได้ทำร้ายร่างกายจนอีหม่ามยะผาเสียชีวิต จึงเป็นคดีอาญาในเรื่องเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจร่วมกันกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ และเป็นความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อเสรีภาพ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นพลเรือนร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ทหาร คดีย่อมอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม ไม่ใช่ศาลทหาร อีกทั้งหากกรณีคดีต้องฟ้องต่อศาลทหารนั้น ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์คดีนี้ ก็ไม่สามารถเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลทหารได้ และไม่สามารถแต่งตั้งทนายความของตนเพื่อดำเนินคดีในศาลทหารได้ เนื่องจากมีกฎหมายเรื่องศาลทหารห้ามไว้ จึงเห็นว่าการการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารยังทำให้ผู้เสียหายเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริงตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากตามพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 กำหนดให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะฟ้องคดีเองหรือจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่ได้เลย

⁶⁸ศาลพลเรือนไม่รับไต่สวนชั้นอุทธรณ์พลิกศพคดีในอำนาจศาลทหาร,บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์

ข้อสังเกตในคดีดังกล่าว จำเลยที่ 1-5 เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 16 ส่วนจำเลยที่ 6 เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดโดยทำร้ายผู้เสียหายที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ทหารจนเสียชีวิต ต่อมาศาลยุติธรรมในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ได้ยกฟ้องจำเลยที่ 6 ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้จำเลยที่ 1-5 ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องถูกพิจารณาในศาลทหาร การฟ้องคดี ต้องมอบให้กับอัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้อง จึงทำให้ผู้ฟ้องไม่มีอำนาจในการฟ้องคดี เนื่องจากถูกจำกัดสิทธิตามบทบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 และสิทธิอื่นๆ เช่น สิทธิในการขอเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกา และสิทธิในการรับมรดกความ ซึ่งปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมในศาลทหารหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน จะทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบความยุติธรรมในศาลทหาร ซึ่งทหารถือว่าเป็นสถาบันหลักที่รักษาความมั่นคงของประเทศไทย หากประชาชนขาดความเชื่อมั่นในสถาบันทหารแล้วปัญหาต่างๆ อาจตามมา ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายอย่างเท่าเทียมกัน

คำสั่งศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532⁶⁹

ผู้ร้องเป็นสามีของพันจ่าอากาศเอกหญิงประทุม ศุภวิรัตน์ ผู้ตาย โดยได้ยื่นฟ้อง จำเลยในความผิดฆ่าผู้อื่นชอนเร้น หรือย้ายศพ เพื่อปิดบังการตายหรือเพื่อปกปิดความผิดผู้อื่นของตน ต่อศาลทหารกรุงเทพ และขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร ต่อมาศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งไม่อนุญาตให้เป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร เนื่องจากผู้ร้องเป็นพลเรือนไม่เป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจศาลทหาร จึงไม่มีสิทธิขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม

จากตัวอย่างที่ได้กล่าวมาสามารถอธิบายได้ ดังนี้ ในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะไม่ได้รับสิทธิทางกฎหมายเท่าเทียมกับศาลยุติธรรม ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารต้องมอบคดีให้กับพนักงานอัยการทหารเป็นโจทก์แต่เพียงผู้เดียว โดยที่ตนไม่สามารถเป็น โจทก์หรือเป็น โจทก์ร่วมได้ จึงทำให้ผู้เสียหายเกิดความไม่มั่นใจที่จะมอบคดีให้กับพนักงานอัยการ

⁶⁹ คำสั่งศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532

ซึ่งเป็นทหารดำเนินการ โดยมีความคิดว่าพนักงานอัยการทหาร เป็นพวกเดียวกับจำเลย ซึ่งทำให้มีความโน้มเอียง และไม่ได้รับความยุติธรรมหากมิได้เป็น โจทก์เอง ซึ่งการจำกัดสิทธิดังกล่าว จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ บางส่วนที่มีอคติต่อเจ้าหน้าที่ทหารอยู่ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้เกิดความระแวง สงสัย ในการดำเนินการอำนวยความยุติธรรมให้กับกลุ่มของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้ความรุนแรงบานปลาย เพราะกลุ่มดังกล่าวถูกลิดรอนสิทธิไม่สามารถใช้สิทธิของตนอย่างเต็มที่ จึงทำให้มีความคิดว่าถูกรัฐ จำกัดสิทธิเสรีภาพไม่ให้ความยุติธรรมกับกลุ่มของตน และคิดว่าไม่สามารถพึ่งพากระบวนการยุติธรรมของรัฐได้ จึงทำให้กลุ่มคนดังกล่าวคิดหาวิธีตามแนวทางของตนที่จะเรียกร้องความยุติธรรม โดยใช้ความรุนแรง จนเป็นเหตุให้สถานการณ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทวีความรุนแรงเป็นทวีคูณ

1.2 ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการแต่งตั้งนาย

ตามหลักสิทธิมนุษยชน ประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลยก็ตาม มีสิทธิที่จะสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้แต่ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความไว้ค่อนข้างแตกต่างของผู้เสียหายแตกต่างกันออกไปตามประเภทของศาลทหารในเวลานั้น เช่น ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และยังแบ่งผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารซึ่งมีสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทำให้เกิดสถานะเลื่อมล้ำกันทางด้านกฎหมาย โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1.2.1 ศาลทหารในเวลาปกติ

ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารสามารถแต่งตั้งนายได้ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก และจำเลยในศาลทหารก็มีสิทธิมีทนายความได้ไม่ว่าจำเป็นทนายที่ตนจัดหา เรียกว่า “การแต่งตั้งนาย” หรือทนายที่ศาลทหารจัดหาให้ เรียกว่า “การตั้งทนาย” โดยยกเว้นจำเลยในศาลอาญาศึกเท่านั้นที่ไม่สามารถมีทนายความต่างจากสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่ถูกจำกัดสิทธิในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ไม่มีสิทธิในการแต่งตั้งนายความไม่ว่าจะเป็นศาลทหารสภาพการณ์ใดก็ตาม จึงส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ เพราะในการดำเนินคดีในศาลนั้นทนายความเป็นผู้รู้แนวทางการปฏิบัติของกฎหมาย จำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องมีทนายความ เพื่อหาแนวทางอำนวยความยุติธรรมให้กับตัวผู้เสียหายเอง แต่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฉบับที่ 8 พ.ศ.2552 ได้มีการแก้ไข

เกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความของจำเลย ในมาตรา 56 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการก็ให้ศาลทหารนั้นแต่งตั้งทนายให้กับจำเลย ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปี แต่ไม่ถึงสิบปีถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่า จำเลยยากจนและต้องการทนาย ก็ให้ศาลทหารแต่งตั้งทนายให้ ในการนี้ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่าจำเลยเป็นคนยากจนจริง โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฉบับที่ 8 พ.ศ.2552 มาตรา 56 ได้แก้ไขว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลทหารถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลทหารแต่งตั้งทนายให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลทหารถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการก็ให้ศาลทหารแต่งตั้งทนายให้ ส่วนสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ยังคงถูกจำกัดสิทธิในการมีทนายความอยู่เช่นเดิม จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฉบับที่ 8 พ.ศ.2552 จะมีการแก้ไขในเรื่องสิทธิในการมีทนายความแต่เป็นการบัญญัติเพิ่มสิทธิของจำเลยเท่านั้น

1.2.2 ศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคสอง ยังคงให้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและจำเลยในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ สามารถแต่งตั้งทนายเพื่อช่วยเหลือทางด้านกฎหมายได้ แต่ต้องเป็นทนายความตามที่หมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด แต่ในศาลอาญาศึกซึ่งเป็นศาลทหารที่แยกมาจากศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติได้จำกัดสิทธิของจำเลยไม่ให้มีสิทธิในการแต่งตั้งทนาย แต่ในศาลทหารในเวลาปกติ ซึ่งบ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์ปกติผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นถูกจำกัดสิทธิที่พึงได้รับเช่นเดียวกับผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ที่ได้รับศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นกฎหมายเฉพาะ เป็นการยากที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าใจตัวบทกฎหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งได้รับความเสียหายในศาลทหารจะต้องมีทนายความที่มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายไว้คอยอำนวยความสะดวกและรักษาสิทธิทางด้านกฎหมายให้กับตัวผู้เสียหายเอง

1.3 ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการอุทธรณ์ และฎีกา

สิทธิในการอุทธรณ์ และฎีกา ไม่ว่าจะเป็นของโจทก์หรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมนั้น ถือว่าเป็นสิทธิทางกฎหมายที่ทุกคนพึงที่จะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมนั้นศาลชั้นต้นอาจเกิดความผิดพลาดอันเกิดมาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น การรับฟังพยานหลักฐานในศาลชั้นต้น การปรับใช้หลักกฎหมายไม่ถูกต้อง รวมถึงอาจมีการใช้ดุลยพินิจที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมจึงให้สิทธิโจทก์หรือจำเลยในการอุทธรณ์ และฎีกา ซึ่งกระบวนการอุทธรณ์ และฎีกาในศาลยุติธรรมนั้นจะให้สิทธิแก่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นจำเลย หรือโจทก์อย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีแบ่งแยก แต่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้มีการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมีการแบ่งผู้เสียหายในคดีอาญาออกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ซึ่งผู้เสียหายประเภทที่สองนี้เปรียบเสมือนบุคคลชั้นสองของการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ถูกจำกัดสิทธิตั้งแต่เริ่มมีการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกและสิทธิในการมีทนายความตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคแรก อีกทั้งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารได้แบ่งศาลทหารออกเป็นหลายประเภทตามสถานการณ์ เช่น ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก โดยแต่ละศาลทหารก็มีการจำกัดสิทธิไม่ว่าจะเป็นของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการจำกัดสิทธิในที่สถานการณ์ของประเทศอยู่ในภาวะที่ไม่ปกติหรือสงคราม ก็เป็นเหตุที่จำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาในศาลทหารอย่างรวดเร็วและเด็ดขาด ก็เพื่อผลประโยชน์ของประเทศเป็นอันดับแรก แต่ในเวลาสถานการณ์บ้านเมืองที่เป็นปกติ ก็ควรที่จะให้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยกว่าจะผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ เพราะผู้เสียหายในคดีอาญาก็ คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมายของบุคคลอื่นไม่ว่าทางในทางหนึ่ง ควรที่จะได้รับการเยียวยาและรับความยุติธรรม แต่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้บัญญัติเกี่ยวกับบุคคลที่สามารถอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารอันประกอบด้วย

1.3.1 โจทก์

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ศาลทหารได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก ซึ่งอำนาจในการฟ้องคดีอาญา ก็จะมี ความแตกต่างกันออกไปตามแต่สถานการณ์ โดยงานวิจัยฉบับนี้จะมุ่งเน้น

ถึงสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาของศาลทหารในเวลาปกติ ซึ่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ได้ให้อำนาจบุคคลที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติ ไว้ 2 ประเภท คือ

1) **อัยการทหาร** ซึ่งอัยการทหาร คือ ผู้มีตำแหน่งอัยการทหารรวมทั้ง อัยการผู้ช่วย และผู้ฝึกหัดดำเนินคดีตามมาตรา 12 ซึ่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 12 บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้อนุมัติให้ผู้สอบความรู้ทางกฎหมาย ได้ปริญาตรีหรือเทียบเท่า ไม่ต่ำกว่าปริญาตรี ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหารได้ และเมื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ก็ให้ผู้นั้นดำเนินคดีได้ตั้งอัยการทหาร

2) **ผู้เสียหาย** ผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหาร สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

1.3.2 จำเลย

จำเลย คือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและได้ถูกฟ้องคดีต่อศาลแล้ว

1.3.3 ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ซึ่งตุลาการศาลทหารได้แบ่งออกตามประเภทของศาลทหาร ดังนั้นผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหาร ก็จะแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) **ศาลจังหวัดทหาร**⁷⁰ ผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ คือ ผู้บัญชาการจังหวัดทหารบก โดยจะแต่งตั้งตุลาการทหาร จำนวน 3 นาย ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 1 นาย (ชั้นยศตั้งแต่ร้อยตรีขึ้นไป) และนายทหารสัญญาบัตร จำนวน 2 นาย แต่ปัจจุบันจังหวัดทหารบกได้แปรสภาพเป็นมณฑลทหารบกทั้งหมดแล้ว

2) **ศาลมณฑลทหาร,ศาลทหารกรุงเทพและศาลประจำหน่วยทหาร**⁷¹ มีตุลาการ จำนวน 3 นาย ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 1 นาย (ชั้นยศร้อยตรีขึ้นไป) และนายทหารสัญญาบัตร จำนวน 2 นาย โดยผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้ง ประกอบด้วย

ผู้บัญชาการมณฑลทหาร มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลมณฑลทหาร

รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ

ผู้บังคับการหน่วยทหาร มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร

⁷⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 26

⁷¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 27

ศาลทหารกลาง⁷ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กราบบังทูลถวาย รายชื่อเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกลาง ซึ่งมีตุลาการ จำนวน 5 นาย ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 2 นาย (ชั้นยศพันตรี, นาวาตรีและนาวาอากาศตรี ขึ้นไป), นายทหารชั้นยศนายพัน 1 หรือ 2 นาย และนายทหารสัญญาบัตรชั้นนายพล 1 หรือ 2 นาย

ศาลทหารสูงสุด⁷² รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กราบบังทูลถวาย รายชื่อเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งตุลาการศาลทหารสูงสุด มีตุลาการ จำนวน 5 นาย ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 3 นาย (ชั้นยศพันเอกพิเศษหรือนายพลขึ้นไป) นายทหารสัญญาบัตรชั้นยศนายพล จำนวน 2 นาย

1.3.4 ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ

ซึ่งในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารนั้นผู้ที่มีอำนาจสั่งลงโทษได้มี บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ.2476 มาตรา 10 ผู้มีอำนาจบังคับบัญชา ซึ่ง ลงทัณฑ์แก่ผู้กระทำความผิดได้ นั่นคือ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ซึ่งได้รับมอบอำนาจให้บังคับบัญชา ตามที่กระทรวงกลาโหม ส่วนราชการที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม กองทัพบก กองทัพเรือ หรือกองทัพอากาศในการอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหารนั้นจะเปิดโอกาสให้บุคคลที่กฎหมาย ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะเท่านั้นที่มีสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกา อาทิ เช่น อัยการทหาร จำเลย ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจในการ สั่งลงโทษ แต่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาล ทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก นั้นกับไม่ได้รับสิทธิที่พึงได้ดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถเข้าถึง หลักความยุติธรรม และความเสมอภาค รวมทั้งเป็นการจำกัดสิทธิที่ตามรัฐธรรมนูญอีกด้วย

2. ปัญหาสิทธิในการรับมรดกความและผลกระทบของผู้รับมรดกความในศาลทหาร

สิทธิในการเข้าถึงหลักความยุติธรรมสามารถบังเกิดขึ้นด้วยกันหลายวิธี เช่น สิทธิ ในการฟ้องคดี สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการ ซึ่งสิทธิ ของผู้เสียหายในคดีอาญานั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ได้วางหลักไว้ว่า หากผู้เสียหายในคดีอาญาได้ฟ้องต่อศาลแล้วแต่ได้เสียชีวิตลง ทายาทซึ่งประกอบด้วย บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่อจากผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตต่อไปได้ แต่ในศาลทหาร ในเวลาปกติผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารสามารถฟ้องคดีได้เอง หรือจะให้อัยการ

⁷² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 28

ทหารฟ้องคดีต่อศาลทหารก็ได้ แต่การฟ้องคดีนั้นเป็นความผิดต่อผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น เมื่อผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งเป็นบุคคลที่ศาลทหารได้ให้อำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลทหารนั้นเสียชีวิตลงมรดกความจะไม่สืบทอดแก่ทายาท หรือผู้สืบสันดาน เหมือนกับการรับมรดกความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ซึ่งได้ว่าหลักกฎหมายไว้ว่า “เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามิ หรือภริยาจะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปก็ได้ถ้าผู้เสียหายที่ตายนั้นเป็นผู้เยาว์ ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมผู้อนุบาลหรือผู้แทนเฉพาะคดี ได้ยื่นฟ้องแทนไว้แล้ว ผู้แทนนั้นจะว่าคดีต่อไปก็ได้”⁷³ ซึ่งในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้บัญญัติถึงบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นบุคคลใดบ้าง หากผู้เสียหายเป็นบุคคลกลุ่มนี้เสียชีวิตลง สิทธิในการดำเนินคดีก็จะเป็นของอัยการทหาร ถึงแม้จะเป็นทายาทหรือผู้สืบสันดานที่ถูกต้องตามกฎหมายก็ไม่มีสิทธิที่จะรับมรดกความ เนื่องจากเป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงไม่มีสิทธิในการรับมรดกความ ยกตัวอย่าง เช่น

ตัวอย่าง

สิทธิในการรับมรดกความ

ร.ท.บี เป็นผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ฟ้องคดีต่อศาลทหารที่ จำเลย จ.ส.อ.เอ ทำร้ายร่างกายตน หลังจากนั้น ร.ท.บี ได้เสียชีวิตลง แต่ข้อเท็จจริง ร.ท.บี มีบุตรชื่อนาย ซี เป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ถึงแม้จะเป็นผู้สืบสันดาน ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ไม่สามารถที่จะเข้ามาเป็นผู้รับมรดกความจากบิดา คือ ร.ท.บี ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารที่เสียชีวิตได้ เนื่องจากตนเองเป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงจำเป็นต้องให้อัยการเป็นผู้ดำเนินการแทนตน ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาข้อกฎหมายในกรณีสิทธิในการรับมรดกความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพราะสิทธิในการรับมรดกความนั้นเป็นสิ่งที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้กับผู้เสียหายในศาลทหารที่ได้เสียชีวิตลงก่อนที่คดีจะถึงที่สุด ประกอบกับมอบสิทธิให้กับทายาทได้เรียกร้องความยุติธรรมให้กับตนเองและสังคม ซึ่งในกรณีดังกล่าวหากมอบคดีให้อัยการทหารในการฟ้องคดีแต่เพียงผู้เดียวนั้น ประชาชนทั่วไปอาจคิดว่าอัยการทหารและตัวจำเลยซึ่งเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในองค์กรเดียวกัน อาจจะไม่ได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควร ดังนั้นควรมีการแก้ไขให้มีการสืบทอด

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29

มรดกความไว้หลักทายาทที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจของศาลทหาร เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม และความเสมอภาคของสังคม

ในบทนี้จะเห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะถูกจำกัดสิทธิต่างๆมากมาย ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมในระบบศาลทหารนับตั้งแต่การเข้าเป็นโจทก์ในคดีที่ตนเองเป็นผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกที่ได้บัญญัติไว้ว่าศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคล ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ จากการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการฟ้องคดีทำให้เกิดผลกระทบการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้านอื่นๆตามมา เช่น สิทธิการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการแต่งตั้งทนาย และสิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา ในศาลทหารเวลาปกติ ทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งการจำกัดสิทธิบางประการควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยมากขึ้น ดังนั้นจึงเห็นสมควรว่าจะต้องมีการแก้ไขบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารให้มีความยุติธรรม เสมอภาคและทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบันทหารได้เข้ามามีบทบาทในการบังคับใช้กฎหมายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการกระทำต่างๆทั้งการปฏิบัติตามหน้าที่ โดยชอบด้วยกฎหมายของทหาร หรือความผิดที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว ที่อาจจะเกิดผลกระทบต่อประชาชน และสังคม จึงทำให้อาจเกิดกรณีพิพาทจนนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมได้ จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้ทุกคนได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกัน ตามสถานะสถานการณ์ในปัจจุบัน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

จะเห็นได้ว่าปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ จะถูกจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก ในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะต้องมอบให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติ ทำให้เกิดปัญหาการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารในด้านอื่นๆตามมา เช่น สิทธิการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการแต่งตั้งทนาย และสิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา จึงควรจะต้องมีการแก้ไข ปรับปรุงเพิ่มเติมสิทธิดังกล่าวให้กับผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในศาลทหารให้มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลยุติธรรมต่อไป

1. บทสรุป

ในปัจจุบันสังคมโลกได้มีวิวัฒนาการในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งวิวัฒนาการทางด้านกฎหมาย และสังคม ซึ่งมีการให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องอรรถคดี โดยยึดหลักความเท่าเทียม ความเสมอภาคของประชาชน ควรได้รับสิทธิทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติระหว่างกลุ่มบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ประชาชนไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย จำเลย หรือบุคคลอื่นที่กฎหมายกำหนดต่างได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกันเริ่มตั้งแต่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ตามแนวคิดของหลักความเสมอภาคที่กล่าวว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับความรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งความเสมอภาคกันในด้านกฎหมายตามที่มีการบัญญัติไว้ในปฏิญญาและรัฐธรรมนูญประเทศต่างๆ อาทิ เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส รัฐธรรมนูญสหพันธรัฐเยอรมนี รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐอิตาลี รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐออสเตรีย และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งต่างก็มีการบัญญัติความเสมอภาคกันในด้านกฎหมายไว้แทบทั้งสิ้น ตลอดจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ถือเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็นมนุษย์

โดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่นๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด อีกทั้งสิทธิความเสมอภาค ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมของประเทศไทย เช่น การฟ้องคดีในศาลยุติธรรมตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้กำหนดให้ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา ประกอบด้วย พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย รวมทั้งสิทธิขอเป็น โจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการ โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ซึ่ง กฎหมายได้ให้สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถยื่นร้องขอเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ได้ โดยผู้เสียหายในคดีอาญาจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด อีกทั้งสิทธิในการแต่งตั้ง ทนาย คดีอาญาในกระบวนการของศาลยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้เสียหายใน คดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ และสิทธิในการอุทธรณ์ และฎีกา ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมนั้นอาจเกิดมีความผิดพลาดในด้าน ต่างๆ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมจึงให้สิทธิ โจทก์หรือจำเลยในการอุทธรณ์ และฎีกา โดยกระบวนการ อุทธรณ์ และฎีกาในศาลยุติธรรมนั้นจะให้สิทธิแก่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นจำเลย หรือ โจทก์อย่างเท่า เทียมกัน ไม่มีแบ่งแยก แต่ในกระบวนการยุติธรรมในศาลทหารประเทศไทย พระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้แบ่งแยกผู้เสียหายออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยผู้เสียหาย ในคดีอาญาทั้งสองประเภทจะได้รับสิทธิที่ต่างกันตั้งแต่เริ่มทำการฟ้องคดีต่อศาลทหาร จนถึง การอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหาร อีกทั้งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ยังได้มีการแบ่ง ศาลทหารออกตามสถานการณ์ความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น ศาลทหารในเวลาปกติ ที่ควรมีการให้สิทธิของประชาชนอย่างเต็มที่ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึกเป็นศาล ทหารที่จัดตั้งขึ้นในภาวะสงครามและภาวะการประกาศกฎอัยการศึกจำเป็น ที่ทหารต้องมีอำนาจ เต็ดขาดเหนือพลเรือน ดังนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้ในด้านยุทธการ และการรักษาความลับของ ทางราชการทหาร จึงจำเป็นที่จะต้องมีศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกไว้ โดยศาล ทหารดังกล่าวจำเป็นจะต้องมีการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารบางประการ ไม่ ว่าจะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร หรือไม่ก็ตาม เพราะในสถานการณ์ บ้านเมืองที่ไม่ปกติหรือสภาวะสงคราม การพิจารณาคดีในศาลทหารควรเป็นไปอย่างรวดเร็ว และ เต็ดขาด อีกทั้งในสถานการณ์ไม่ปกติหรือสภาวะสงคราม การรักษาความลับของทางทหาร เป็นเรื่องที่สำคัญ หากให้บุคคลอื่นเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีอาจทำให้ความลับ ของทางราชการทหาร ไปสู่กลุ่มบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ได้ แต่ในการดำเนินคดีของศาลทหารในเวลา ปกติ ซึ่งเป็นศาลทหารที่อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในสถานการณ์ที่บ้านเมืองมีความสงบ เรียบร้อย ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร และผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่

ในอำนาจศาลทหารควรได้รับสิทธิต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ตามสิทธิที่ได้บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 โดยไม่มีการแบ่งแยกเพื่อให้บุคคลทุกคนได้รับความเสมอภาคทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งสิทธิในการรับมรดกความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่ได้มีบทบัญญัติไว้ เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ได้วางหลักไว้ว่าหากผู้เสียหายในคดีอาญาได้ฟ้องต่อศาลแล้วแต่ได้เสียชีวิตลงทนายทประกอบด้วยบุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่อจากผู้ตายต่อไปได้ ในงานวิจัยฉบับนี้จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาเป็นระยะเวลาจนถึง 63 ปี ซึ่งระหว่างที่มีการบัญญัติกฎหมายนั้นสถานการณ์ในของประเทศไทย มีภัยคุกคามทั้งภายใน และภายนอกประเทศ จึงจำเป็นต้องให้อำนาจกับทหาร เพื่อดำรงไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้เปลี่ยนไป ประชาชาติอยู่ในสถานการณ์ปกติ จึงควรให้สิทธิแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกและจำกัดสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารให้สัมฤทธิ์ผลจึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติให้มีความเสมอภาคมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ปรับปรุง แก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้แก่ อัยการทหารและผู้เสียหาย มีอำนาจในการฟ้องคดีโดยไม่มีการแบ่งแยกว่าผู้เสียหายในคดีอาญาจะเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ก็ตาม แต่อำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก ให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49⁷⁴

“ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้ เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็น โจทก์

⁷⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี แทนศาลอาญาศึกตามความใน มาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้น มีอำนาจเป็นโจทก์” ร่างเสนอแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 “ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี แทนศาลอาญาศึกตามความใน มาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้น มีอำนาจเป็นโจทก์”

ซึ่งประเด็นปัญหาสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหาร ในศาลทหารในเวลาปกติ เมื่อได้รับการแก้ไขในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกแล้ว ก็จะมีส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกันกับผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร เช่น สิทธิการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร สิทธิในการแต่งตั้งทนาย และสิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา

2.2 ปรับปรุง แก้ไข สิทธิในการรับมรดกความในศาลทหารเวลาปกติเช่นเดียวกับการรับมรดกความในศาลยุติธรรม

โดยให้มีการบัญญัติข้อกำหนดในกรณีของผู้เสียหายที่ฟ้องคดีต่อศาลทหารแล้ว ต่อมาได้เสียชีวิตลงนั้น ให้ทายาทสามารถรับมรดกความเป็นผู้เสียหายในคดีนั้นได้

ร่างแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. มาตรา “เมื่อผู้เสียหายได้ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติแล้ว แต่ได้เสียชีวิตลง ทายาท ประกอบด้วย บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่อจากผู้ตายต่อไปก็ได้”

ซึ่งภายหลังเมื่อมีการแก้ไขให้ผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติ เมื่อฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติแล้ว และได้เสียชีวิตลงทายาทที่ชอบด้วยกฎหมายจะได้รับ สิทธิการรับมรดกความเช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมในศาลยุติธรรม แต่ในกรณีการดำเนินการ ในศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก งานวิจัยฉบับนี้เห็นว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิ ของผู้เสียหายในการรับมรดกความมอบให้กับอัยการเท่านั้น ก็เพราะว่าการใช้กฎหมายทหารควรมี ผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องกฎหมายโดยเฉพาะเป็นผู้ดำเนินการ ประกอบกับในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจำกัดสิทธิบางประการเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการรักษาความมั่นคงของรัฐ

จะเห็นได้ว่าในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 นั้นจะมีการแบ่งศาล ทหารออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก ซึ่งแต่ละศาลก็จะมีกระบวนการในการอำนวยความสะดวกที่แตกต่างกันตามสภาวะการนั้น ๆ เช่น ศาลทหารในเวลาปกติ ก็จะประกอบด้วยกันทั้งหมด 3 ศาล คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด มีลักษณะที่

เหมือนกับศาลยุติธรรมที่ประกอบด้วย ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา แต่กระบวนการในการพิจารณาอาจแตกต่างกันออกไป ซึ่งศาลทหารในเวลาปกติจะมีการแบ่งผู้เสียหายออกเป็น ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร โดยผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารจะถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ การฟ้องคดี การขอเป็นโจทก์ร่วม สิทธิการมีทนายความ สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกา รวมไปถึง มีการจำกัดสิทธิการรับมรดกความของทายาทที่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีที่ผู้เสียหายได้ฟ้องคดีต่อศาลและแต่ได้เสียชีวิตลง ซึ่งการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย และบุคคลที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เท่านั้น ส่วนในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึกก็จะมี การจำกัดสิทธิต่างๆทั้งในการฟ้องคดี การมีทนายความ การอุทธรณ์และฎีกา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นที่มีการตั้งศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก ก็เพราะการพิจารณาคดีในสภาวะที่บ้านเมืองไม่ปกติ ควรจะต้องให้อำนาจพิเศษบางประการและจำกัดสิทธิบางประการเพื่อประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคงของรัฐแต่ในสถานการณ์ที่บ้านเมืองอยู่ในสภาวะปกติ การพิจารณาในกระบวนการยุติธรรมในศาลทหารนั้นเป็นอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ดังนั้นควรจะให้สิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการคดีอาญาได้เข้าถึงความยุติธรรมและความเสมอภาคอย่างเต็มที่ที่ไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นผู้เสียหายคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ เพราะการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เป็นการจำกัดสิทธิที่ประชาชนควรได้รับตามรัฐธรรมนูญ และหลักความเสมอภาค

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ศาลทหารประเทศไทย, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์. จาก

www.thailaws.com/aboutthailaw/court_01.htm

พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

ศรัณยู หมั่นทรัพย์, ความเสมอภาค, บทความพิมพ์, เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://ppd.kpi.ac.th>

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักความเสมอภาค, เผยแพร่ในเว็บไซต์ [http://public-](http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=657)

[law.net/publaw/view.aspx?id=657](http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=657)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

บรรเจิด สิงคนenti. (2543). หลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตาม

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล. คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789. บทความพิมพ์เผยแพร่

ในเว็บไซต์ <http://www.thaivolunteer.org>

พลเอกสรายุทธ ชะลออยู่. “ประชาธิปไตยสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี”: การฝึกอบรมหลักสูตร

นิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ

มนุษยชน, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://humanrights.mfa.go.th>

หลักการสิทธิมนุษยชน, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <https://sites.google.com>

ณัฐฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2554). ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญา: กฎหมายอาญาและอาญาวิทยาระดับสูง,

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2551). หลักกฎหมายอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ:

วิญญูชน.

โกเมศ ขวัญเมือง. (2550). กฎหมายอาญาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

อุทัย อาทิวะ. (ม.ป.ป.). ระบบการดำเนินคดีอาญา: ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนกฎหมายวิธี

พิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

พรเพชร วิชิตชลชัย. (2553). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. กรุงเทพมหานคร:

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

กุลพล พลวัน, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย” วารสารอัยการ, 9(101),

พฤษภาคม, หน้า 78

- อภิรัชน์ เพ็ชรศิริ. (2521). “การพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา:ระบบการพิจารณาแบบไปเฟอร์เมอ์นั้น” *วารสารนิติศาสตร์*, 10(3), 446
- โกเมน ภัทรภิรมณ์. (2526). *อัยการฝรั่งเศส: ระบบอัยการสากล*. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสวัสดิการศูนย์บริการทางวิชาการกรมอัยการ.
- กมลชัย รัตนสกาวงศ์. (2535). “หลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาเรื่องในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี: ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดทางทฤษฎี”. *วารสารนิติศาสตร์*, 22(3), (กันยายน 253), หน้า 418.
- UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE,802. ART. 2.
- กฤตภาส หอมกระแจะ, “ศาลทหาร”, บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <https://med.mahidol.ac.th>
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 421/2521
- คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 5369/2543
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5318/2540
- คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 203/2531
- คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 94/2558
- ร้อยตรี สุริยันต์ พุชหอม. “การฟ้องคดีและการพิจารณาคดีในศาลทหาร” บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://sja151.blogspot.com>
- พลเรือโท ปรีชาญ จามเจริญ. (ม.ป.ป.). *สิทธิมนุษยชนว่าด้วยการตั้งทนายความให้แก่จำเลยในศาลทหาร: การอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- นายสุภกิจ เจริญเวช. (2553). *การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เสียหายได้รับความช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1343/2549
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5342/2549
- ณรงค์ ใจหาญ. (2556). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ:
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2503
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3320/2528
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2020/2542
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8366/2544

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3249/2525

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5119/2530

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 324/2503

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8804/2544

พิพากษาคดีอาญาอหัมมยะผา. ศาลยุติธรรมซึ่งต้องฟ้องศาลทหาร. บทความพิมพ์เผยแพร่ในเว็บไซต์

<http://confederationstudentsyala.blogspot.com>

ศาลพลเรือนไม่รับไต่สวนชั้นอุทธรณ์คดีในอำนาจศาลทหาร. บทความพิมพ์เผยแพร่ใน

เว็บไซต์ <http://www.sobsuan.com>

คำสั่งศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นายกริธาพล จิตรวงค์นันท์
วัน เดือน ปีเกิด	26 ตุลาคม 2526
สถานที่เกิด	อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
สถานที่ทำงาน	กองกำลังบูรพา จังหวัดสระแก้ว
ตำแหน่ง	หัวหน้าชุดรวบรวมข่าวสาร ฝ่ายข่าวกรอง

